

Тайлан

**ОЛОН НИЙТИЙН САНХҮҮГИЙН СУУРЬ МЭДЛЭГИЙГ
ДЭЭШЛҮҮЛЭХ ХӨТӨЛБӨРИЙН**

ҮНЭЛГЭЭНИЙ ТАЙЛАН

Үнэлгээг:

ХҮИС-ийн судлаач багш нарын баг

2019 он

АГУУЛГА

АГУУЛГА	i
ТОВЧИЛСОН ҮГИЙН ЖАГСААЛТ	ii
ЗУРГИЙН ЖАГСААЛТ	iii
ХҮСНЭГТИЙН ЖАГСААЛТ	iv
ТОВЧ ХУРААНГУЙ.....	1
Нэгдүгээр бүлэг. ҮНЭЛГЭЭНИЙ АРГАЧЛАЛЫН ТОЙМ	2
1.1 Хөтөлбөрийн явцын үнэлгээний аргачлал.....	2
1.2 Хөтөлбөртэй холбоотой зарим судалгааны үр дүн	6
Хоёрдугаар бүлэг. ХӨТӨЛБӨРИЙН ЭРХ ЗҮЙН ЗОХИЦУУЛАЛТ, ХАМТЫН АЖИЛЛАГАА.....	8
2.1 Хөтөлбөрийн зорилго, үр дүн	8
2.2 Хөтөлбөрийн хууль, эрх зүйн зохицуулалт	11
2.3 Хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэгч болон оролцогч талуудын хамтын ажиллагаа ...	12
2.4 Зорилтот бүлэгт чиглэсэн үйл ажиллагаа	19
2.4.1 Сургуулийн насанд санхүүгийн мэдлэг олгох үндсэн чиглэл.....	19
2.4.2 Залуу үед санхүүгийн мэдлэг олгох чиглэл.....	22
2.4.3 Хөдөө орон нутгийн иргэдэд санхүүгийн мэдлэг олгох чиглэл	23
Гуравдугаар бүлэг. ХӨТӨЛБӨРИЙН ХЭРЭГЖИЛТИЙН ҮР ДҮНГИЙН СУДАЛГАА	26
Дөрөвдүгээр бүлэг. ХӨТӨЛБӨРИЙН ЗОРИЛТОТ БҮЛГИЙН САНХҮҮГИЙН БОЛОВСРОЛЫН ТАЛААРХ ОЙЛГОЛТ, МЭДЛЭГ, ХАНДЛАГА	38
4.1 Иргэд, олон нийтийн санхүүгийн боловсролын талаарх ойлголт, мэдлэг, хандлага	38
4.2 Оюутан, залуучуудын санхүүгийн боловсролын талаарх ойлголт, мэдлэг, хандлага	43
4.3 ЕБС-ийн сурагчдын боловсролын талаарх ойлголт, мэдлэг, хандлага	50
Тавдугаар бүлэг. ЦАХИМ ХУУДАС, ОЛОН НИЙТИЙН МЭДЭЭЛЛИЙН ХЭРЭГСЛЭЭР САНХҮҮГИЙН МЭДЛЭГ ОЛГОЖ БУЙ БАЙДАЛ	58
5.1 Цахим хуудсаар зорилтот бүлгүүдэд санхүүгийн мэдлэгийг олгож буй байдалд хийсэн шинжилгээ	58
5.2 Олон нийтийн мэдээллийн хэрэгслээр зорилтот бүлгүүдэд санхүүгийн мэдлэг олгож буй байдалд хийсэн шинжилгээ	72
АШИГЛАСАН МАТЕРИАЛЫН ЖАГСААЛТ	78
ХАВСРАЛТ	79

ТОВЧИЛСОН ҮГИЙН ЖАГСААЛТ

АХА	Асуулт, хариулт, асуулт
БНХАУ	Бүгд Найрамдах Хятад Ард Улс
БС	Бизнесийн сургууль
БСА	Банк санхүүгийн академи
БСХС	Бичил санхүүгийн хөгжлийн сан
БСШУСЯ	Боловсрол, соёл, шинжлэх ухаан, спортын яам
БСШУЯ	Боловсрол, соёл, шинжлэх ухааны яам
ЕБС	Ерөнхий боловсролын сургууль
МБХ	Монголын банкны холбоо
МИД	Малын индексжүүлсэн даатгал
МИК	Монголын ипотекийн корпораци
ММНБИ	Монголын мэргэшсэн нягтлан бодогчдын институт
МҮОНР	Монголын үндэсний олон нийтийн радио
МҮОНТ	Монголын үндэсний олон нийтийн телевиз
МУЕТГ	Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн тамгын газар
МУЗГ	Монгол Улсын Засгийн газар
МУИС	Монгол улсын их сургууль
МҮЦАЭХ	Монголын үнэт цаасны арилцаа эрхлэгчдийн холбоо
МХБ	Монголын хөрөнгийн бирж
НӨАТ	Нэмэгдсэн өртгийн албан татвар
НТБҮТ	Насан туршийн боловсролын үндэсний төв
ОНССМДХ	Олон нийтийн санхүүгийн суурь мэдлэгийг дээшлүүлэх хөтөлбөр
ОУХЗСББ	Олон улсын хүүхэд, залуучуудын санхүүгийн боловсролын байгууллага
СБОУС	Санхүүгийн боловсролын олон улсын сүлжээ
СЗХ	Санхүүгийн зохицуулах хороо
СЭЗИС	Санхүү эдийн засгийн их сургууль
СЯ	Сангийн яам
УИХ	Улсын Их Хурал
ҮСХ	Үндэсний статистикийн хороо
ҮЦАЭХ	Үнэт цаасны арилжаа эрхлэгчдийн холбоо
ҮЦТХТ	Үнэт цаасны төвлөрсөн хадгаламжийн төв
ХААИС	Хөдөө аж ахуйн их сургууль
ХБНГУ	Холбооны Бүгд Найрамдах Герман Улс
ХБОУС	Хадгаламжийн банкны олон улсын сан
ХДК	Хадгаламжийн даатгалын корпораци
ХНХЯ	Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яам
ХҮИ	Хэрэглээний үнийн индекс
ХҮИС	Худалдаа үйлдвэрлэлийн их сургууль
ХХОАТ	Хувь хүний орлогын албан татвар
ЦЕГ	Цагдаагийн ерөнхий газар
ШӨХТГ	Шударга өрсөлдөөн, хэрэглэгчийн төлөө газар
ШУТИС	Шинжлэх ухаан, технологийн их сургууль

ЗУРГИЙН ЖАГСААЛТ

Зураг 1. Иргэдийн санхүүгийн дундаж мэдлэг, аймгаар	2
Зураг 2. Хөтөлбөрийн явцын үнэлгээний загвар	4
Зураг 3. Хөтөлбөрийн үндсэн чиглэл	8
Зураг 4. Хөтөлбөрийн хүлээгдэж буй үр дүн	9
Зураг 5. Хөтөлбөрийн хүрээнд хэрэгжүүлэх үйл ажиллагаа	10
Зураг 6. Хөтөлбөрт тусгасан хэрэгжүүлэгч байгууллагууд болон оролцогч талуудын хамтын ажиллагааны чиглэл	13
Зураг 7. Нийт хүн амын дотор 6-25 насны хүүхэд, залуучуудын эзлэх хувийн жин, хувиар	20
Зураг 8. ЕБС-ийн сурагчдад зориулсан ном, сурах бичиг, гарын авлага	21
Зураг 9. Иргэдийн төгрөгийн хадгаламжийн өсөлт	28
Зураг 10. ҮЦТХТ-д шинээр холболтын данс нээлгэсэн иргэдийн тоо	29
Зураг 11. Шинээр холболтын данс нээлгэсэн иргэдийн тооны өсөлт	30
Зураг 12. МИД-д даатгуулсан өрх ба малын тоо	31
Зураг 13. Иргэдийн хугацаа хэтэрсэн болон чанаргүй зээлийн эзлэх хувийн жингийн өөрчлөлт	32
Зураг 14. Банкны үйлчилгээ авсан иргэдийн тоо, 2016-2018 он	32
Зураг 15. Иргэдийн хадгаламж, зээлийн дансны тоо	33
Зураг 16. Интернэт болон мобайл хандалтын эрхтэй хэрэглэгчийн тоо	33
Зураг 17. Иргэдийн нийт хадгаламжийн хэмжээ, сая төгрөгөөр	34
Зураг 18. ХҮИ ба өрхийн дундаж орлогын өсөлтийн харьцуулсан судалгаа	36
Зураг 19. Иргэдийн санхүүгийн боловсролын талаарх мэдээллийн эх сурвалж ...	38
Зураг 20. Судалгаанд оролцсон иргэдийн сургалтаар олж авсан мэдлэг, чадвар, хандлагын дундаж хувь	43
Зураг 21. Оюутан залуучуудын санхүүгийн боловсролын талаарх мэдээллийн эх сурвалж	44
Зураг 22. ЕБС-ийн 11 ангийн сурагчдын санхүүгийн боловсролын талаарх мэдээллийн эх сурвалж	50
Зураг 23. 12-р ангийн сурагчдын санхүүгийн мэдээллийн эх сурвалж	53
Зураг 24. “Санхүүгийн боловсрол” цахим хуудасны загвар, агуулга	59
Зураг 25. “Санхүүгийн боловсрол” цахим хуудасны үндсэн цэсүүд	60
Зураг 26. Насанд хүрэгчдэд зориулсан “Санхүүгийн боловсрол” цахим номын гол дҮРҮҮД	64
Зураг 27. mongolbank.mn цахим хуудасны “Санхүүгийн боловсрол”-ын цонх	66
Зураг 28. Төсөвчин аппликэйшн	68
Зураг 29. Монголбанкны Facebook хуудас	70
Зураг 30. Монголбанкны Youtube хуудас	71
Зураг 31. Монголбанкны Twitter хуудас	72
Зураг 32. Монголбанкны олон нийттэй харилцах үйл ажиллагааны бүдүүвч	73

ХҮСНЭГТИЙН ЖАГСААЛТ

Хүснэгт 1. Үнэлгээний загвар	4
Хүснэгт 2. Санхүүгийн боловсролын цахим хуудасны хамрах хүрээний загвар.....	5
Хүснэгт 3. Үнэлгээний түүврийн хүснэгт	6
Хүснэгт 4. Хөтөлбөрийн хууль, эрх зүйн үндэс	11
Хүснэгт 5. Төрөөс мөнгөний бодлогын талаар баримтлах үндсэн чиглэлд олон нийтийн санхүүгийн суурь мэдлэгийг дээшлүүлэх талаар оруулсан заалт	12
Хүснэгт 6. Хөтөлбөрийн хүрээнд явуулсан сургалт, хамтран ажиллагч байгууллага, 2016-2018 он.....	16
Хүснэгт 7. Иргэдэд санхүүгийн мэдлэг олгох сургалт, түүнд хамрагдсан иргэдийн тоо, 2018 он.....	23
Хүснэгт 8. Иргэдийн хадгаламжийн дансны өсөлт, 2018 он.....	29
Хүснэгт 9. Нийгмийн даатгалд даатгуулагчдын тоо.....	30
Хүснэгт 10. Даатгалын хураамж, нөхөн олговрын өсөлт	31
Хүснэгт 11. Иргэдийн зээлийн дансны өсөлт	33
Хүснэгт 12. Картын хэрэглээ	34
Хүснэгт 13. Карт ашиглан хийсэн залилангийн гүйлгээ.....	36
Хүснэгт 14. Мөнгөний тухай ойлголт сэдвийг судалсны үр дүн	39
Хүснэгт 15. Өрхийн төсөв сэдвийг судалсны үр дүн.....	39
Хүснэгт 16. Банк, санхүүгийн байгууллага сэдвийг судалсны үр дүн	40
Хүснэгт 17. Хуримтлал ба хадгаламж сэдвийг судалсны үр дүн	40
Хүснэгт 18. Зээлийн тухай ойлголт сэдвийг судалсны үр дүн	40
Хүснэгт 19. Бүтээгдэхүүний үнийн өсөлт ба валютын ханш сэдвийг судалсны үр дүн	41
Хүснэгт 20. Хөрөнгө оруулалт, мөнгөө өсгөх арга сэдвийг судалсны үр дүн	41
Хүснэгт 21. Эрсдэл ба хэрэглэгчийн эрх ашгийн хамгаалалт сэдвийг судалсны үр дүн	41
Хүснэгт 22. Даатгалын талаарх ойлголт сэдвийг судалсны үр дүн	42
Хүснэгт 23. Татварын талаарх ойлголт сэдвийг судалсны үр дүн.....	42
Хүснэгт 24. Тэтгэврийн тухай ойлголт сэдвийг судалсны үр дүн.....	42
Хүснэгт 25. Санхүүгийн тухай ойлголт, хувь хүний санхүү, түүний онцлог сэдвийг судалсны үр дүн	44
Хүснэгт 26. Хувийн санхүүгийн төлөвлөлт, ач холбогдол, үе шат сэдвийг судалсны үр дүн	45
Хүснэгт 27. Ажил мэргэжлийн төлөвлөлт сэдвийг судалсны үр дүн	45
Хүснэгт 28. Мөнгөний цаг хугацааны үнэ цэнэ сэдвийг судалсны үр дүн	45
Хүснэгт 29. Мөнгөн хөрөнгийн удирдлага, өрхийн төсөв сэдвийг судалсны үр дүн	46
Хүснэгт 30. Хувь хүний татварын удирдлага сэдвийг судалсны үр дүн	46
Хүснэгт 31. Санхүүгийн зах зээл дэх хувь хүний оролцоо сэдвийг судалсны үр дүн	46
Хүснэгт 32. Зээлийн төрөл, ангилал сэдвийг судалсны үр дүн.....	47
Хүснэгт 33. Зээлийн удирдлага сэдвийг судалсны үр дүн	47

Хүснэгт 34. Хадгаламжийн шийдвэр гаргалт сэдвийг судалсны үр дүн	47
Хүснэгт 35. Хөрөнгө оруулалт, хөрөнгө оруулалтын төрлүүд сэдвийг судалсны үр дүн	47
Хүснэгт 36. Худалдан авалтын шийдвэр гаргалт сэдвийг судалсны үр дүн	48
Хүснэгт 37. Хувь хүний эрсдэлийн удирдлага сэдвийг судалсны үр дүн	48
Хүснэгт 38. Даатгал, түүний төрлүүд сэдвийг судалсны үр дүн.....	48
Хүснэгт 39. Тэтгэврийн төлөвлөлт сэдвийг судалсны үр дүн.....	49
Хүснэгт 40. Өв хөрөнгийн төлөвлөлт сэдвийг судалсны үр дүн	49
Хүснэгт 41. Өрхийн санхүү	51
Хүснэгт 42. Өрхийн бизнес	52
Хүснэгт 43. “Сурагчийн компани” зохион байгуулах ерөнхий аргачлал	53
Хүснэгт 44. Бизнесийн удирдлага, зохион байгуулалт	54
Хүснэгт 45. Бизнесийн орчны талаарх ойлголт, мэдлэг	55
Хүснэгт 46. Бизнесийн санхүүгийн талаарх ойлголт, мэдлэг	55
Хүснэгт 47. Олон нийтэд санхүүгийн боловсрол олгож буй цахим хуудас	58
Хүснэгт 48. Сурагчдад зориулсан цахим ном, хэвлэлүүдийн харьцуулалт	61
Хүснэгт 49. Оюутанд зориулсан номын сэдвийн бүтэц, агуулга	63
Хүснэгт 50. Сургагч багш нар зориулсан номын сэдвийн бүтэц, агуулга	64
Хүснэгт 51. mongolbank.mn цахим хуудасны “Санхүүгийн боловсрол” цонхны мэдээллийн агуулга	67
Хүснэгт 52. mongolbank.mn цахим хуудасны “Санхүүгийн боловсрол” цонхны “Ярилцлага” цэсэн дэх мэдээллийн агуулга	68
Хүснэгт 53. Төсөвчин аппликэйшн дээр хийгдэх тооцоолуурууд.....	69
Хүснэгт 54. Хөтөлбөртт багтсан сэдвүүдийн агуулгыг цахим хуудсаар дамжуулж хүргэж буй байдал.	70
Хүснэгт 55. Eagle ТВ-ээр нэвтрүүлсэн “Монголбанкны мэдээлэл” нэвтрүүлэг, 2017 оны байдлаар.....	73
Хүснэгт 56. Bloomberg ТВ-ийн “Төв банк ба төгрөг”, 2017 оны байдлаар	74
Хүснэгт 57. “Монголбанкны мэдээлэл” товхимол дэх “Санхүүгийн боловсрол” нийтлэлүүд .	75

ТОВЧ ХУРААНГУЙ

Монгол Улсын санхүүгийн тогтвортой байдлыг хангах, санхүүгийн зах зээлийг хөгжүүлэх замаар улс орны эдийн засгийн хөгжлийг дэмжихэд иргэдийн санхүүгийн мэдлэг боловсрол, оролцоо чухал үүрэгтэй. Иймээс Монголбанк, СЯ, СЗХ, БСШУЯ (хуучин нэрээр) хамтран “Олон нийтийн санхүүгийн суурь мэдлэгийг дээшлүүлэх хөтөлбөр, 2016-2021 (цаашид хөтөлбөр гэх)”-ийг боловсруулан баталж, 2 үе шаттайгаар, дараах 4 тэргүүлэх чиглэлийн хүрээнд хэрэгжүүлж байна. Үүнд:

1. Сургуулийн насанд санхүүгийн мэдлэг олгох;
2. Залуу үед санхүүгийн мэдлэг олгох;
3. Хөдөө, орон нутгийн иргэдэд санхүүгийн мэдлэг олгох;
4. Цахим хуудас, олон нийтийн мэдээллийн хэрэгслээр санхүүгийн мэдлэг олгох. (Монголбанк, 2015)

Хөтөлбөрийн алсын хараа: *Монгол Улсын иргэд өөрийн болон өрхийн санхүүгээ зохистой удирдах мэдлэг, чадвар болон итгэл үнэмшилтэй болно.*

Хөтөлбөрт тодорхойлсноор “Санхүүгийн мэдлэг гэдэг нь иргэн тухайн эдийн засаг, нийгмийн нөхцөл байдалд тохируулан өөрийн санхүүг зөвөөр удирдах мэдлэг, чадвар болон итгэл үнэмшилтэй байхыг хэлнэ. Энд:

- “Мэдлэг” гэдэг нь иргэн хувийн санхүүгийн талаар ойлгодог байх;
- “Чадвар” гэдэг нь санхүүгийн талаар мэдлэгээ өөрийн санхүүг удирдахад ашиглах;
- “Итгэл үнэмшил” гэдэг нь хувийн санхүүгийн шийдвэр гаргахдаа өөртөө бүрэн итгэлтэй байхыг тус тус хэлнэ.” (Монголбанк, 2015)

Хөтөлбөрийн үнэлгээг дараах хоёр үе шаттай хийхээр хөтөлбөрт тусгасан байна. Үүнд:

I үе шат: Бодлогын зорилтын эхний шатны үнэлгээ хийх;

II үе шат: Бодлогын зорилтын дунд шатны үнэлгээ хийх.

Хөтөлбөрийн хяналт, шинжилгээ, үнэлгээг төрийн захиргааны төв, орон нутгийн байгууллагууд холбогдох мэргэжлийн болон судалгааны, түүнчлэн төрийн бус байгууллагуудын оролцоотойгоор нэгдсэн төлөвлөгөөний үндсэн дээр хийнэ (Монголбанк, 2015) хэмээн заасны дагуу хөтөлбөрийн хүртээмж, явцын үр дүнгийн эхний шатны үнэлгээг ХҮИС-ийн судлаач багш нарын баг гүйцэтгэлээ.

Хөтөлбөрийн үнэлгээг хийхдээ Дэлхийн банкнаас гаргасан аргачлалыг удирдлага болгон, тоон болон чанарын судалгааны аргуудыг хослуулан хэрэглэсэн. Судалгааны үр дүнд “Олон нийтийн санхүүгийн суурь мэдлэгийг дээшлүүлэх хөтөлбөр” амжилттай хэрэгжиж байгаа бөгөөд хөтөлбөрийн зорилго, зорилтууд хангагдаж байна гэсэн дүгнэлтэд хүрч байна. Гэсэн хэдий ч цаашид анхаарах зарим асуудал байгааг бүлэг тус бүрийн эцэст санал байдлаар тусгасан.

Нэгдүгээр бүлэг. ҮНЭЛГЭЭНИЙ АРГАЧЛАЛЫН ТОЙМ

1.1 Хөтөлбөрийн явцын үнэлгээний аргачлал

1.2 Хөтөлбөртэй холбоотой зарим судалгааны үр дүн

1.1 Хөтөлбөрийн явцын үнэлгээний аргачлал

Судалгааны хэрэгцээ, шаардлага. Сүүлийн жилүүдэд банк, санхүүгийн салбарын өсөлт эрчимжиж, хүн амын дунд банкны харилцах данс, хадгаламж зээлийн үйлчилгээ зэрэг санхүүгийн бүтээгдэхүүнийг хэрэглээ эрс нэмэгдсэн. Гэвч иргэн, өрх гэрийн түвшинд санхүүгийн суурь мэдлэг хангалттай бус байгаагаас санхүүгийн буруу шийдвэр гаргаж эрсдэлд орох, энэ нь эргээд санхүүгийн салбарын өсөлтөд сөргөөр нөлөөлж байгааг статистик тоо баримт, судалгааны үр дүн харуулж байна.

ЦЕГ-ын Урьдчилан сэргийлэх хэлтсийн мэдээлснээр 2018 оны эхний хагаст Монгол улсад үйл ажиллагаа явуулж буй санхүүгийн пирамид 18, барааны пирамид 15, өнгөлөн далдласан шууд худалдааны компани 15, шууд худалдааны компани 3 байсан бөгөөд иргэдийн ойлголт, мэдлэг хангалтгүйгээс залилан, луйварт өртөх нь улам гүнзгийрч байна (Монголбанк, 2016).

Дэлхийн банкнаас 2012 онд Монгол Улсын санхүүгийн байгууллагуудын харилцагчдын эрх ашгийг хамгаалалт болон тэдний эдийн засаг, санхүүгийн мэдлэг, боловсролын өнөөгийн байдлыг олон улсын түвшинтэй харьцуулсан судалгаа хийжээ. Уг судалгааны дүгнэлтэд Монголын эрх бүхий байгууллагуудаас харилцагчдын эрх ашгийг хамгаалж буй байдал болон харилцагчдын банк санхүүгийн үйл ажиллагааны талаарх мэдлэг дутмаг, хүн амын дийлэнх хэсэг нь ямар нэг байдлаар санхүүгийн бүтээгдэхүүний талаар мэдээлэлтэй, энгийн тооцон бодох үйлдлүүдийг сайтар мэдэж байгаа боловч ирээдүйд хийх хөрөнгө оруулалт, хадгаламж зэрэг санхүүгийн шийдвэрийн талаар ойлголт багатай байна. Мөн судалгаанд оролцогчдын 57 хувь нь ирээдүйгээс илүү одоо байгаа нөхцөл байдалдаа илүү анхаарлаа хандуулдаг гэжээ (Zottel, Perotti, & Heidelk, 2013).

Зураг 1. Иргэдийн санхүүгийн дундаж мэдлэг, аймгаар

Эх сурвалж: (Zottel, Siegfried; Perotti, Valeria; Heidelk, Tillmann. 2013).

Уг судалгаагаар хөдөө орон нутагт ажиллаж амьдардаг малчид ирээдүйд зориулсан хуримтлал, тэтгэврийн төлөвлөлтийн ач холбогдол, чухал шаардлагагүй зээл авахын сөрөг үр дагавар болон өөрт хэрэгтэй санхүүгийн бүтээгдэхүүн,

үйлчилгээнээс зөв сонгох талаар харьцангуй муу мэдлэгтэй байгааг тогтоожээ. Дээрх судалгаагаар Баян-Өлгий, Ховд зэрэг алслагдсан аймгуудын хүн амын санхүүгийн мэдлэг хот суурин газрын иргэдийнхтэй харьцуулахад сул байсан байна.

Түүнчлэн судлаач Д.Эрдэнэбилэг “Санхүүгийн мэдлэг нь эдийн засгийн нөхцөл байдалд тохирсон санхүүгийн үр ашигтай шийдвэр гаргах, санхүүгийн эрсдэлээс зайлсхийх зэргээр хувь хүний нас, хүйс, боловсрол, орлогын түвшнээс үл хамаарч насан туршид хэрэглэгдэх үнэт зүйл” гэж тодорхойлсон байна. Түүний хийсэн судалгаанд оролцогчдын 36 хувь нь өөрийн санхүүгийн мэдлэгээ нэмэгдүүлэх маш чухал шаардлагатай гэж үзжээ (Эрдэнэбилэг, Д., 2018). Эдгээрээс үзэхэд манай улсын иргэдийн санхүүгийн мэдлэг хангалтгүй байгаа бөгөөд санхүүгийн тогтвортой байдлыг хангахын тулд олон нийтийн санхүүгийн мэдлэг, боловсролыг дээшлүүлэх хэрэгцээ, шаардлага тулгарсны үндсэн дээр ОНССМДХ-ийг 2016 оноос хэрэгжүүлж, эхний шат дуусаж байна.

Хөтөлбөрт зааснаар үнэлгээг хоёр үе шатаар хийх бөгөөд “хөтөлбөрийн үр дүнг үнэлэхдээ зорилтот хөтөлбөр нь зорилтот бүлэгт хүрч санхүүгийн мэдлэгийн түвшин нэмэгдсэн эсэх болон нөөцийг үр ашигтай зарцуулсан эсэхэд хяналт үнэлгээг төвлөрүүлэн хийх ба ингэснээр хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэгч байгууллагуудыг үйл ажиллагааг цаашид сайжруулах боломж олгоно (Монголбанк, 2015)” хэмээн тодорхойлжээ. Хөтөлбөрийн явцын үнэлгээг хийснээр хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэгч байгууллагууд болон бусад оролцогч талын үйл ажиллагаа түүний үр дүнг, алдаа оноо, цаашид анхаарах асуудлыг тодорхойлж, хөтөлбөрийн сүүлийн шатны үйл ажиллагааг төлөвлөх, үр дүнг сайжруулахад чухал ач холбогдолтой юм. Энэхүү хэрэгцээ, шаардлагын үндсэн дээр хөтөлбөрийн эхний шатны үнэлгээг хийж, үр дүнг нэгтгэн дүгнэлээ.

Үнэлгээний зорилго: Олон нийтийн санхүүгийн суурь мэдлэгийг дээшлүүлэх хөтөлбөрийн өнөөгийн байдал, зорилтот бүлгүүдэд чиглэсэн үйл ажиллагааны нөхцөл байдлыг үнэлэхэд чиглэсэн.

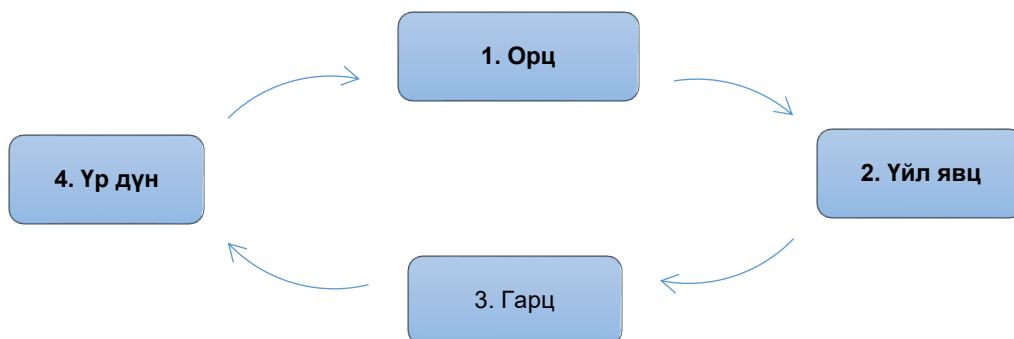
Зорилгод хүрэхийн тулд дараах зорилтуудыг дэвшүүлэн ажиллав. Үүнд:

- Олон нийтийн санхүүгийн суурь мэдлэгийг дээшлүүлэх хөтөлбөрийн эрх зүйн зохицуулалт, оролцогч талуудын хамтын үйл ажиллагааны өнөөгийн байдлыг тодорхойлох;
- Хөтөлбөрийн зорилтод бүлгүүдэд чиглэсэн үйл ажиллагааны үр дүнг судлах;
- Хөтөлбөр хэрэгжүүлснээр нийгэм-эдийн засгийн голлох үзүүлэлтэд гарч буй өөрчлөлтийг статистик тоо баримтад үндэслэн шинжлэх;
- Хөтөлбөрийн зорилтот бүлгүүдийн санхүүгийн боловсролын талаарх ойлголт, мэдлэг, хандлагыг тодорхойлох;
- Цахим хуудас, олон нийтийн мэдээллийн хэрэгслээр санхүүгийн мэдлэг олгож буй байдлыг судлах;
- Олон нийтийн санхүүгийн суурь мэдлэгийг дээшлүүлэх хөтөлбөрийн хэрэгжилтийн үнэлгээний тайлан гарган, санал боловсруулах.

Үнэлгээний аргачлал. Хөтөлбөрийн үнэлгээ нь орц, хэрэгжүүлэх үйл явц, гарсан үр дүнгээр нь задлан шинжлэх, үнэлж дүгнэх загварт суурилсан. Мөн Дэлхийн банкнаас гаргасан аргачлалыг удирдлага болгон, тоон болон чанарын судалгааны

аргуудыг хослуулан хэрэглэв. Энэхүү аргачлалыг хөтөлбөрийн мониторинг, эцсийн үнэлгээг хийхэд ашиглаж болно.

Зураг 2. Хөтөлбөрийн явцын үнэлгээний загвар

Орц – хөтөлбөрийн нөөц, боломж (эрх зүйн баримт бичгүүд, сургагч багш нар, сургалтын материалууд, оролцогч талуудын дэмжлэг, сургагч багш нарын туршлага, сургалтын хэлбэр гэх мэт)

Үйл явц – үйл ажиллагаа, бүтээгдэхүүн (зорилтот бүлэгт чиглэсэн үйл ажиллагаа, хандлага, харилцаа, сонирхол гэх мэт)

Гарц – бүтээгдэхүүн, үйлчилгээний үр нөлөө ба чанар (сургалтад хамрагдсан оролцогчийн тоо, сургалт явуулах цагийн дундаж хувь гэх мэт)

Үр дүн – хөтөлбөрт оролцогчийн мэдлэг, чадвар, хандлагын өөрчлөлт, хөтөлбөрийн зорилтын хэрэгжилт (иргэдийн хадгаламжийн өсөлт гэх мэт).

Хүснэгт 1. Үнэлгээний загвар

Үнэлгээний хэлбэр	Явцын үнэлгээ
Зорилго	Хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх эрх зүйн зохицуулалт, хамтын ажиллагаа хэр үр дүнтэй байна вэ? Хөтөлбөр нь зорилтот бүлгүүдэд хүрч чадаж байна уу? Нөөцийг хэр зөв, ашигтай зарцуулж байна вэ?
Хамрах хүрээ	Хөтөлбөрийн онцлогийг судалсан уу? Хөтөлбөрийн оролцогч талуудыг бүрэн хамруулж чадсан уу? Хөтөлбөрт их, дээд сургуулийн оюутан, ЕБС-ийн суралцагчид, иргэд, сургагч багш нар, оролцогч талуудын оролцоо хэр байсан бэ? Хөтөлбөрийн хүрээнд зохион байгуулсан үйл ажиллагаа хэр үр дүнд хүрсэн бэ? Хөтөлбөрийн юуг сайжруулах вэ? Хөтөлбөрт хамрагдсан оролцогчдын санхүүгийн мэдлэг, чадвар, хандлага хэрхэн өөрчлөгдсөн бэ?
Хугацаа	Хөтөлбөрийн явц
Хэрэглэгдэх үүн/ аргууд	Баримт бичгийн шинжилгээ Асуулга Ганцаарчилсан ярилцлага Ажиглалт

Хүснэгт 2. Санхүүгийн боловсролын цахим хуудасны үнэлгээний загвар

Үнэлгээний хэлбэр	Явцын үнэлгээ
Зорилго	Хөтөлбөр нь зорилтот бүлэгт хүрч чадсан уу? Нөөцийг үр ашигтай зарцуулсан уу?
Хамрах хүрээ	Цахим хуудасны онцлогийг авч үзсэн үү? Цахим хуудасны хэрэглэгчийн мэдээллийг авч, онцлогийг гаргасан уу? Хэрэглэгч цахим хуудсанд хэр оролцоотой байна вэ? Цахим хуудас хэр ажиллаж байна вэ? Ямар үр дүнд хүрсэн бэ? Хөтөлбөрт тусгагдсан сэдвүүдээр мэдлэг олгож байна уу? Цаашид юуг сайжруулах хэрэгтэй вэ?
Хугацаа	Явцын үнэлгээ
Хэрэглэгдэхүүн/ аргууд	Баримт бичгийн шинжилгээ Ажиглалт

Судалгааг зорилтот түүврийн зарчимд тулгуурлан хөтөлбөрийн үйл ажиллагаанд хамрагдсан, хөтөлбөрийн хэрэгжилтийн явц болон түүний үр дүнг үнэлж чадахуйц оролцогчдыг сонгосон нь үнэлгээг бодитой хийх нөхцөл болж чадсан. Судалгаанд нийт 592 оролцогчдыг хамруулсан нь нийт олонлогийн хангалттай төлөөлөл гэж үзэж байна. Хөтөлбөрийн явцын үнэлгээг аль болох хэмжигдэхүйц, үр дүн рүү чиглэсэн байхаар төлөвлөн хийсэн.

Судалгааны арга: Явцын үнэлгээнд хэрэглэж буй аргуудын тусламжтайгаар хөтөлбөрийн нөхцөл байдал, хөтөлбөр хэрэгжсэнээр гарсан өөрчлөлт, хөтөлбөрийн тогтвортой байдлыг хангах хүрээнд анхаарвал зохих асуудлыг тодорхойлон, санал зөвлөмж боловсруулав.

Баримт бичгийн шинжилгээ. Хөтөлбөрийн хэрэгжих хугацаанд боловсруулсан баримт бичиг, материал, хөтөлбөрийн зорилго, агуулгын хүрээнд хэрэгжүүлсэн үйл ажиллагаа, судалгааны тайлан, статистик тоо баримтууд, цахим хуудас, олон нийтийн мэдээллийн хэрэгсэлд дүн шинжилгээ хийв.

Асуулга. Хөтөлбөрийн хэрэгжилтийн үр нөлөөг иргэд, олон нийт, оюутан залуучууд, ЕБС-ийн сурагчид зэрэг зорилтот бүлгүүдээр үнэлүүлэв.

Ганцаарчилсан ярилцлага. Хөтөлбөрийн хэрэгжилтийн үр нөлөөг тодруулахтай холбоотой хэрэгжүүлэгч талуудын төлөөлөлтэй удирдамжийн дагуу ярилцлага хийв.

Ажиглалтын арга. Цахим хуудас, багшийн заах арга зүйд ажиглалтыг хийв.

Түүврийн төлөвлөлт: Үнэлгээг үндэсний хэмжээнд хийхээр зохион байгуулсан бөгөөд хөтөлбөрт хамрагдсан нийт иргэдийг эх олонлог (N) гэж үзэв. Түүврийн хэмжээг (n) тогтоохдоо зорилтот түүврийн зарчимд тулгуурлав. Үнэлгээнд нийт 592 хүн хамрагдсан болно.

Хүснэгт 3. Үнэлгээний түүврийн хүснэгт

Оролцогчид	Талбар	Асуулга авсан хүний тоо
ЕБС-ийн суралцагчид	11 дүгээр анги	90
	12 дугаар анги	13
Нийт		103
Оюутан, залуучууд	МУИС	144
	СЭЗИС	40
	ХҮИС	157
Нийт		341
Иргэд, олон нийт	Улаанбаатар	15
	Архангай	11
	Баян-өлгий	7
	Баянхонгор	10
	Говьсүмбэр	10
	Дархан	9
	Дорноговь	9
	Дундговь	8
	Орхон	9
	Өвөрхангай	10
	Өмнөговь	9
	Сүхбаатар	8
	Сэлэнгэ	9
	Ховд	6
	Хөвсгөл	10
Нийт		140
Хэрэгжүүлэгч талууд	Улаанбаатар	8

Мэдээлэл боловсруулалт:

- Баримт бичгийн шинжилгээг E-Views програмыг ашиглан хийв.
- Асуулгын мэдээллийг SPSS-23.0 багц програмын ашиглан, шинжлэв.
- Чанарын судалгааны аргачлалын дагуу нээлттэй кодчиллол, категоричлол, харьцуулсан жишилт, хэв маягчлал, ангилал, матриц зэрэг аргачлалыг ашиглав.
- Нотолгоо болох баримтуудыг тоон давтамж болон хувийн жин, харьцаа, 2-5 оноор харьцуулсан хүснэгт, график, матриц, категори, ишлэл зэргээр харуулан тайланд тусгав.

1.2 Хөтөлбөртэй холбоотой зарим судалгааны үр дүн

Дэлхийн банкнаас 2012 онд “Хэрэглэгчийн эрх ашгийг хамгаалах, санхүүгийн суурь боловсролын өнөөгийн байдлын оношлогоо дүгнэлт” сэдэвт тайланг бичсэн байна. Монголын насанд хүрсэн хүн амын 78 хувь нь албан ёсны санхүүгийн

байгууллагад данс эзэмшдэг гэж Глобал Финдекс Мэдээллийн Сангийн 2012 оны статистикийн мэдээлэлд бүртгэгдсэн нь Зүүн Ази, Номхон далайн бусад орнуудын дунджаас харьцангуй өндөр байжээ. Тодруулбал, Финдексийн судалгааны дүнгээс үзэхэд Монголын хүн амын 61 хувь нь дебит кард ашигладаг бол Зүүн Ази, Номхон далайн бүсийн дундаж 35 хувь, бага, дунд орлоготой улс орнуудын дундаж 10 хувь байсан байна. Иргэдэд олгосон зээлийн хэмжээ 2010-2011 онд 80 хувиар өссөн ба энэ нь нийт зээлийн гуравний нэгийг эзэлж байжээ. 2011 онд жижиг дунд үйлдвэрт олгосон зээлийн хэмжээ өмнөх оны мөн үетэй харьцуулбал 65 хувиар өсжээ.

Энэхүү тайланд иргэдийн санхүүгийн мэдлэг, суурь боловсролыг сайжруулах зохицуулалтын механизм бий болгох шаардлагатайг дурдаад олон талт оролцогч тал бүхий санхүүгийн боловсролын хороог СЯ-ны удирдлаган доор байгуулах нь зүйтэй гэсэн зөвлөмжийг өгсөн байна. Энэ хороо нь бага орлоготой, хөдөө орон нутгийн иргэдэд хүрэхэд чиглэгдсэн санхүүгийн боловсролын тусгай хөтөлбөр зэрэг үндэсний санхүүгийн боловсролын хөтөлбөр боловсруулах үүрэгтэй байх юм.

Дэлхийн банкнаас хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэхтэй холбоотой үнэлгээний тайлан гаргах зөвлөмжийг 2017 онд боловсруулж, Монголбанканд хүлээлгэн өгсөн байна. Энэхүү зөвлөмжийн зорилго бол хөтөлбөрийн хэрэгжилтэд үр дүнтэй хяналт, үнэлгээ хийх төлөвлөгөө боловсруулан хэрэгжүүлэхэд нь Монгол банканд дэмжлэг үзүүлэх аргачлалыг боловсруулахад оршиж байгаа (Wordbank, 2017) бөгөөд хөтөлбөрийн гарааны, явцын, эцсийн үнэлгээг хийхэд ашиглаж болох аргачлалын талаар дэлгэрэнгүй зөвлөмжийг тусгажээ. Зөвлөмжид тодорхойлсноор хөтөлбөрийн хяналт, үнэлгээ дараах асуултад хариу өгөхөд чиглэх ёстой. Үүнд:

- Таны хөтөлбөр төлөвлөсний дагуу хэрэгжиж байна уу?
- Юу нь болж байна, юу нь болохгүй байна вэ?
- Хөтөлбөр нь зорилтот бүлгүүдэд хүрч байна уу?

МУБИС-ын багш, судлаач С.Батцэцэг эдийн засаг, бизнес судлалын багш бэлтгэх эрэлт хэрэгцээг судлах зорилгоор “Бизнес судлалын багш бэлтгэх хэрэгцээг тандах судалгааны үр дүн” сэдэвт судалгааг хийжээ. Судалгаанд ЕБС-ийн 100 сурагч, багш нар, МУБИС-ийн оюутнууд хамрагдсан. Судалгааны үр дүнгээс үзэхэд, ахлах ангийн сурагчдын 8 хувь нь “Бизнес судлал” хичээлийг сонгон судалсан байна.

Судалгаанд нийт 40 багш оролцсоноос 8 багш буюу 20 хувь нь уг хичээлийг заадаг багш нар байсан. Харин уг хичээлийг заадаггүй багш нарын хувьд ямар шалтгаанаар уг хичээлийг ороогүй талаар дараах хариултыг өгсөн байна. Үүнд:

- Энэ чиглэлээр мэргэшээгүй;
- Заах хүсэлтэй боловч сурагчид уг хичээлийг сонгоогүй;
- Уг хичээлийг сурагч нар сонгох хүсэл сонирхолтой ч ахлах ангид үзэх хуваарьтай тул ЭЕШ-д орж ирэх хичээлүүдийг ихэвчлэн сонгодог гэсэн байна.

Судалгаанд хамрагдсан МУБИС-ийн 40 оюутны 50 хувь нь эдийн засгийн ямар ч мэдлэггүй, 73.5 хувь нь “Бизнес судлал” хичээлийг сонголтоор оруулбал судална (Батцэцэг.С, 2018) гэж хариулжээ.

Хоёрдугаар бүлэг. ХӨТӨЛБӨРИЙН ЭРХ ЗҮЙН ЗОХИЦУУЛАЛТ, ХАМТЫН АЖИЛЛАГАА

2.1 Хөтөлбөрийн зорилго, үр дүн

2.2 Хөтөлбөрийн хууль, эрх зүйн зохицуулалт

2.3 Хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэгч болон оролцогч талуудын хамтын ажиллагаа

2.4 Зорилтот бүлэгт чиглэсэн үйл ажиллагаа

2.1 Хөтөлбөрийн зорилго, үр дүн

Монгол Улсын санхүүгийн тогтвортой байдлыг хангах, санхүүгийн зах зээлийг хөгжүүлэх зорилтыг хангахад иргэдийн санхүүгийн мэдлэг боловсрол, оролцоо чухал үүрэгтэй. Иймээс Монголбанк, СЯ, СЗХ, БСШУЯ (хуучин нэрээр) хамтран “Олон нийтийн санхүүгийн суурь мэдлэгийг дээшлүүлэх хөтөлбөр, 2016-2021”-ийг боловсруулан баталж, хэрэгжүүлж байна. Хөтөлбөрийн алсын харааг “Монгол Улсын иргэд өөрийн болон өрхийн санхүүгээ зохистой удирдах мэдлэг, чадвар болон итгэл үнэмшилтэй болно” хэмээн тодорхойлж, дараах зорилтуудыг дэвшүүлэн тавьсан байна. Үүнд:

1. Иргэдийн хувийн санхүүгээ зохистой удирдах чадварыг дээшлүүлэх;
2. Иргэдийг санхүүгийн залилангаас өөрийгөө хамгаалах чадвартай болгох;
3. Санхүүгийн мэдлэгийг дээшлүүлэх ажлын байгаа нөөц бололцоог зөв, үр ашигтай зарцуулан зохион байгуулах;
4. Санхүүгийн мэдлэгийг дээшлүүлэхэд оролцож байгаа байгууллага болон хувь хүмүүс үр дүнтэй хамтран ажиллах, мэдээлэл солилцох нөхцөлийг бүрдүүлэх болно (Монголбанк, 2015, хууд. 9).

Зураг 3. Хөтөлбөрийн үндсэн чиглэл

Эх сурвалж: Монголбанк. 2015. ОНССМДХ

Хөтөлбөр хоёр үе шаттайгаар буюу I үе шат 2016-2018 онд, II үе шат 2019-2021 онд хэрэгжих бөгөөд хөтөлбөрийн I үе шат хэрэгжиж дуусаад байна. Хөтөлбөрийн хүрээнд иргэдэд төсөв ба санхүүгийн төлөвлөлт, хадгаламж, зээл, хөрөнгө оруулалт, тэтгэвэр, даатгал, санхүүгийн байгууллага, тэдгээрийн үйлчилгээ зэрэг санхүүгийн суурь мэдлэг олгох бөгөөд тэдний санхүүгийн мэдлэг

дээшилснээр эцсийн дүнд ядуурал, гэмт хэргийн тоог бууруулж, тодорхой үр дүнд хүрэхээр төлөвлөсөн байна.

Зураг 4. Хөтөлбөрийн хүлээгдэж буй үр дүн

Ерөнхий боловсролын сургуулийн сургалтын хөтөлбөрт санхүүгийн суурь мэдлэг олгох агуулга багтсан байна.

Их, дээд сургуулийн оюутнуудын сургалтын хөтөлбөрт санхүүгийн мэдлэг олгох агуулга багтсан байна.

Иргэдийн хувийн санхүүгийн талаар мэдлэг буюу хяналттай төсөвлөлт хийх, ирээдүйн хэрэгцээнд зориулж нөөц, хуримтлал үүсгэх, ирээдүйн тухай тунгаах чадамж дээшилсэн байна.

Хадгаламжтай иргэдийн тоо нэмэгдсэн байна.

Хөрөнгийн зах зээлд иргэдээс оруулж буй хөрөнгө оруулалт нэмэгдэнэ.

Даатгалтай иргэдийн тоо нэмэгдсэн байна.

Иргэдийн хугацаа хэтэрсэн, найдваргүй өрийн хэмжээ буурна.

Нэг хүний хэрэглэх санхүүгийн бүтээгдэхүүн, үйлчилгээний дундаж тоо нэмэгдсэн байна.

Санхүүгийн бүтээгдэхүүнийг мэдээлэл, мэдлэг дээр үндэслэн зөвөөр сонгох байдал нэмэгдэнэ.

Санхүүгийн байгууллагуудын үзүүлж буй үйлчилгээний талаарх мэдлэг нэмэгдсэн байна.

Санхүүгийн зах зээлд оролцогчдын хоорондох мэдээллийн урсгал сайжирсан байна.

Санхүүгийн залиланд өртсөн иргэдийн тоо буурна.

ЯДУУРАЛ БУУРНА.

Эх сурвалж: (Монголбанк, 2015)

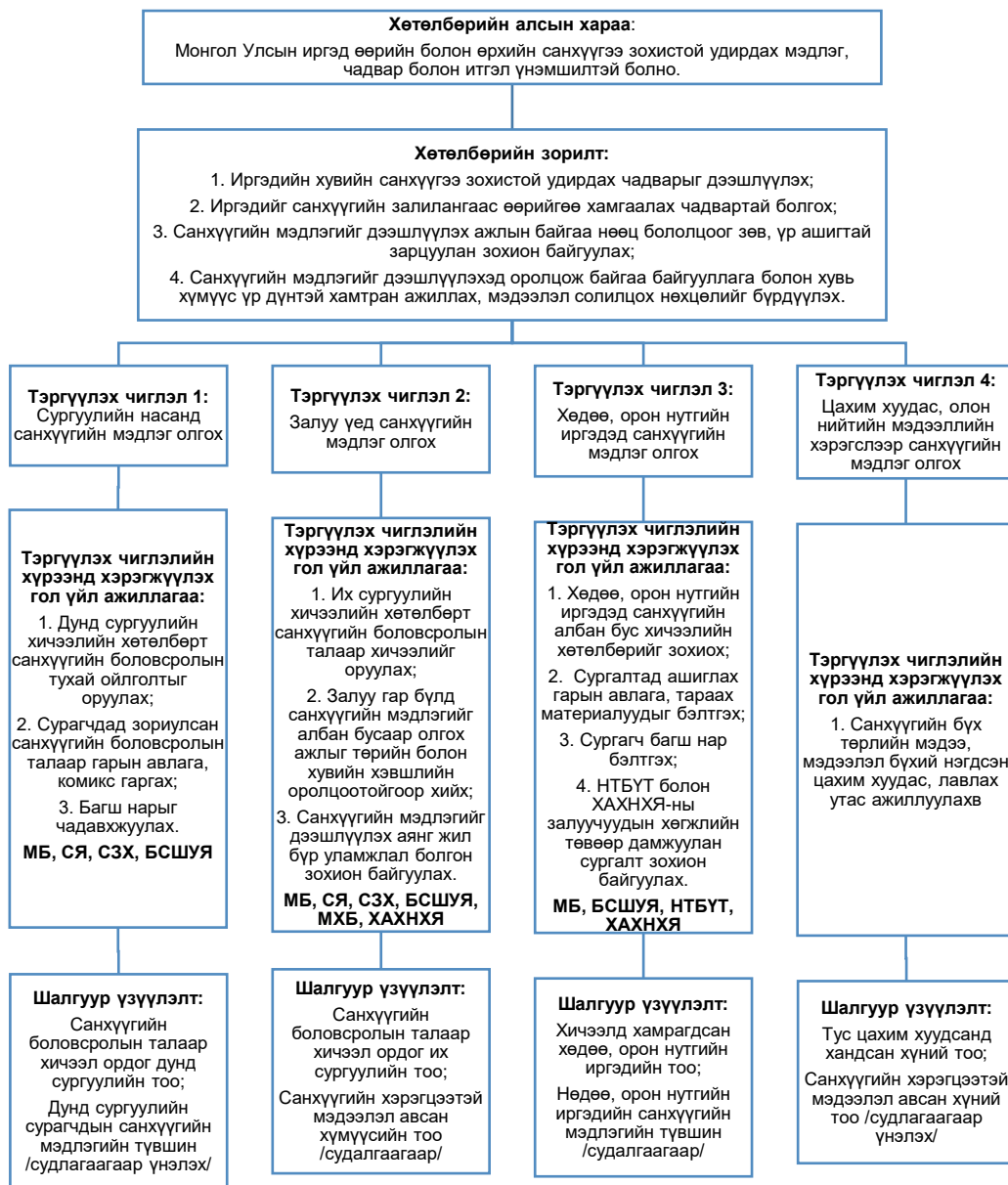
Хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж, иргэдийн санхүүгийн мэдлэг сайжрах нь санхүүгийн бүтээгдэхүүн үйлчилгээг хэрэглэгчид болон санхүүгийн зах зээлд оролцогчдын тоог нэмэгдүүлж эдийн засгийн бодит өсөлтийг дэмжинэ. Мөн санхүүгийн залилан, луйварт өртөгчдийн тоо багасаж, иргэдийн санхүүгийн хөрөнгө оруулалт, хуримтлал, хадгаламжийн хэмжээ нэмэгдэн, өрхийн санхүүгийн удирдлага сайжирч хүн амын ядуурлыг бууруулахад чухал нөлөө үзүүлэх ач холбогдолтой байдаг. Иймээс иргэдийн санхүүгийн мэдлэг, боловсрол нэмэгдсэнээр дараах гол үр дүн гарна хэмээн хөтөлбөрт тодорхойлсон байна. Үүнд:

1. Иргэдийн мэдлэг дээшилснээр санхүүгийн бүтээгдэхүүний худалдан авалт нэмэгдэнэ.
2. Иргэд өөрийн хэрэгцээнд тохирсон, зөв бүтээгдэхүүн сонгох боломжтой болно.

3. Санхүүгийн залилан, мэхлэлтээс урьдчилан сэргийлэх явдал нэмэгдэж, түүнд өртөх иргэдийн тоо буурна.
4. Иргэдийн хадгаламж нэмэгдэж, өр багасна.
5. Хувь хүний ажлын бүтээмж нэмэгдэнэ.
6. Хөрөнгийн зах зээлд оролцох иргэдийн тоо өснө.
7. Ядуурал, гэмт хэрэг буурна. (Монголбанк, 2015)

Зураг 5. Хөтөлбөрийн хүрээнд хэрэгжүүлэх үйл ажиллагаа

Эх сурвалж: Монголбанк. 2015. ОНССМДХ

2.2 Хөтөлбөрийн хууль, эрх зүйн зохицуулалт

Хөтөлбөрийн хэрэгжилтийг хангах, түүний үр дүнг дээшлүүлэхэд төр, Засгийн газрын баримталж буй бодлого, хууль эрх зүйн зохицуулалт чухал ач холбогдолтой юм. Монгол Улсын Засгийн газар, Монголбанк болон эрх бүхий бусад байгууллагаас санхүүгийн үйлчилгээний хүртээмжийг нэмэгдүүлэх, иргэдийн санхүүгийн эрх ашгийг хамгаалах, санхүүгийн луйвар, залилангаас урьдчилэн сэргийлэх, тэдний санхүүгийн мэдлэгийг дээшлүүлэх бодлого, чиглэл баримтлан эрх зүйн зохицуулалтыг сайжруулах талаар байнга анхааран ажиллаж иржээ. Үүний дүнд бодлогын болон эрх зүйн баримт бичгүүдэд олон нийтийн санхүүгийн суурь мэдлэгийг дээшлүүлэх чиглэл, зорилго, зорилтууд тусгагдаж, бие даасан хөтөлбөр хэрэгжих эрх зүйн үндэс хангагдсан байна.

Хүснэгт 4. Хөтөлбөрийн хууль, эрх зүйн үндэс

№	Баримт бичгийн нэр	Зүйл, заалт
1.	Төв банк (Монголбанкны)-ны тухай хууль (УИХ, 1996)	5.7.1 Банкны харилцагч, хадгаламж эзэмшигчийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг дэмжих
2.	Монгол Улсын санхүүгийн салбарыг 2025 он хүртэл хөгжүүлэх үндэсний хөтөлбөр. (МУЗГ, 2017)	Зорилго 6.1 Санхүүгийн хэрэглэгчийг хамгаалах хяналт, зохицуулалтыг боловсронгуй болгоно. Зорилго 6.2 “Монгол Улсын иргэд өөрийн болон өрхийн санхүүгээ зохистой удирдах мэдлэг, чадвар болон итгэл үнэмшилтэй болгоно.
3.	Банкны хүү бодох аргачлал, хүү, шимтгэл, хураамжийн мэдээллийн ил тод байдлын журам (Монголбанк, 2018)	1.1 Энэхүү журмын зорилго нь ..... хүү, шимтгэл хураамжийг ил тод байлгах, хадгаламж эзэмшигч, харилцагчдын эрх ашгийг хамгаалахад оршино.
4.	Залуучуудын хөгжлийг дэмжих тухай хууль (УИХ, 2017)	8.1.1.Ерөнхий боловсролын болон их, дээд сургууль, коллеж, мэргэжлийн боловсрол, сургалтын байгууллага, насан туршийн боловсролын төв, багш бэлтгэх, мэргэшүүлэх сургалтын хөтөлбөрт хувь хүний хөгжлийг дэмжих, амьдрах ухааны чадварыг эзэмшүүлэх хичээлийн агуулгыг тусгах; 8.1.2.Залуучуудад зориулан хувь хүний хөгжлийг дэмжих, амьдрах ухааны чадварыг эзэмшүүлэх сургалт зохион байгуулахыг дэмжих.

Мөн 2013 оноос хойш жил бүр Төрөөс мөнгөний бодлогын талаар баримтлах үндсэн чиглэлд иргэдийн санхүүгийн суурь мэдлэгийг дээшлүүлэх талаар тодорхой заалт оруулж, хэрэгжилтийг ханган ажилласан байна. Монголбанкны жил бүрийн тайланд “Олон нийтийн санхүүгийн суурь мэдлэгийг дээшлүүлэх хөтөлбөр”-ын хэрэгжилтийг бие даасан хэсэг болгон тайлагнаж, хөтөлбөрийн хүрээнд зохион байгуулсан үйл ажиллагаа, үр дүн, оролцогч талын хамтын ажиллагааг тодорхой тусгаж байна.

Хүснэгт 5. Төрөөс мөнгөний бодлогын талаар баримтлах үндсэн чиглэлд олон нийтийн санхүүгийн суурь мэдлэгийг дээшлүүлэх талаар оруулсан заалт

№	Он	Зүйл, заалт
1.	2013	3.3 Банк санхүүгийн үйлчилгээг иргэдэд жигд хүртээмжтэй болгох, иргэдийн санхүүгийн суурь боловсролыг дээшлүүлэх арга хэмжээ авч ажиллана. (Монголбанк, 2012)
2.	2014	3.2 Санхүүгийн зах зээлийн харилцагчдын эрх ашгийг хамгаалах, олон нийтийн санхүүгийн суурь мэдлэгийг дээшлүүлэх хөтөлбөр боловсруулах ажлыг холбогдох байгууллагатай хамтран эхлүүлнэ. (Монголбанк, 2013)
3.	2015	3.2 Санхүүгийн үйлчилгээний хүртээмжийг нэмэгдүүлэхэд чиглэгдсэн банкны зах зээлд оролцогчдын эрх ашгийг хамгаалах, олон нийтийн санхүүгийн суурь мэдлэгийг дээшлүүлэх цогц арга хэмжээг эрчимжүүлнэ. (Монголбанк, 2014)
4.	2016	3.3 Олон нийтийн санхүүгийн суурь мэдлэгийг дээшлүүлэх хөтөлбөрийг холбогдох байгууллагатай хамтран үе шаттай хэрэгжүүлнэ. (Монголбанк, 2015)
5.	2018	3.3 Олон улсын, төрийн болон хувийн хэвшлийн байгууллагуудтай хамтран “Олон нийтийн санхүүгийн суурь боловсролыг дээшлүүлэх үндэсний хөтөлбөр”-ийг үргэлжлүүлэн хэрэгжүүлнэ. (Монголбанк, 2017)

2.3 Хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэгч болон оролцогч талуудын хамтын ажиллагаа

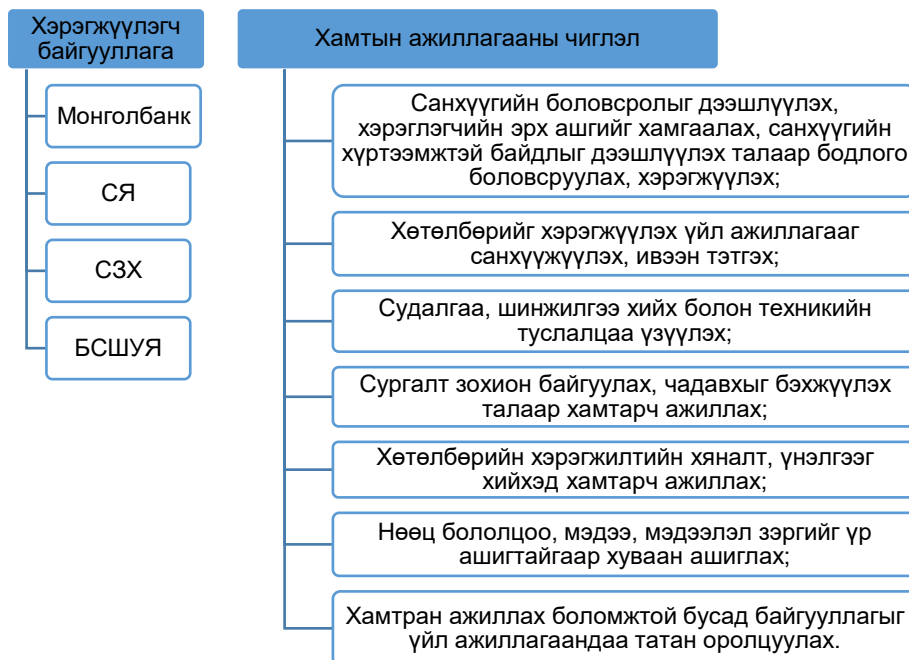
Хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэгч болон оролцогч талуудын хамтын ажиллагааны тэнцвэртэй, хүртээмжтэй байдлыг ханган, тэдгээрийн үйл ажиллагааг харилцан уялдуулж, нягт хамтран ажиллах нь хөтөлбөрийн хэрэгжилтийг сайжруулах, үр дүнг нэмэгдүүлэхэд чухал ач холбогдолтой. Хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэгч үндсэн байгууллагууд нь Монголбанк, СЯ, СЗХ, БСШУЯ (хуучнаар) бөгөөд хөтөлбөрийн хэрэгжилтийн явцад холбогдох бусад оролцогч талуудыг мэргэжил арга зүйн зөвлөгөөгөөр ханган ажиллаж байна. Хөтөлбөрийн хэрэгжилтэд гадаад, дотоодын төрийн болон төрийн бус байгууллага, мэргэжлийн байгууллага, холбоод, хэвлэл, мэдээллийн байгууллага, банк зэрэг олон талын үйл ажиллагаа явуулдаг байгууллага, мэргэжилтнүүд оролцож, олон нийтэд санхүүгийн суурь мэдлэг олгоход өөрсдийн хувь нэмрийг оруулж байгааг онцлон тэмдэглэх нь зүйтэй юм.

Хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэгч үндсэн байгууллагууд нь хөтөлбөрт тусгагдсан олон нийтийн санхүүгийн боловсролыг дээшлүүлэх асуудлаар бодлого, хөтөлбөр боловсруулах, санхүүжүүлэх, сургалт явуулах, судалгаа шинжилгээ хийх, хөтөлбөрийн хэрэгжилтийг үнэлэх, оролцогч талуудыг үйл ажиллагаанд татан оролцуулах үйл ажиллагааг амжилттай хэрэгжүүлж иржээ.

Хөтөлбөрийн хэрэгжилтэд оролцогч талууд нь Насан туршийн боловсролын үндэсний төв, Монголын банкуудын холбоо, Хадгаламжийн даатгалын корпораци, Банк, санхүүгийн академи, арилжааны банкууд, Монголын үндэсний радио, их, дээд (МУИС-БС, ХААИС, ХҮИС, СЭЗИС болон бусад) болон

ерөнхий боловсролын сургуулиуд, тэдгээрийн багш нар болон бусад гадаад, дотоодын байгууллага гэсэн маш өргөн хүрээг хамарч нягт хамтран ажиллаж байна. Хамтын ажиллагааны хүрээнд хөдөө орон нутгийн иргэдэд санхүүгийн мэдлэг олгох тэргүүлэх чиглэлийн хүрээнд Монголбанк, Бичил Санхүүгийн хөгжлийн сан, БСШУС-ын яамны харьяа Насан туршийн боловсролын үндэсний төв хамтран орон нутгийн иргэдийн санхүүгийн мэдлэгийг дээшлүүлэх, санхүүгийн зохистой шийдвэр гаргах чадварыг нэмэгдүүлэх, урт хугацаатай хуримтлал болон санхүүгийн хөрөнгө оруулалтыг нэмэгдүүлэх, санхүү, банкны системд итгэх олон нийтийн итгэлийг дээшүүлэхэд чиглэсэн үйл ажиллагаанд хамтран оролцох зорилгоор хамтын ажиллагааны санамж бичигт гарын үсэг зурж, хамтран ажиллаж байна. (Монголбанк, 2018)

Зураг 6. Хөтөлбөрт тусгасан хэрэгжүүлэгч байгууллагууд болон оролцогч талуудын хамтын ажиллагааны чиглэл

Эх сурвалж: Монголбанк. 2015. ОНССМДХ

Монголбанк, ММНБИ санхүүгийн мэдлэгийг дээшлүүлэх, санхүүгийн зохистой шийдвэр гаргах чадварыг нэмэгдүүлэх, жижиг дунд аж ахуйн нэгж, бичил бизнес эрхлэгчдийн бүртгэл, тайлагналын чанарыг сайжруулах, салбарын мэргэжилтний чадварыг тасралтгүй хөгжүүлэх, мэргэшүүлэхэд чиглэсэн үйл ажиллагаанд хамтран оролцох, хамтын ажиллагааг нэгтгэн чиглүүлэх зорилгоор 2018 онд Хамтын ажиллагааны санамж бичигт гарын үсэг зураад байна.

Түүнчлэн гадаадын байгууллагууд хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэхэд хамтран ажиллахын зэрэгцээ техник туслалцаа, санхүүгийн дэмжлэг, зөвлөгөөгөөр ханган ажиллаж иржээ. Ялангуяа, Дэлхийн банк, ХБНГУ-ын “Шпаркассе” сан, “Остпригнитц-Руппины Шпаркассэ” банк идэвхитэй хамтран ажиллаж байна. Монголбанк, Монголын Банкны Холбоо, ХБНГУ-ын “Шпаркассе” банкны сан, ХБНГУ-ын “Остпригнитц-Руппины Шпаркассэ” банк 2018 онд “Хамтын ажиллагааны санамж бичиг”-ийг 3 жилийн хугацаатай байгуулжээ.

Санхүүгийн боловсролыг дээшлүүлэх, хэрэглэгчийн эрх ашгийг хамгаалах, санхүүгийн хүртээмжтэй байдлыг дээшлүүлэх талаар бодлого боловсруулах, хэрэгжүүлэх чиглэлийн хамтын ажиллагаа

МУЗГ иргэдийн санхүүгийн мэдлэгийг дээшлүүлэх хөтөлбөрийг боловсруулах, хэрэгжүүлэх үйл явцыг бодлогоор дэмжин ажиллаж байна. Бодлогын хүрээнд хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх хууль, эрх зүйн үндсийг бүрдүүлж, холбогдох хууль, тогтоомжид тодорхой заалтуудыг оруулсны зэрэгцээ жил бүрийн Төрийн мөнгөний бодлогод олон нийтийн санхүүгийн суурь мэдлэгийг дээшлүүлэхтэй холбоотой зорилт дэвшүүлснийг өмнө дурдсан. Тухайлбал, 2017 онд баталсан “Монгол Улсын санхүүгийн салбарыг 2025 он хүртэл хөгжүүлэх үндэсний хөтөлбөр”-т иргэдэд санхүүгийн мэдлэг олгох зорилго дэвшүүлсэн нь олон нийтийн санхүүгийн суурь мэдлэгийг дээшлүүлэх замаар санхүүгийн зах зээл дэх тэдний оролцоог нэмэгдүүлж, банк, санхүүгийн салбарын бүтээгдэхүүн, үйлчилгээний чанар хүртээмжийг нэмэгдүүлэх, урт хугацаанд Монгол Улсын эдийн засгийн тогтвортой байдлыг хангах, ядуурлыг бууруулж, иргэдийн амьдралын түвшинг сайжруулах ач холбогдолтой юм.

Хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх үйл ажиллагааг санхүүжүүлэх, ивээн тэтгэх, техникийн туслалцаа үзүүлэх чиглэл – Гадаад хамтын ажиллагаа

Хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэхэд Дэлхийн банкны үзүүлж буй санхүүгийн болон техникийн тусламж, дэмжлэг, мэргэжлийн зөвлөх үйлчилгээ чухал үүрэг гүйцэтгэж байна. Дэлхийн банкны санхүүжилтээр “Бизнес судлал XI” сурах бичгийг боловсруулж, хэвлүүлсэн. Уг сурах бичгийн зохиогчдын багт мэргэжлийн зөвлөгөө, туслалцаа үзүүлэх Зөвлөхүүдийн багийн гэрээт ажлын хөлсийг Дэлхийн банкнаас санхүүжүүлсэн байна. Түүнчлэн уг хичээлийг орох сургагч багш нарыг бэлтгэх, <http://www.sankhuuginbolovsrol.mn/> цахим хуудсыг боловсруулан олон нийтийн хүртээл болгоход санхүүгийн дэмжлэг үзүүлэн ажиллаж байна.

ХБНГУ-ын ХБОУС (“Шпаркассе” банкны сан) нь хамтран төсөл, хөтөлбөр хэрэгжүүлэгч орны эдийн засаг, нийгмийн тогтвортой байдлыг хангахад дэмжлэг үзүүлэх зорилготой бөгөөд иргэдэд санхүүгийн үйлчилгээг голлон хүргэгч банкны ажилтнуудыг чадавхижуулах замаар олон нийтийн санхүүгийн суурь мэдлэгийг дээшлүүлэхэд чиглэсэн сургалт, хөгжлийн хөтөлбөрийг хэрэгжүүлдэг байгууллага юм. ХБОУС өөрийн зорилгын хүрээнд “Монгол улсад банкны мэргэжилтэн бэлтгэх онол, практик хослуулсан сургалт болон Дэлхийн хуримтлалын өдрийг нэвтрүүлэх төсөл”-ийг Монголбанктай хамтран 2017 оноос дараах үндсэн зорилгоор хэрэгжүүлж байна. Үүнд:

1. Монгол улсад банкны мэргэжилтэн бэлтгэх онол, практик хослуулсан сургалтын стандарт тогтоох;
2. Банкны удирдах түвшний ажилтнуудад зориулсан мэргэжлийн семинар зохион байгуулж, явуулах;
3. Монгол Улсад “Дэлхийн хуримтлалын өдөр”-ийг танилцуулж, нэвтрүүлэх.

Төслийн хүрээнд “Дэлхийн мөнгөний долоо хоног” олон улсын арга хэмжээг жил бүр уламжлал болгон зохион байгуулж, ХБНГУ-ын “Шпаркассе” сан, МУЕТГ, Монголбанк, МБХ, СЗХ, ХДК, Монгол улсын 10 арилжааны банк хамтран хүүхэд, багачуудад зориулсан бүтээгдэхүүн, үйлчилгээг танилцуулж, хадгаламжийн данс нээж өгчээ. Мөн нийт 26 мастер сургагч багшийг бэлтгэж, 10 банкны 41 ажилтныг

“Онол практик хосолсон сургалт”-д хамруулсан байна (Монголбанк, 2019). Сургалтыг 7 модуль хичээлээр явуулжээ. Үүнд:

- Модуль 1: Эдийн засгийн суурь ойлголтууд;
- Модуль 2: Хадгаламж;
- Модуль 3: Харилцах данс, төлбөр тооцоо;
- Модуль 4: Зээл;
- Модуль 5: Нягтлан бодох бүртгэлийн суурь ойлголтууд;
- Модуль 6: Харилцагчтай үр дүнтэй харилцах, зөвлөх ур чадвар;
- Модуль 7: Хууль, эрх зүйн суурь ойлголтууд (Банкны тухай хууль гэх мэт)

Улмаар 2018 онд Монголбанк, МБХ, ХБНГУ-ын “Шпаркассе” банкны сан, ХБНГУ-ын “Остпригнитц-Руппины Шпаркассэ” банк хооронд доор дурдсан 5 чиглэлээр “Хамтын ажиллагааны санамж бичиг” байгуулжээ. Үүнд:

1. Монгол Улсын банк, санхүүгийн салбарын хөгжлийг банкны мэргэжилтний онол практик хосолсон сургалт, хүүхэд залуусын санхүүгийн боловсролыг дээшлүүлэх хөтөлбөрөөр дамжуулан эрчимжүүлэх;
2. Банкны мэргэжилтний онол практик хосолсон сургалтын чанарыг тогтвортой байлгах;
3. Төсөлд идэвхтэй оролцож буй банкуудын мэргэжилтнүүд болон удирдах албан тушаалтнуудад зориулан хэрэгцээт сэдвийн дагуу тусгайлсан семинарыг зохион байгуулах;
4. “Дэлхийн хуримтлалын өдөр”-ийн аяныг үргэлжлүүлж, Монголбанк болон арилжааны банкуудтай хамтран жил бүр хамрах хүрээг тэлэх;
5. “Шпаркассэ” банкны сан нь өөрсдийн санхүүгийн нэгдлийн туршлагаас хуваалцах.

Энэхүү санамж бичигт гарын үсэг зурснаар 2017 оноос хамтран хэрэгжүүлж эхэлсэн төслийн хамрах хүрээг тэлж, хэрэгжих хугацааг 3 жилээр сунгасан байна.

Монголбанк ЭЗХАХБ-ын СБОУС-ний бүрэн эрхт гишүүнээр элсэж, 2018 онд ОХУ-ын Москва хотно зохион байгуулагдсан техникийн хорооны Х хурал, ЭЗХАХБ-ын “Дэлхий дахины санхүүгийн мэдлэгийн дээшлүүлэлт: хэрэгжилт, шинэчлэл” сэдэвт симпозиумд тус тус оролцжээ. Энэхүү хурал, симпозиум нь дэлхий нийтийн санхүүгийн мэдлэгийг дээшлүүлэхэд чиглэсэн үйл ажиллагаанд ахиц, дэвшил гаргах шинэлэг арга барилд онцлон анхаарал хандуулж, санхүүгийн үйлчилгээний хүртээмж, чанарыг дээшлүүлэх, олон нийт, тэр дундаа залуучууд, шилжин суурьшигчид гэх мэт зорилтот бүлгийнхэнд санхүүгийн боловсрол олгож, санхүүгийн зөв шийдвэр гаргах, тэдний санхүүгийн эрх ашгийг хамгаалах арга замыг тодорхойлох, зээлийн шийдвэр, үр дүнг сайжруулахад чиглэсэн чиг хандлагын талаар авч хэлэлцсэн байна. Симпозиумд нийт 50 гаруй орны 200 гаруй мэргэжилтэн оролцсон бөгөөд Засгийн газар, төв банк, санхүүгийн байгууллага, ашгийн бус байгууллага, эрдэм шинжилгээний хүрээлэн, хувийн болон иргэний салбарын төлөөлөгчид оролцжээ.

Гадаадын байгууллагын зэрэгцээ дотоодын аж ахуйн нэгж, их сургуулиуд хөтөлбөрийн санхүүжилтэд зохих хувь нэмэр оруулж байна. Тухайлбал: “Санхүүгийн хэрэглэгчийг хамгаалах” аяны хүрээнд зохиогдсон үйл ажиллагааг СЗХ, ШӨХТГ, МИК, МБХ болон нийт арилжааны банк, ХДК, БСХС, Монголбанкны орон нутагт дахь хэлтэс, салбар зэрэг төрийн болон төрийн бус байгууллага, аж ахуйн нэгжүүд дэмжин тусалж, хамтран оролцсон байна. Мөн хөтөлбөрийн хүрээнд “ХЭН САЙН САНХҮҮЧ БОЛОХ ВЭ?” сэдэвт АХА тэмцээнийг МУИС, СЭЗИС, ХҮИС

зэрэг “Хувь хүний санхүү” хичээлийг сонгон судалсан их, дээд сургуулийн оюутнуудын дунд 2017 онд зохион байгуулахад гарсан зардлын 50 хувийг ХҮИС санхүүжүүлжээ.

Сургалт зохион байгуулах, чадавхыг бэхжүүлэх чиглэлийн хамтын ажиллагаа

Олон нийтэд санхүүгийн мэдлэг олгох үйл ажиллагааны гол цөм нь тэдэнд шаардлагатай мэдлэг, чадвар олгож, зөв хандлага төлөвшүүлэх явдал юм. Иймээс ч хөтөлбөрийн хүрээнд иргэдэд санхүүгийн мэдлэг олгох сургалтыг хөтөлбөрийн үндсэн чиглэл тус бүрээр зохион байгуулсан байна. Сургалтыг аль болох хүртээмжтэй, чанартай хүргэхийн тулд сайн сургагч багшийг бэлтгэх шаардлагатай болдог. Энэ зорилгоор сургагч багш нарыг бэлтгэхэд онцгой анхаарал хандуулан, хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэгч байгууллагууд холбогдох мэргэжлийн байгууллагуудтай нягт хамтран ажиллажээ. Сургалт явуулахад БСШУСЯ, ХНХЯ, Монголбанк, СЗХ, ХДК, БСА, БСХС зэрэг төрийн болон төрийн бус байгууллагууд, их, дээд сургуулийн багш нар, мэргэжилтнүүд хамтран ажилласан байна.

Хүснэгт 6. Хөтөлбөрийн хүрээнд явуулсан сургалт, хамтран ажиллагч байгууллага, 2016-2018 он.

№	Хамтран ажиллагч байгууллага	Сургалтын нэр	Оролцогчдын тоо	Он
Нэгдүгээр чиглэлийн хүрээнд	БСШУСЯ, Монголбанк	“Бизнес судлал” хичээл заах багш бэлтгэх сургалт	ЕБС-ийн 1050 багш	2016
	БСШУСЯ, Монголбанк, их, дээд сургуулийн багш нар	“Бизнес судлал” хичээл заах сургагч багш бэлтгэх сургалт	ЕБС-ын 84 багш	2017
	Монголбанк	“Хуримтлалын ач холбогдол” сэдэвт сургалт	4-5 дугаар ангийн 500 сурагч	2017
	БСШУСЯ	ЕБС-ийн XII ангид үзэх “Бизнес судлал” хичээл заах багшийг бэлтгэх сургалт	21 аймаг, 9 дүүргийн 30 багш	2018
	Монголбанк, МБХ, арилжааны банк	“Мөнгөний асуудал бол чухал”	ЕБС-ийн ахлах ангийн 700 сурагч	2018
Хоёрдугаар чиглэлийн	Монголбанк, МУИС, СЭЗДС, ХҮИС-ийн багш нар	Их, дээд сургуульд “Хувь хүний санхүү” хичээл заах багшийг бэлтгэх сургалт	Их, дээд сургуулийн 48 багш	2017
	Монголбанк, СЗХ, ХНХЯ	МСҮТ-д “Хувь хүний санхүү, бизнес аж ахуй эрхлэлт” хичээл заах багш бэлтгэх сургалт	21 аймаг, нийслэлийн 94 багш	2018
Гуравдугаар чиглэлийн	НТБҮТ, БСХС	Иргэдэд санхүүгийн мэдлэг олгох сургагч багш бэлтгэх сургалт	198 багш, арга зүйч	2017
	Монголбанк	Хуримтлалын аяны хүрээнд иргэдэд санхүүгийн боловсрол олгох сургалт	21 аймгийн 500 иргэн	2017
	НТБҮТ	Иргэдэд санхүүгийн мэдлэг олгох багш бэлтгэх сургалт	265 багш	2018
	НТБҮТ	Иргэдэд санхүүгийн мэдлэг олгох сургалт	22140 иргэн	2018

Эх сурвалж: Судалгааны үр дүнгээс

Хамтын ажиллагааны дүнд Монгол Улсын нийт 21 аймаг, нийслэлийн иргэдэд санхүүгийн мэдлэг олгох, сургагч багш бэлтгэх сургалтыг жил бүр зорилтот бүлэгт чиглүүлэн зохион байгуулжээ. Ялангуяа санхүүгийн мэдлэг олгох сургагч багш нарыг бэлтгэхэд анхааран ажиллаж, хөтөлбөрийн үндсэн чиглэл тус бүрээр багш бэлтгэх сургагч багш нарын сургалтыг явуулсан байна. Үүнд:

1. ОНССМДХөтөлбөрийн Сургагч багш бэлтгэх сургалт, Монголбанк. 2016.
2. Санхүүгийн боловсролын "Мастер багш" бэлтгэх сургалт, Монголбанк. 2017
3. Иргэдэд санхүүгийн боловсрол олгох "Үндэсний сургагч багш" бэлтгэх сургалт, Монголбанк, БСШУСЯ. 2017

Түүнчлэн 2018 онд “Санхүүгийн хэрэглэгчийг хамгаалах” аяны хүрээнд СЗХ, ШӨХТГ, МИК, МБХ болон нийт арилжааны банк, ХДК, БСХС зэрэг төрийн болон төрийн бус байгууллага, аж ахуйн нэгжүүд хамтран ЕБС-ийн сурагч, их, дээд сургуулийн оюутан, сургагч багш, сэтгүүлч, төрийн албан хаагч, хувиараа бизнес эрхлэгч зэрэг ЗОРИЛТОТ бүлэгт чиглэсэн нийт 115 сургалт, семинар, уулзалтыг зохион байгуулж, давхардсан тоогоор Улаанбаатар хотын хэмжээнд нийт 45000 иргэн, аж ахуйн нэгж, аймгийн төвийн болон сумдын хэмжээнд нийт давхардсан тоогоор 59600 иргэн хамрагджээ (Монголбанк, 2019).

ШИГТГЭЭ

Цаашид анхаарах саналууд:

- Сургагч багш нарыг давтан үе шаттайгаар бэлтгэх;
- Санхүүгийн боловсролын сургалтын модулийн хүрэлцээг нэмэгдүүлэх, гарын авлага материалаар хангах;
- Гарын авлагыг цахим хэрэглэгдэхүүн болгож бэлтгэх;
- Өрхийн төсвийн дэвтэр хувиан олшруулж бэлтгэх;
- Тухайн орон нутгийн банк, санхүүгийн байгууллагатай хамтран иргэдийн санхүүгийн боловсролыг дээшлүүлэх өдөрлөг, аян, үйл ажиллагааг зохион байгуулах;
- Сургалтын үргэлжлэх хугацааг уртасгах /4-5 өдөр/;
- Практикт тулгуурлан кейсээр баяжуулах (НТБҮТ, 2019)

Хөтөлбөрийн хэрэгжилтийн хяналт, үнэлгээг хийх чиглэлийн хамтын ажиллагаа

Дэлхийн банкны техникийн туслалцааны хүрээнд олон улсын экспертүүдийн баг “Олон нийтийн санхүүгийн суурь мэдлэгийг дээшлүүлэх хөтөлбөр”-ийн эхний шатны мониторинг хийх зөвлөмжийг боловсруулан 2017 онд Монголбанкинд хүлээлгэн өгсөн. Мөн хөтөлбөрийн үнэлгээ хийх мэргэжилтнийг бэлтгэх богино хугацааны сургалтыг зохион байгуулж, холбогдох оролцогч талуудыг хамруулсан байна.

Нөөц бололцоо, мэдээ, мэдээлэл зэргийг үр ашигтайгаар хуваан ашиглах чиглэлийн хамтын ажиллагаа

Хөтөлбөрийн хэрэгжилтэд оролцогч талууд өөрийн нөөц бололцооны хүрээнд үйл ажиллагааг дэмжин хамтран ажиллах, мэдээ, мэдээллийг хуваалцан олон нийтэд түгээх тал дээр харилцан холбоотой хамтран ажиллаж байна.

Тухайлбал: 2018 онд нийт 5 сарын хугацаанд хэрэгжүүлсэн “Санхүүгийн хэрэглэгчийг хамгаалах” аяны хүрээнд “Санхүүгийн хэрэглэгчийг хамгаалах” хуулийн төслийн тандан судалгааг орон нутаг даяар давхар гүйцэтгэж, нийт 4000 иргэнийг судалгаанд хамруулсан байна (Монголбанк, 2019).

Мөн мэдээллийн хүртээмжтэй байдлыг нэмэгдүүлэх зорилгоор танин мэдэхүйн мэдээ, мэдээллийг нийгмийн цахим сүлжээ болон хэвлэл мэдээллийн хэрэгслээр тогтмол түгээж ажиллажээ. Цахим, сошиал орчин болоод нийт 121 удаагийн ТВ, радиогийн ярилцлага, нэвтрүүлэг, хэлэлцүүлэгт оролцож ажилласан байна. Банкууд өөр, өөрсдийн цахим хуудаснаа Мэдээлэл, Аюулгүй байдлын зөвлөмж цэсийг шинээр байршуулж, мэдээ мэдээлэл, танилцуулга видео шторк, зөвлөмжүүдийг тогтмол байршуулж, давхардсан тоогоор 1500000 харилцагчдад хүргэжээ.

Хамтран ажиллах боломжтой бусад байгууллагыг хөтөлбөрийн хэрэгжилтэд татан оролцуулах үйл ажиллагаа

Хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэгч байгууллага хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх явцад гадаад, дотоодын төрийн болон төрийн бус байгууллага, бизнесийн байгууллага, их, дээд сургууль, хэвлэл, мэдээллийн байгууллага, санхүүгийн болон бусад мэргэжилтэн, багш, төрийн албан хаагч, оюутан, сурагч, жирийн иргэн гэх мэт бүх талыг үйл ажиллагаандаа татан оролцуулж байна. Тухайлбал: Банк, санхүүгийн академи нийгмийн хариуцлагынхаа хүрээнд Монголбанк болон Хадгаламжийн Даатгалын Корпорацитай хамтран 2018 оны 5 дугаар сард өсвөр насны хүүхдүүдэд санхүүгийн суурь боловсрол олгоход зориулсан аян өрнүүлж, олон талт арга хэмжээг зохион байгуулжээ.

Жил бүрийн 6 дугаар сарын 2-ны өдөр банк, санхүүгийн салбарын мэргэжилтнүүдээс гадна судлаач, багш эрдэмтэд болон бусад оролцогч талууд хамтдаа иргэдийн санхүүгийн суурь мэдлэгийг дээшлүүлэхэд дуу хоолойгоо нэгтгэн, тэдний санхүүгийн зах зээлд итгэх итгэлийг бататгах, улмаар санхүүгийн зах зээлд оролцогчдын хууль ёсны эрх ашгийг хамгаалах, санхүүгийн гэмт хэрэг, зөрчлийн гаралтыг багасгахад тодорхой хувь нэмрээ оруулахаар сайн туршлагаа хуваалцах, олон талт мэдлэгээ солилцох хэлэлцүүлгийг уламжлал болгон зохион байгуулж байна (Монголбанк, 2018).

“Ард санхүүгийн нэгдэл”-ээс хөрөнгийн зах зээлийг хөгжүүлэх, иргэдэд санхүүгийн мэдлэг олгох зорилгын хүрээнд 2016 оноос хойш жил бүр “Хөрөнгө оруулагч үндэстэн” чуулга уулзалтыг зохион байгуулж байна. Уг чуулга уулзалт нь гадна санхүүжилт эрэлхийлж буй бизнес эрхлэгчдийг хөрөнгө оруулагчтай холбох мөн дэлхийн шилдэг хөрөнгө оруулагчид өөрсдийн туршлагаа хуваалцаж, оролцогчид зах зээлийн чиг хандлагын талаар мэдээлэл солилцох боломжоор хангаж байна. (МҮЦАЭХ, 2018).

2018 оны тавдугаар сард “Эрдэнэс-Тавантолгой” ХК-ийн “1072 хувьцаа” мэдээллийн төвийг нээн иргэдийг хөрөнгийн зах зээлийн үйл ажиллагаанд татан оролцуулах, тэдэнд эзэмшиж буй хувьцаагаа үр ашигтай удирдах мэдлэг олгоход зохих хувь нэмэр оруулж байна. Уг төв нь өөрийн үйл ажиллагаагаар дамжуулан “Эрдэнэс-Тавантолгой” ХК-ийн 2.5 сая хувьцаа эзэмшигч иргэнд хөрөнгийн зах зээл, үнэт цаас, хувьцааны арилжаатай холбоотой зөвлөгөө өгч, сургалт явуулж байна (1072 хувьцааны мэдээллийн төвийн салбарыг Эрдэнэт хотод нээлээ, 2018).

Бусад үйл ажиллагаа

Азийн орнуудын Санхүүгийн боловсролын чуулга уулзалт нь Афлотан (Aflatoun international) олон улсын байгууллагаас хэрэгжүүлж байгаа сургалтын хөтөлбөрийн хэрэгжилт, Ази тивийн улс орнуудын санхүү, нийгмийн боловсролыг дэмжих, харилцан мэдээлэл солилцох, туршлага хуваалцах зорилготой жил бүр зохион байгуулагддаг чухал арга хэмжээ юм. 2018 онд БНХАУ-ын “Be Better” олон улсын байгууллагаас зохион байгуулсан 4 дэх удаагийн чуулга уулзалтад Монголбанкны төлөөлөгчид оролцож Монгол Улсын хэрэгжүүлж буй ОНССМДХ-ийг танилцуулсан байна. Уг чуулга уулзалтад Энэтхэг, Бангладеш, Филиппин, Шри Ланк, Пакистан, Индонез, Малайз, БНХАУ зэрэг Азийн 15 орны санхүүгийн боловсролын чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулдаг Боловсролын яамд болон төрийн бус байгууллагуудын төлөөлөл оролцсон (Монголбанк, 2019, хууд. 49) нь Монгол Улсын үйл ажиллагааг олон улсад танилцуулах, тэднээс туршлага судлах, санхүүгийн боловсролын чиглэлээр цаашид хамтран ажиллахад чухал ач холбогдолтой алхам болсон байна.

Монгол Улс 2016 онд Олон улсын хүүхэд, залуучуудын санхүүгийн боловсролын байгууллага (Child&Youth Finance International)-аас хүүхэд, залуучуудын санхүүгийн боловсролыг дэмжигч “Ази - Номхон далайн бүсийн аварга улс”-ын шагналыг гардан авчээ. Уг шагналд нийт 500 гаруй байгууллага нэр дэвшсэн бөгөөд ёслолын арга хэмжээнд 132 орны санхүүгийн байгууллагын төлөөлөл оролцсон байна. (Монголбанк, 2017) Энэхүү шагнал нь ОНССМДХ амжилттай хэрэгжиж, зохих үр дүнгээ өгч байгаагийн нэг илрэл юм.

ШИГТГЭЭ

1. Хөтөлбөрийн оролцогч талуудын оролцоог үнэлнэ үү.

Байгууллагууд	Маш сайн	Сайн	Дунд	Муу
Монголбанк	+			
Сангийн яам				+
Санхүүгийн зохицуулах хороо	+			
БСШУСЯ		+		

Эх сурвалж: Судалгааны асуулгын үр дүнгээс

2.4 Зорилтот бүлэгт чиглэсэн үйл ажиллагаа

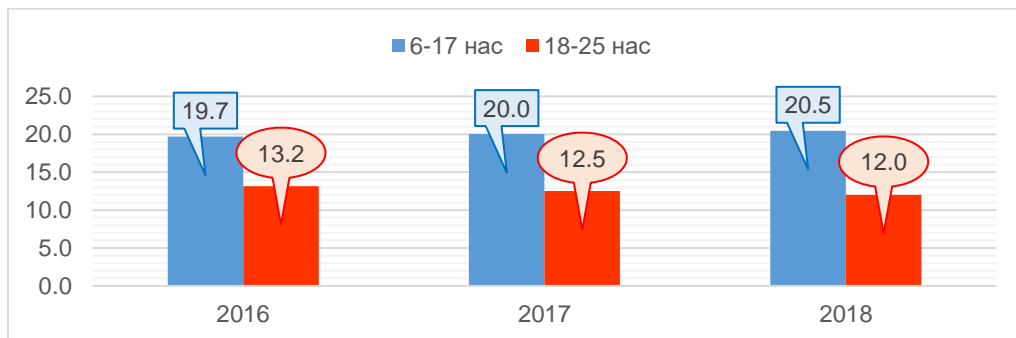
2.4.1 Сургуулийн насанд санхүүгийн мэдлэг олгох үндсэн чиглэл

2018 оны байдлаар Монгол Улсын нийт хүн амын 32.6 хувийг залуучууд, тэр дундаа ЕБС-ийн сурагчид буюу 6-17 насны хүүхдүүд 1/5 буюу 20 орчим хувийг эзэлж байна. Үүнээс үзэхэд хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх зорилтот бүлэг бол сургуулийн насны хүүхдүүд гэдэг нь тодорхой харагдаж байгаа юм. Түүнчлэн Монгол Улсад хүүхдийн сургуульд хамрагдалтын түвшин харьцангуй өндөр хувьтай байдаг нь санхүүгийн мэдлэгийг ЕБС-ийн сургалтын хөтөлбөрт суулган хүргэх боломжийг бүрдүүлж байна. Иймээс ОНССМДХ-т сургуулийн насанд санхүүгийн мэдлэг олгох үйл ажиллагааг үндсэн чиглэлийн нэгээр батлан, тодорхой үе шаттай хэрэгжүүлж байна.

Энэ чиглэлийн хүрээнд хийсэн хамгийн чухал алхам бол ЕБС-ийн ахлах ангийн сургалтын хөтөлбөрт “Бизнес судлал” хичээлийг оруулахаар тусгасан явдал

юм. Энэхүү хичээлийг санхүү, бизнес гэсэн үндсэн хоёр бүлэг сэдвийн хүрээнд судлах бөгөөд ЕБС-ийн хэддүгээр ангид судлахаас шалтгаалан өөр өөр түвшинд авч үзэхээр заажээ. Үүнд: ЕБС-ийн X дугаар ангид үзэх “Бизнес судлал” хичээлээр санхүү, бизнесийн тухай мэдлэгийг хувь хүний түвшинд судлах бол XI ангид өрхийн түвшинд, XII ангид аж ахуйн нэгжийн түвшинд тус тус олгож байна.

Зураг 7. Нийт хүн амын дотор 6-25 насны хүүхэд, залуучуудын эзлэх хувийн жин, хувиар

Эх сурвалж: ҮСХ, 1212.мн

ЕБС-ын ахлах ангийн сурагчдад санхүүгийн боловсрол олгох “Бизнес судлал” хичээлийг оруулах шийдвэр гарсантай холбогдуулан уг хичээлийн сурах бичиг, багшийн номыг боловсруулж хэвлүүлэх ажлыг БСШУСЯ зохион байгуулжээ. Уг ажлын хүрээнд “Бизнес судлал” хичээлийн сурах бичиг, багшийн ном боловсруулах багийг зохих журмын дагуу сонгон шалгаруулж гэрээ хийн дараах сурах бичиг, гарын авлагыг боловсруулан хэвлэж багш, сурагчдын хүртээл болгон сургалтад ашиглаж байна. Үүнд:

1. ЕБС-ийн X ангийн “Бизнес судлал” хичээлийн сурах бичиг, 2017 он.
2. ЕБС-ийн X ангийн “Бизнес судлал” хичээлийн багшийн ном, 2017 он.
3. ЕБС-ийн XI ангийн “Бизнес судлал” хичээлийн сурах бичиг, 2017 он.
4. ЕБС-ийн XI-XII ангийн “Бизнес судлал” хичээлийн багшийн ном. 2018 он.

Мөн 2016 онд ЕБС-ийн YI-IX ангийн сурагчдад санхүүгийн суурь мэдлэг олгоход зориулсан багшийн зөвлөмж, ЕБС-ийн I-Y ангийн сурагчдад санхүүгийн суурь мэдлэг олгоход зориулсан багшийн зөвлөмжийг тус тус боловсруулсан (Монголбанк, 2017) боловч санхүүгийн эх үүсвэргүйн улмаас хэвлүүлж чадаагүй байна. 2018 онд хэвлэн гаргасан “Бүрэн дунд боловсролын сургалтын төлөвлөгөө, хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх арга зүй –III” сургалтын гарын авлагад “Бизнес судлал” хичээлийн хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх арга зүйн үндсийг зааж өгсөн нь уг хичээлээр дамжуулан ЕБС-ийн сурагчдад санхүүгийн мэдлэг олгох багшийн үйл ажиллагааг дэмжих, тэдний заах арга зүйг дээшлүүлэх, сурагчдад гүн бат мэдлэг, чадвар, санхүүгийн зөв хандлага төлөвшүүлэхэд чухал ач холбогдолтой болсон гэж судлаачийн зүгээс үзэж байна.

ЕБС-д үзэх сурах бичгийн зэрэгцээ хүүхэд, багачуудад санхүүгийн мэдлэг олгоход зориулсан 3 төрлийн “Анар, Ану 2” цуврал комик номыг боловсруулан хэвлэж ЕБС-ийн сурагчид, орон нутгийн иргэдэд санхүүгийн боловсрол олгох арга хэмжээнүүдийн хүрээнд түгээн ажиллажээ. Тухайлбал: Уг цуврал комик номыг 2018 онд 9000 хувь хэвлэж олон нийтэд түгээсэн байна (Монголбанк, 2019).

Банк Санхүүгийн Академи, Монголбанк болон Хадгаламжийн Даатгалын Корпораци, арилжааны банкууд хамтран 2018 оны 5 дугаар сард өсвөр насны

хүүхдүүдэд санхүүгийн суурь мэдлэгийг олгох замаар ирээдүйгээ өөрсдөө бүтээх чадварт сургах зорилго бүхий санхүүгийн аяныг зохион байгуулсан байна. Аяны хүрээнд "Өнөр бүл" хүүхдийн төв болон "Хүүхэд залуучуудын сургалт хүмүүжлийн төв"-ийн 15-18 насны хүүхдүүдийг банкны үйл ажиллагаатай танилцуулах аялал хийж, дараах 5 сэдвээр банкууд сургалт явуулж, мэдээлэл өгчээ. Үүнд:

1. Орлого ба зардал (Хас банк);
2. Хуримтлал ба хадгаламж (Ариг банк);
3. Өр ба зээл, хүүгийн тухай ойлголт (Худалдаа Хөгжлийн Банк);
4. Хөрөнгө оруулалтын бүтээгдэхүүн, тэдгээрийн тухай ойлголт (Хаан банк);
5. Эрсдэл ба даатгал (Үндэсний Хөрөнгө Оруулалтын Банк).

Зураг 8. ЕБС-ийн сурагчдад зориулсан ном, сурах бичиг, гарын авлага

Монголбанк МБХ-той хамтран жил бүр “Дэлхийн мөнгөний долоо хоног” олон улсын арга хэмжээг өөрийн оронд уламжлал болгон зохион байгуулж байна. 2016 онд уг арга хэмжээг “Санхүүгийн боловсрол - Миний амьдралд” уриан доор зохион байгуулсан бол 2017 онд нийслэлийн ЕБС-ийн 4-5 дугаар ангийн нийт 900 гаруй сурагчид санхүүгийн боловсрол, хуримтлалын ач холбогдлын талаар таниулах сургалт зохион байгуулсан байна. “Дэлхийн мөнгөний долоо хоног-2018”-д хүүхэд залууст мөнгөний талаар зөв ойлголт, мэдлэгийг өгөх цуврал өдөрлөгийг зохион байгуулж Монголбанк, МБХ, арилжааны банкууд хамтран ЕБС-ийн ахлах ангийн 700 сурагчид “Мөнгөний асуудал бол чухал” сэдвээр хичээл орж, Төв банкны эрдэнэсийн сантай танилцуулжээ.

Хүүхэд багачуудад хуримтлалын зорилго, ач тусыг ойлгуулах, тэдэнд хуримтлуулах дадал, хандлага төлөвшүүлэх зорилгоор “Дэлхийн хуримтлалын өдөр”-ийг жил бүр зохион байгуулж иржээ. Дэлхийн хуримтлалын өдрийг тохиолдуулан Монголбанк, ХБНГУ-ын “Шпаркассе” сан, ХДК, МБХ болон бусад арилжааны банк, санхүүгийн байгууллагууд хамтран, “Хуримтлалын аян”-ыг өрнүүлж, Монгол улсын түүх соёлыг агуулсан “Хуримтлалын бэлгэ тэмдэг”-ийн загварыг боловсруулан баталсан байна. Хуримтлалын аяны хүрээнд олон төрлийн үйл ажиллагаа явуулжээ. Үүнд:

1. Арилжааны банкууд хүүхдэд зориулсан бүтээгдэхүүн, үйлчилгээгээ танилцуулж, хүүхдүүдэд хуримтлалын хадгаламж нээж өгөх;
2. 7-17 насны хүүхдүүдийн дунд “Би мөнгөө юунд зориулан хуримтлуулах вэ?” сэдэвт уран зургийн уралдаан зохион байгуулах;
3. Хуримтлал үүсгэхийн ач тус давуу талыг танилцуулсан гарын авлага, ном товхимлуудыг хүүхэд багачуудад танилцуулах;
4. Хүүхэд, багачуудын санхүүгийн мэдлэгийг тэлэхэд чиглэсэн асуулт, хариултын тэмцээн зохион байгуулах гэх мэт

ЕБС-ийн сурагчдад санхүүгийн боловсрол олгохыг дэмжсэн төрийн бодлого, шийдвэр, хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэгч болон оролцогч талуудын хамтран зохион байгуулж буй арга хэмжээнүүд нь хүүхэд, багачуудын санхүүгийн мэдлэгийг дээшлүүлэх, тэднийг санхүүгийн хариуцлага, ёс зүйтэй, хувийн санхүүгээ төлөвлөн удирдах чадвартай иргэн болгон төлөвшүүлэхэд чухал хувь нэмэр оруулж байна.

2.4.2 Залуу үед санхүүгийн мэдлэг олгох чиглэл

18-25 нас бол залуучууд мэргэжил эзэмшиж, мэргэжлийн боловсрол олж авах хариуцлагатай үе байдаг. Иймээс энэ насны залуучуудад санхүүгийн мэдлэгийг их, дээд сургууль болон МСҮТ-ийн сургалтын төлөвлөгөөнд тусгасан хичээлээр дамжуулан олгох нь илүү үр дүнтэй гэж бодлого боловсруулагч болон хөтөлбөр хэрэгжүүлэгчид үзсэн байна. Үүний дагуу санхүүгийн мэргэжлийн бус хөтөлбөрөөр суралцаж буй оюутнуудад санхүүгийн мэдлэг олгох зорилгоор их, дээд сургуулийн сургалтын төлөвлөгөөнд “Хувь хүний санхүү” хичээлийг оруулж заах нөхцөлийг бүрдүүлэх талаар Дэлхийн банк болон Монголбанк онцгой анхаарч, хамтран ажиллажээ. Хамтын ажиллагааны хүрээнд МУИС-ийн БС, СЭЗИС, ХААИС-ийн багш нарын бүрэлдэхүүнтэй баг оюутан залууст санхүүгийн мэдлэг олгох “Хувь хүний санхүү” хичээлийн хөтөлбөр, сурах бичиг, дасгал ажлын номыг боловсруулан, Дэлхийн банкны техник туслалцааны хүрээнд хэвлүүлж оюутан залуусын хүртээл болгосон. Мөн 2017 онд уг хичээлийг заах сургагч багш нарыг бэлтгэх сургалтыг зохион байгуулж, их, дээд сургуулийн нийт 48 багш хамрагдаж, гэрчилгээ гардан авчээ.

Эдгээр бэлтгэл ажиллагааны үр дүнд “Хувь хүний санхүү” хичээлийг нийт 10 их, дээд сургууль сургалтын төлөвлөгөөндөө тусган зааж байна. Уг хичээлийн хүрээнд нийт 16 сэдвээр оюутан залууст санхүүгийн мэдлэг олгож байгаа бөгөөд сэдэв тус бүрээр санхүүгийн мэдлэгээ амьдралд ашиглах, санхүүгийн зөв шийдвэр гаргах чадвар эзэмшүүлэх дасгал, бодлого, кейс ажиллуулж байна. Монголбанк, ХҮИС хамтран “Хувь хүний санхүү” хичээлийг сонгон судалж буй оюутнуудын дунд жил бүр “Хэн сайн санхүүч” болох вэ?” сэдэвт АХА тэмцээнийг уламжлал болгон зохион байгуулж, ТВ-9 телевизээр дамжуулан олон нийтэд хүргэж байна.

Мөн ХНХЯ-тай хамтран мэргэжлийн боловсрол, сургалтын байгууллагуудын төлөвлөгөөнд суралцагчдад санхүүгийн мэдлэг олгох “Хувь хүний санхүү, бизнес аж ахуй эрхлэлт” хичээлийг 2017 оноос эхлэн оруулж байна. Хичээл заах багш нарыг бэлтгэх сургалтыг 2018 онд зохион байгуулж, нийт 21 аймаг, нийслэлийн 94 багшийг хамруулжээ.

2.4.3 Хөдөө орон нутгийн иргэдэд санхүүгийн мэдлэг олгох чиглэл

Монголбанк болон НТБҮТ өөрсдийн орон нутгийн салбаруудаараа дамжуулан орон нутгийн иргэд, банк санхүүгийн салбарын ажилтнууд болон сурагчдад санхүүгийн боловсролыг түгээх ажлыг манлайлан ажиллаж байна. Хөдөө орон нутгийн иргэдэд санхүүгийн мэдлэг олгох тэргүүлэх чиглэлийн хүрээнд Монголбанк, Бичил Санхүүгийн хөгжлийн сан, БСШУСЯ-ны харьяа Насан туршийн үндэсний боловсролын төв хамтран орон нутгийн иргэдийн санхүүгийн мэдлэгийг дээшлүүлэх, санхүүгийн зохистой шийдвэр гаргах чадварыг нэмэгдүүлэх, урт хугацаатай хуримтлал болон санхүүгийн хөрөнгө оруулалтыг нэмэгдүүлэх, санхүү, банкны системд итгэх олон нийтийн итгэлийг дээшүүлэхэд чиглэсэн үйл ажиллагааг хэрэгжүүлэх зорилгоор хамтын ажиллагааны санамж бичигт гарын үсэг зурж, хамтран ажиллаж байна (Монголбанк, 2018).

Хүснэгт 7. Иргэдэд санхүүгийн мэдлэг олгох сургалт, түүнд хамрагдсан иргэдийн тоо, 2018 он.

№	НТБТөв	Сэдвийн тоо	Сургалтын тоо	Иргэдийн тоо
Аймгийн НТБТ				
1	Баянхонгор	7	151	4923
2	Баян-Өлгий	5	10	273
3	Булган	9	42	979
4	Дархан-Уул	3	36	3046
5	Дорнод	9	25	934
6	Говь-Алтай	10	68	1512
7	Орхон	7	21	519
8	Сүхбаатар	6	35	610
9	Сэлэнгэ	10	16	324
10	Увс	5	220	4628
11	Ховд	7	24	474
12	Хэнтий	14	41	1015
Дүүргийн НТБТ				
1	Багануур	4	10	184
2	Баянгол	4	10	414
3	Баянзүрх	4	20	471
4	Налайх	2	5	99
5	Сонгинохайрхан	4	6	82
6	Сүхбаатар	3	8	220
7	Чингэлтэй	5	19	428
8	Хан-Уул	3	67	1005
Нийт		212	834	22140

Эх сурвалж: Монголбанк, ОНБМТ.

Монголбанк 2017 оныг орон нутгийн жилээр онцлон, өөрийн 17 салбарт сар бүр орон нутгийн иргэд, банк санхүүгийн салбарын ажилтнууд болон сурагчдад санхүүгийн мэдлэг олгох сургалтуудыг зохион байгуулж гарын авлагаар хангаж ажилласан байна. Иргэдэд зориулан зохион байгуулсан сургалтад 2017 онд 500, 2018 онд 22640 иргэнийг хамруулж, санхүүгийн мэдлэг олгожээ.

Хөдөө, орон нутгийн иргэдийг гарын авлага, материалаар хангах зорилгоор Монголбанк болон БСШУСЯ-ны харъяа НТБҮТ хамтран насанд хүрэгчдэд зориулсан санхүүгийн мэдлэг олгох хөтөлбөр, дараах 13 сэдвээр гарын авлага боловсруулан гарган иргэдэд хүргэж байна. Үүнд:

1. Төв банк юу хийдэг вэ?
2. Мөнгөө хэрхэн удирдах вэ?
3. Өрхийн төсөв болон санхүүгийн төлөвлөлт;
4. Хуримтлал ба хадгаламж;
5. Зээл;
6. Хөрөнгө оруулалт;
7. Даатгал;
8. Тэтгэвэр;
9. Нийгмийн даатгал;
10. Татвар таны амьдралд;
11. Санхүүгийн үйлчилгээ үзүүлдэг байгууллагууд;
12. Мөнгө угаах болон терроризмыг санхүүжүүлэхээс урьдчилан сэргийлэх нь;
13. Бүтээгдэхүүний үнийн өсөлт ба валютын ханш.

Эндээс үзэхэд иргэдэд санхүүгийн зах зээл, тэр дундаа хувьцааны арилжааны талаар мэдлэг олгох сэдвийн хүрээнд боловсруулсан гарын авлага, материал байхгүй байгааг цаашид анхаарах нь зүйтэй.

Иргэдэд санхүүгийн мэдлэг олгох ажлыг үр дүнтэй, өргөн хүрээтэй, хүртээмжтэй болгоход сургагч багш нарыг бэлтгэх ажил чухал үүрэгтэй. Иймээс НТБҮТ, БСХС хамтран хөдөө, орон нутагт ажиллах нийт 463 сургагч багшийг 2 удаагийн сургалтаар бэлтгэсэн байна. Сургагч багш нарыг гарын авлагаар хангах зорилгоор “Санхүүгийн боловсрол” багшийн номыг БСХС-гийн санхүүжилтээр Монголбанк хэвлэн гаргасан байна. Уг номыг НТБҮТ-ийн мэргэжилтэн, их, дээд сургуулийн мэргэжлийн багш нар 11 сэдвийн хүрээнд бичжээ.

2018 оны 1 дүгээр сарын 02-ноос 5 дугаар сарын 31-ний өдрийг хүртэлх 5 сарын хугацаанд Монголбанкны Ерөнхийлөгчийн санаачилгаар орон даяар “Санхүүгийн хэрэглэгчийг хамгаалах аян”-ыг зохион байгуулжээ. Аяны хүрээнд “Сайн засаглал” сэтгүүлийн нэг улирлын дугаарыг “Санхүүгийн хэрэглэгчийн эрх ашгийг хамгаалах нь ямар ач холбогдолтой вэ?” сэдвийн хүрээнд гаргажээ. Мөн 10000 ширхэг “Санхүүгийн хэрэглэгч танаа” гарын авлага, 3000 постер ширхэг, 5000 нугалбар болон бусад холбогдох хэвлэмэл материалыг боловсруулан хэвлүүлж, давхардсан тоогоор 18000 ширхэгийг хэвлүүлж, Улаанбаатар хотын 14 банкны төв аппарат, Монгол Улсын 21 аймгийн төр захиргааны байгууллагууд болон банкуудын 119 салбар, сумын төв, алслагдсан сууринд байрлах 852 банкны тооцооны төвөөр дамжуулан нийт 17000 иргэн, аж ахуйн нэгжид хүргэж ажилласан

байна. Түүнчлэн банкууд өөрсдийн нэгдсэн санаачилгаар “Банкны салбарт хэрэглэгчийг хамгаалах нэгдсэн стандарт”- ыг боловсруулж, үйл ажиллагаандаа дагаж мөрдөж байна (Монголбанк, 2019).

Бүлгийн дүгнэлт

Хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх хууль, эрх зүйн үндэс бүрэн хангагдсан бөгөөд хэрэгжүүлэгч талуудын хамтын ажиллагаа тодорхой үр дүнд хүрч байна. Монголбанк хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэгч байгууллагуудыг нэгтгэн, үйл ажиллагаанд татан оролцуулах, үйл ажиллагааг үр дүнд хүргэх талаар бусдыгаа манлайлан ажиллаж байна. Гэвч хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэгч талуудын оролцоо тэгш бус, зарим талын үйл ажиллагаа хангалтгүй байна. Тухайлбал, хөтөлбөрийн үндсэн хэрэгжүүлэгч болох Сангийн яамны оролцоо маш хангалтгүй байна.

Хөтөлбөрийн хэрэгжилтэд гадаад, дотоодын олон байгууллага идэвх, санаачлага гарган оролцож байгаагаас Дэлхийн банк, ХБНГУ-ын Хадгаламжийн банкны олон улсын сан техникийн болон санхүүгийн гүн туслалцаа үзүүлснийг энд онцлон дурдах нь зүйтэй юм.

Хөтөлбөрийн үндсэн чиглэлийн хүрээнд хийсэн ажлуудыг нэгтгэн авч үзвэл дараах төрлүүдэд ангилж болох юм. Үүнд:

1. Зорилтот бүлэгт чиглэсэн сургалт явуулах;
2. Сургагч багш нарт зориулсан сургалт явуулах;
3. Ном, сурах бичиг, гарын авлага, товхимол, сургалтын болон танин мэдэхүйн зориулалттай видео, шторк боловсруулж, хэвлүүлэн нийтийн хүртээл болгох;
4. Тодорхой зорилго бүхий аян, хөтөлбөр, арга хэмжээг зохион байгуулж, олон нийтийг татан оролцуулах;
5. Санхүүгийн мэдлэг олгоход чиглэсэн уралдаан, тэмцээн зохион байгуулах;
6. Санхүүгийн байгууллагууд бүтээгдэхүүн, үйлчилгээгээ танилцуулж, зөвлөгөө өгөх;
7. Цахим хуудас, хэвлэл мэдээллийн хэрэгсэл, бусад боломжит эх сурвалжийг ашиглан санхүүгийн мэдээ, мэдээллээр хангах;
8. Хөтөлбөрийн хүрээнд хамтран ажиллах санамж бичиг байгуулж, хамтран ажиллах;
9. Бусад

Санал

1. ОНССМДХ-ийн үндсэн хэрэгжүүлэгч болох СЗХ, СЯ, БСШУСЯ-ны оролцоог бодлогын хэмжээнд нэмэгдүүлэх;
2. ЕБС-ийн сурагчдад санхүүгийн мэдлэг олгох хичээлийг аль болох бага ангиас нь оруулах;
3. “Бизнес судлал” хичээлийн агуулгаас Ерөнхий эрдмийн шалгалтын асуултад оруулах;
4. Сургагч багш нарыг давтан, үе шаттайгаар бэлтгэх;
5. Сургалтын үргэлжлэх хугацааг уртасгах (4-5 өдөр);
6. Сургалтын материалыг практикт тулгуурлан кейсээр баяжуулах

Гуравдугаар бүлэг. ХӨТӨЛБӨРИЙН ХЭРЭГЖИЛТИЙН ҮР ДҮНГИЙН СУДАЛГАА

Хүлээгдэж буй үр дүн 1. Ерөнхий боловсролын сургуулийн сургалтын хөтөлбөрт санхүүгийн суурь мэдлэг олгох агуулга багтсан байна.

Анх 2016 онд “Бүрэн дунд боловсролын сургалтын цөм хөтөлбөр”-ийг боловсруулан БСШУС-ын сайдын 2016 оны 6 дугаар сарын 27-ны өдрийн “Сургалтын төлөвлөгөө шинэчлэн батлах тухай” А/275 тоот тушаалаар сурагчдад санхүүгийн боловсрол олгоход чиглэсэн “Бизнес судлал” хичээлийг ЕБС-ийн 10 дугаар ангид заавал сонгон судлах хичээлээр баталжээ. Гэвч БСШУС-ын сайдын 2017 оны 7 дугаар сарын 04-ний өдрийн “Ахлах ангийн сургалтын төлөвлөгөөг батлах тухай” А/61 тоот тушаалаар уг хичээлийг сонгон судлах хичээл болгож, улмаар БСШУС-ын сайдын 2018 оны 7 дугаар сарын 9-ний өдрийн А/453 тоот “Сургалтын төлөвлөгөө шинэчлэн батлах тухай” тушаалаар “Бизнес судлал” хичээлийг ЕБС-ийн ахлах ангид сонгон судлах хичээл хэвээр баталжээ.

ЕБС-ийн сургалтын цөм хөтөлбөрт сурагчдад санхүүгийн мэдлэг, боловсрол олгоход чиглэсэн бие даасан “Бизнес судлал” хичээл тусгагдаж батлагдсан нь сайшаалтай юм. Гэвч уг хичээлийг 10-12 дугаар ангийн сонгон судлах хичээл болгосон нь хөтөлбөрийн хэрэгжилтэд сөргөөр нөлөөлж байна. Учир нь, ахлах ангийн сурагчид сонгон судлах хичээлээс зөвхөн Ерөнхий эрдмийн шалгалтад ордог хичээлийг сонгодог болох нь судалгаа, ЕБС-ийн багш, сурагчдаас авсан судалгааны үр дүн нотлосон. Иймээс уг хичээлийг дунд ангийн сургалтын хөтөлбөрт оруулбал сурагчид сонгон судлах боломж нэмэгдэнэ хэмээн судлаачдын зүгээс үзэж байна.

Нөгөө талаас “Бизнес судлал” хичээлийг заах мэргэжлийн багш бэлтгэгдээгүй, ихэвчлэн цаг хүрэлцээгүй газарзүй, нийгмийн ухааны багш нар зааж байна. Хэдийгээр багш нарыг сургалтад хамруулж, хичээлийн сурах бичиг, багшийн номоор хангасан боловч тэд шинэ хичээл бэлтгэж заахаас төвөгшөөх, өөрийн өмнө зааж байсан туршлага бүхий хичээлийг сурагчдаар сонгуулан заах зэрэг хандлага ажиглагдаж байна. 2018 оны байдлаар ОНССМДХ-ийг хэрэгжүүлэхэд идэвхитэй оролцож, сурах бичиг боловсруулах, сургагч багшийг бэлтгэхэд оролцож байсан цөөн тооны багш уг хичээлийг зааж байна.

Хүлээгдэж буй үр дүн 2. Их, дээд сургуулийн оюутнуудын сургалтын хөтөлбөрт санхүүгийн мэдлэг олгох агуулга багтсан байна.

Залуу үед санхүүгийн мэдлэг олгох чиглэлийн хүрээнд санхүүгийн мэргэжлийн бус сургуулийн оюутнуудад зориулсан “Хувь хүний санхүү” хичээлийг их, дээд сургуулийн төлөвлөгөөнд тусгуулах зорилгоор 2016 онд уг хичээлийн хөтөлбөр, сурах бичиг, дасгал ажлын номыг МУИС-ийн Бизнесийн сургууль, СЭЗИС, ХААИС-ийн багш нарын бүрэлдэхүүнтэй баг боловсруулжээ. Үүний үр дүнд өөрийн сургалтын төлөвлөгөөнд “Хувь хүний санхүү” хичээлийг тусган хэрэгжүүлэхээр нийт 14 их, дээд сургууль Монголбанканд албан бичгээ ирүүлжээ. Үүнд:

1. Дорнод их сургууль;
2. МУБИС, Математик, байгалийн ухааны сургууль;
3. МУИС, БС;
4. Олон улсын Улаанбаатар их сургууль;

5. Олон улсын эдийн засаг бизнесийн дээд сургууль;
6. Сан Дээд сургууль;
7. СЭЗИС;
8. Улаанбаатар эрдэм их сургууль;
9. ХААИС;
10. Хууль сахиулахын их сургууль;
11. Худалдаа, үйлдвэрлэлийн их сургууль;
12. ШУТИС, Ш. Отгонбилэгийн нэрэмжит Технологийн сургууль;
13. Эдийн засгийн үндэсний дээд сургууль;
14. Этүгэн их сургууль.

Эдгээрээс 10 их, дээд сургууль сургалтын төлөвлөгөөндөө “Хувь хүний санхүү” хичээлийг оруулсан, үүнээс Хууль сахиулахын их сургууль өөр хичээлийн агуулгад багтаасан байна. Харин 2 сургуулийн оюутнууд энэ хичээлийг сонгоогүй бөгөөд 1 сургууль оюутан сонгохгүй байгаа шалтгаанаар сургалтын төлөвлөгөөнөөс хасжээ. Энэ нь санхүүгийн мэргэжлийн ангийн сургалтын төлөвлөгөөнд “Хувь хүний санхүү” хичээлийг оруулсантай холбоотой юм. Учир нь мэргэжлийн ангийн оюутнууд санхүүгийн хичээлийг мэргэжлийн боловсролын түвшинд судалдаг тул “Хувь хүний санхүү” хичээлийг сонгон судлах хэрэгцээ, шаардлага бага юм.

Түүнчлэн ХНХЯ-тай хамтран мэргэжлийн боловсрол, сургалтын байгууллагуудын сургалтын агуулгад нэмэлтээр “Хувь хүний санхүүгийн мэдлэг олгох” хичээлийг 2017 оны 9 сараас эхлэн оруулах тухай Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын сайдын 2017 оны А/138 тушаал гарсны (Монголбанк, 2018) дагуу бүх МСҮТ-ийн суралцагчдад “Хувь хүний санхүү, бизнес аж ахуй эрхлэлт” хичээлийг зааж байна.

Их, дээд сургууль болон МСҮТ-ийн оюутан, суралцагчдад дээрх хичээлүүдээр олгож байгаа санхүүгийн мэдлэг нь хөтөлбөрт тусгасан үндсэн сэдвүүдийг хамарч байгаа бөгөөд Монголбанк болон холбогдох байгууллагууд зохих сурах бичиг, гарын авлагаар ханган ажиллаж байна.

Хүлээгдэж буй үр дүн 3. Иргэдийн хувийн санхүүгийн талаарх мэдлэг буюу хяналттай төсөвлөлт хийх, ирээдүйн хэрэгцээнд зориулж нөөц, хуримтлал үүсгэх, ирээдүйн тухай тунгаах чадамж дээшилсэн байна.

Иргэдийн хуримтлал үүсгэх, санхүүгийн төлөвлөгөө, төсөв боловсруулж хэрэгжүүлэх хандлагыг үнэлэхдээ зорилтот бүлгийн иргэдийн дунд асуулга явуулах аргыг хэрэглэсэн. Асуулгын үр дүнгээс үзэхэд хөдөө, орон нутгийн иргэдийн 41 хувь нь хуримтлалын ач холбогдлыг ойлгосон, 25.8 хувь нь хадгаламжтай болох, түүнийгээ өсгөхийг эрмэлздэг болсон, 52.8 хувь өрхийн төсвийн ач холбогдлыг ойлгож мэдсэн, 26.4 хувь нь өрхийн төсөв зохиож, хэрэгжүүлэхийг эрмэлздэг болсон гэж хариулжээ.

Харин “Хувь хүний санхүү” хичээлийг сонгон судалсан их, дээд сургуулийн оюутнуудаас авсан асуулгын дүнгээс үзэхэд 36.3 хувь нь хувийн санхүүгийн төлөвлөлт хийх чадвар эзэмшсэн, 48.4 хувь нь хуримтлал, хадгаламж, тэдгээрийн төрөл, онцлог, хадгаламжийн орлогын тооцооллын талаар онолын мэдлэгтэй болсон, 51.6 хувь нь хадгаламжийн оновчтой шийдвэр гаргах чадвар эзэмшсэн гэсэн байна.

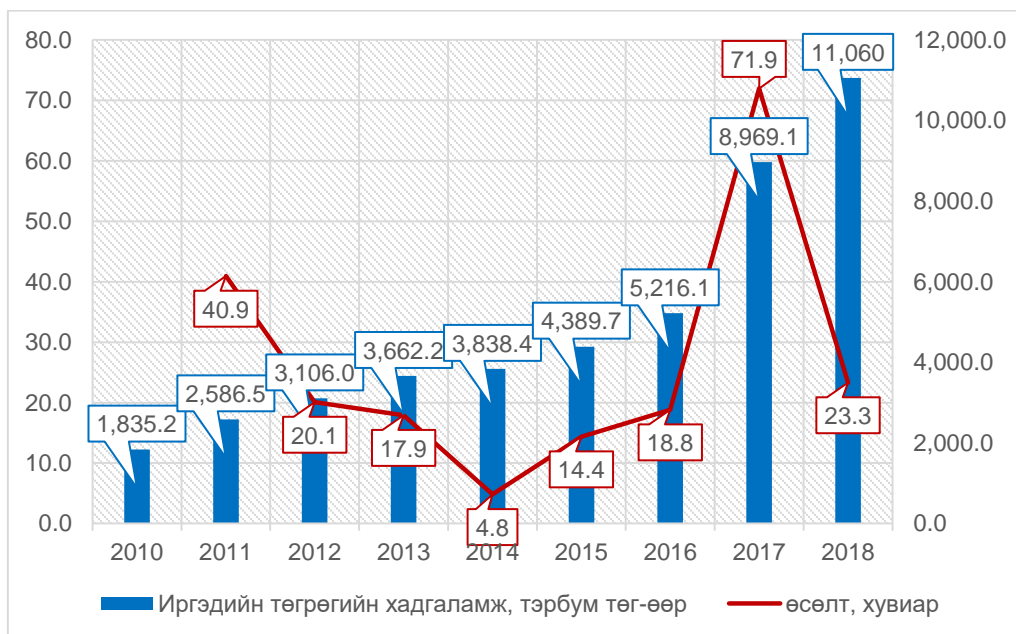
ЕБС-ийн сурагчдаас авсан санал асуулгад оролцсон сурагчдын 31.3 хувь нь өрхийн хуримтлалын хэлбэр, ач холбогдлыг ойлгосон, 78 хувь нь бизнес төлөвлөгөө, түүний бүтэц, ач холбогдлыг ойлгож мэдсэн, 22 хувь бизнес төлөвлөгөө боловсруулах чадвар эзэмшсэн гэж хариулжээ.

Үүнээс үзэхэд иргэд санхүүгийн төлөвлөлт, хуримтлалын ач холбогдлыг ойлгож мэдсэн боловч түүнийг хэрэгжүүлэх хандлага бүрэн төлөвшөөгүй, чадвар эзэмшиж чадаагүй байна. Иймээс цаашид сургалтаар онолын мэдлэг олгохын зэрэгцээ мэдлэгээ амьдралд ашиглах чадварт сургах, зөв хандлага төлөвшүүлэх тал дээр анхаарч ажиллах шаардлагатай нь харагдаж байна.

Хүлээгдэж буй үр дүн 4. Хадгаламжтай иргэдийн тоо нэмэгдсэн байна.

Хөтөлбөр хэрэгжиж эхэлснээс хойш иргэдийн хадгаламж хийх, хуримтлал үүсгэх хандлага өсөж, хадгаламжийн хэмжээ болон хадгаламжийн дансны тоо нэмэгдсэнийг статистикийн тоон мэдээлэл батлан харуулж байна. 2010 онд иргэдийн төгрөгийн хадгаламжийн хэмжээ 1835.2 тэрбум төгрөг байсан бол 2018 онд уг үзүүлэлт 4.9 дахин өсөж 8969.1 тэрбум төгрөгт хүрчээ. Хөтөлбөрийн хэрэгжилтийн эхний шатны хугацаа болох 2016-2018 онд иргэдийн хадгаламж жилд дунджаар 2224.3 тэрбум төгрөг буюу 38 хувиар өссөн байгаа нь иргэдийн санхүүгийн мэдлэг дээшилж, хуримтлалын ач холбогдлыг ойлгосныг харуулж байна гэж судлаачдын зүгээс дүгнэж байна.

Зураг 9. Иргэдийн төгрөгийн хадгаламжийн өсөлт

Эх сурвалж: Монголбанк, <https://www.mongolbank.mn/liststatistic.aspx?id=7>

2018 онд иргэдийн хадгаламийн данс нийт 3154693 болж 2017 онтой харьцуулахад 151685-аар нэмэгдсэн буюу 5.05 хувиар хадгаламжтай иргэдийн тоо өссөнийг харууллаа.

Хүснэгт 8. Иргэдийн хадгаламжийн дансны өсөлт, 2018 он.

Он	2017	2018
Иргэдийн хадгаламжийн дансны тоо	3003008	3154693
Өсөлт, тоогоор		151685
Өсөлт, хувиар		5.05

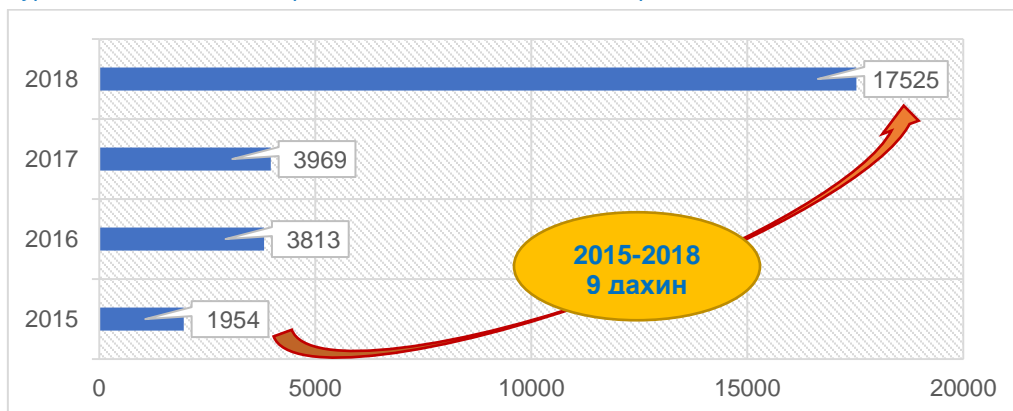
Эх сурвалж. Монголбанк,

https://www.mongolbank.mn/documents/paymentsystems/201803_report_paymentsystems.pdf

Хүлээгдэж буй үр дүн 5. Хөрөнгийн зах зээлд иргэдээс оруулж буй хөрөнгө оруулалт нэмэгдэнэ.

Монгол Улсад анх 1995 онд Өмч хувьчлалын тухай хуулийг батлан мөрдөж эхэлснээр иргэдэд хөрөнгө оруулалтын талаарх ойлголт, мэдлэг шаардлагатай болсон юм. Анхны өмч хувьчлалын явцад нийт 1.9 сая гаруй хүнд хөрөнгө оруулалтын эрхийн бичиг олгож, 17.4 тэрбум төгрөгийн үнэ бүхий хөрөнгө хувьчлагдан, 1.1 сая гаруй иргэд Хөрөнгийн биржээр дамжуулан хувьцаа эзэмшигч болжээ. Гэвч янз бүрийн шалтгаанаар 113.0 мянган хүн хөрөнгө оруулалтын эрхийн бичиг авалгүй үлдсэн байна (Өмч хувьчлалын өнгөрсөн ба ирээдүй, 2014). Мөн эрхийн бичгээ авсан иргэдийн хувьд санхүү, хөрөнгө оруулалтын мэдлэггүйн улмаас эрхийн бичгээ хямд үнээр худалдах, хамт олноороо өмч хувьчлалд оролцох нэрээр байгууллагын удирдлагууд ажилчдын хувьцааг авах зэрэг сөрөг үр дагавар гарч байсан юм. Түүнээс хойш Монгол Улсад хөрөнгийн зах зээлийн үйл ажиллагаа хөгжих эхлэл суурь тавигдан Хөрөнгийн биржээр дамжин олон арван компанийн хувьцааг арилжаалах болсноор хувьцааны арилжаанд оролцох иргэдийн тоо нэмэгдэж байна. Үүнийг нотлох баримтын нэг нь хувьцааны арилжаанд оролцохоор шинээр холболтын данс нээлгэсэн иргэдийн тоо юм.

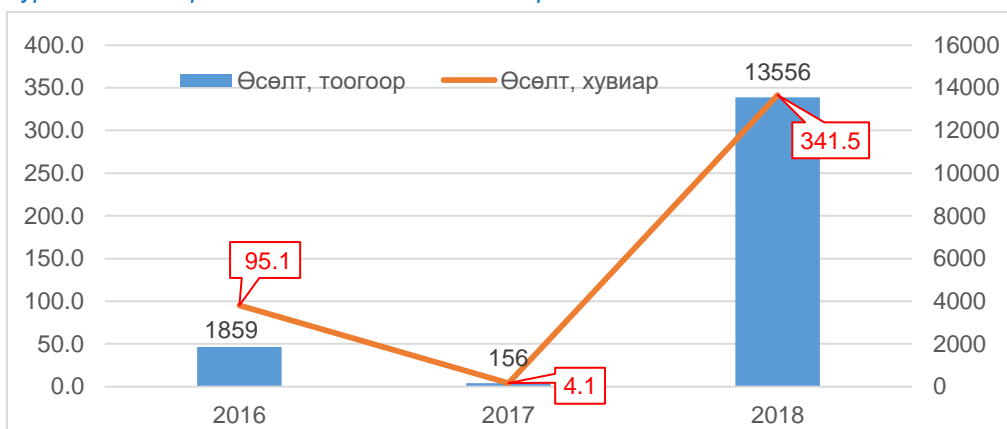
Зураг 10. ҮЦТХТ-д шинээр холболтын данс нээлгэсэн иргэдийн тоо

Эх сурвалж: ҮЦТХТ

Зургаас үзэхэд шинээр холболтын данс нээлгэсэн иргэдийн тоо 2018 онд 2015 онтой харьцуулахад 15571-ээр буюу 9 дахин нэмэгдсэн байна. Уг үзүүлэлтийг 2017 онтой харьцуулахад 2018 онд 13556-аар буюу 4.4 дахин өсжээ. Шинээр холболтын данс нээлгэсэн иргэдийн тооны өөрчлөлтийг өмнөх онтой харьцуулж үзэхэд 2016 онд 95.1 хувиар, 2017 онд 4.1 хувиар, 2018 онд 341.5 хувиар тус тус нэмэгдсэн байна. Уг үзүүлэлт нь хөтөлбөрийн хэрэгжилтийн үр дүнд иргэдийн хөрөнгийн зах зээл дэх оролцоо нэмэгдэж байгааг тусган харуулж байгаа юм.

Зураг 11. Шинээр холболтын данс нээлгэсэн иргэдийн тооны өсөлт

Эх сурвалж: Судлаачдын тооцоолол.

Нөгөө талаас, Засгийн газраас 2011 оны 03 дугаар сарын 31-ний өдөр Монгол Улсын иргэн бүрт “Эрдэнэс таван толгой” ХК-ийн хувьцаа эзэмшүүлэх шийдвэр гаргасан бөгөөд 2018 онд ногдол ашиг хуваарилах тухай асуудал яригдаж эхэлсэнтэй холбогдон хөрөнгийн зах зээл дэх иргэдийн оролцоо эрс нэмэгдэх үндсэн нөхцөлийг бүрдүүлсэн. 2019 оны 3 дугаар сарын байдлаар “Эрдэнэс Тавантолгой” ХК-ийн нийт хувьцаа эзэмшигч иргэдийн тоо 2,511,000 байгаа бөгөөд үнэт цаасны данс нээлгэсэн иргэдийн тоо 1,093,000 болжээ. Харин дансаа нээлгээгүй 1,418,000 иргэн байна.

Хүлээгдэж буй үр дүн 6. Даатгалтай иргэдийн тоо нэмэгдсэн байна.

Нийгмийн даатгалд даатгуулсан иргэдийн тоо өмнөх онтой харьцуулахад 2016 онд 0.25 хувиар өсөж 806179-д хүрсэн бол 2017 онд 4.7 хувиар, 2018 онд 8.8 хувиар нэмэгджээ.

Хүснэгт 9. Нийгмийн даатгалд даатгуулагчдын тоо

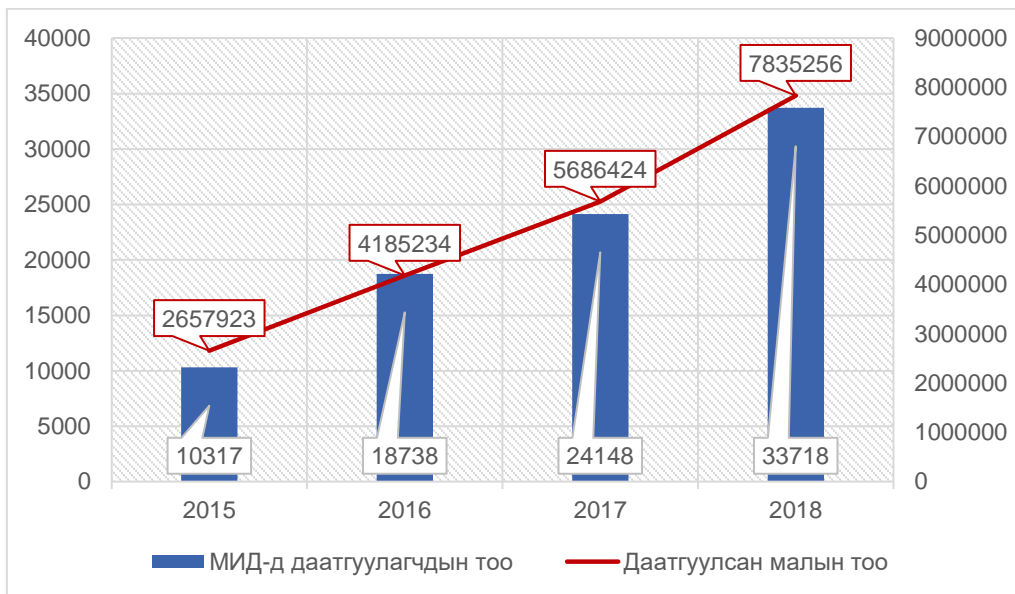
Он	2015	2016	2017	2018
Тоо	804124	806179	843765	917862

Эх сурвалж: МҮСХ. 1212.mn

Хөдөө, орон нутгийн иргэдэд санхүүгийн мэдлэг олгох үндсэн чиглэлийн хүрээнд явуулсан үйл ажиллагааны үр дүнд тэдний даатгалын тухай ойлголт, мэдлэг нэмэгдэж, түүнийгээ амьдрал хэрэгжүүлэх чадварт суралцсаныг малын индексжүүлсэн даатгалд хамрагдсан өрхийн тооноос харж болно. Тухайлбал, сургалтад хамрагдсан хөдөө, орон нутгийн иргэдээс авсан асуулгад хамрагдагчдын 36.1 хувь нь даатгалын мөн чанар, ач холбогдлыг ойлгосон, 32.8 хувь нь хэрэгцээндээ тохируулж даатгуулахыг эрмэлздэг болсон гэж хариулсан байна.

Хөдөө, орон нутгийн иргэд, тэр дундаа малчдад учирдаг хамгийн гол эрсдэл нь ган, зуд зэрэг байгалийн хүчин зүйлээс шалтгаалан малын тоо, толгой буурах явдал байдаг. Энэхүү эрсдэлээс хамгаалах үндсэн арга болох МИД-д даатгуулсан малчин өрхийн тоо хөтөлбөр хэрэгжиж эхэлсэн 2016 онд өмнөх оноос 1.6 дахин, 2018 онд өмнөх оноос 1.4 дахин тус тус нэмэгдсэн байна. Даатгуулсан малын тоо жилд дунджаар 7620 толгойгоор өсжээ.

Зураг 12. МИД-д даатгуулсан өрх ба малын тоо

Эх сурвалж: ҮСХ, 1212.mn

Даатгалын байгууллагын хураамжийн орлого болон даатгуулагчид олгосон нөхөн төлбөрийн хэмжээний өсөлт нь даатгалын зах зээл дэх иргэдийн оролцоо нэмэгдэж байгааг харуулах үндсэн үзүүлэлтүүдийн нэг болдог. 2017, 2018 онд уг үзүүлэлт хурдацтайгаар өссөнийг зургаас харж болно.

Хүснэгт 10. Даатгалын хураамж, нөхөн олговрын өсөлт

Он	2016	2017	2018
Даатгалын хураамжийн орлогын өсөлт, сая төг	189.1	37586.0	34366.4
Даатгалын хураамжийн орлогын өсөлт, хувиар	0.2	32.8	23.8
Нөхөн төлбөрийн өсөлт, сая төг	1321.5	10947.1	12974.0
Нөхөн төлбөрийн өсөлт, хувиар	4.0	31.9	28.7

Эх сурвалж: Судлаачдын тооцоолол

Хүлээгдэж буй үр дүн 7. Иргэдийн хугацаа хэтэрсэн, найдваргүй өрийн хэмжээ буурна.

2010 оноос хойш иргэдийн авсан зээлийн үлдэгдлийн хэмжээ жил бүр нэмэгдсэн байна. Хөтөлбөр хэрэгжсэн 2016-2018 оны тоон мэдээллээс үзэхэд иргэдийн нийт зээлийн үлдэгдэлд хугацаа хэтэрсэн болон чанаргүй зээлийн эзлэх хувийн жин жил дараалан буурчээ. Энэ нь иргэдийн санхүүгийн мэдлэг тодорхой хэмжээгээр нэмэгдсэнээр тэдний санхүүгийн сахилга бат, санхүүгээ удирдах чадвар сайжирсантай холбоотой хэмээн үзэж байна. Тухайлбал, сургалтад хамрагдсан иргэдээс авсан асуулгад хамрагдагчдын 15.9 хувь нь зээлийн сайн түүх бүрдүүлэхийн ач холбогдлыг ойлгосон, 28.5 хувь нь зээлээ хугацаанд нь төлөхийг эрмэлздэг болсон гэж хариулсан байна. Хэдийгээр энэ нь хангалттай үзүүлэлт биш боловч санхүүгийн мэдлэг маш муу гэж үнэлэгдэж байсан хөдөө, орон нутгийн иргэдийн хувьд чамлахааргүй үр дүн юм. Үүнийг иргэдийн хугацаа хэтэрсэн болон чанаргүй зээлийн нийт зээлд эзлэх хувийн жингийн бууралт нотолж байгаа юм.

Зураг 13. Иргэдийн хугацаа хэтэрсэн болон чанаргүй зээлийн эзлэх хувийн жингийн өөрчлөлт

Эх сурвалж: Монголбанк, <https://www.mongolbank.mn/liststatistic.aspx?id=14>

Хүлээгдэж буй үр дүн 8. Нэг хүний хэрэглэх санхүүгийн бүтээгдэхүүн, үйлчилгээний дундаж тоо нэмэгдсэн байна.

Хөтөлбөр хэрэгжиж эхэлснээс хойшхи хугацаа буюу 2016-2018 онд банкуудын бүтээгдэхүүн, үйлчилгээг авсан иргэдийн тоог 11 арилжааны банкаас (Ариг, Голомт, Капитал, Капитрон, Кредит, Төрийн, Улаанбаатар хотын, Хас, Худалдаа Хөгжлийн, Чингис хаан) албан бичгээр хүлээн авсан тоонд үндэслэн гаргалаа. Энэ нь дараах бүтээгдэхүүн, үйлчилгээг авсан иргэдийн тоо юм. Үүнд:

1. Хадгаламжийн үйлчилгээ;
2. Зээлийн үйлчилгээ;
3. Валют солих үйлчилгээ;
4. Мөнгөн гуйвуулгын үйлчилгээ;
5. Картын үйлчилгээ.

Зураг 14. Банкны үйлчилгээ авсан иргэдийн тоо, 2016-2018 он

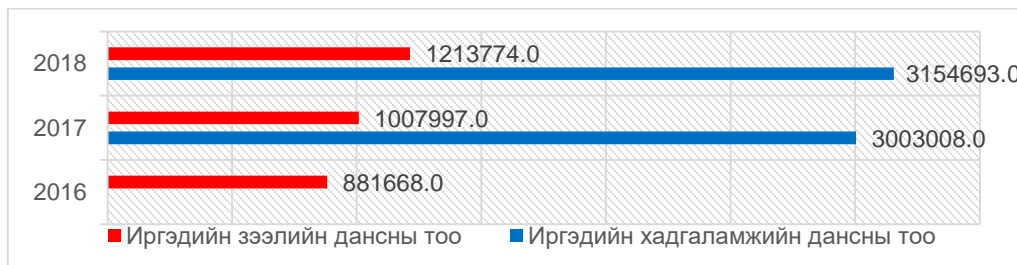

Эх сурвалж: Банкуудын мэдээлэл

Зургаас үзэхэд банкны үйлчилгээ авсан иргэдийн тоо жил дараалан өссөн байна. Үүнийг үйлчилгээ тус бүрээр дэлгэрүүлэн авч үзье.

Санхүүгийн бүтээгдэхүүн, үйлчилгээг хэрэглэгчдийн тоог харуулах үндсэн үзүүлэлтүүд нь зээлийн болон хадгаламжийн дансны тоо юм. Иргэдийн хадгаламжийн дансны тооны өсөлтийг хөтөлбөрийн хүлээгдэж буй үр дүн 4 хэсэгт тайлбарласан. Зээлийн дансны хувьд 2016 онд 881668 байсан бол 2018 онд 1213774 болж нэмэгдсэн байна.

Зураг 15. Иргэдийн хадгаламж, зээлийн дансны тоо

Эх сурвалж. Монголбанк

Иргэдийн дансны тоо өмнөх оноос 126329-өөр буюу 2017 онд 14.3 хувиар, 2018 онд 205777 буюу 20.4 хувиар тус тус өссөн байгаа нь хадгаламж, зээлийн үйлчилгээ авсан иргэдийн тоо мөн төдий хэмжээгээр нэмэгдсэний нотолгоо юм.

Хүснэгт 11. Иргэдийн зээлийн дансны өсөлт

Он	2017	2018
Өсөлт, тоогоор	126329	205777
Өсөлт, хувиар	14.3	20.4

Эх сурвалж: Судлаачдын тооцоолол.

Түүнчлэн интернет, гар утсаар дамжуулан банкны үйлчилгээ авч буй хэрэглэгчдийн тоо жил бүр өсөх хандлагатай байна. Энэ нь иргэдийн цаг завьг хэмнэх төдийгүй орон зай, цаг хугацаанаас хамаарахгүйгээр санхүүгийн бүтээгдэхүүн, үйлчилгээг авах боломжийг тэдэнд олгож байгаа юм.

Зураг 16. Интернет болон мобайл хандалтын эрхтэй хэрэглэгчийн тоо

Эх сурвалж. Монголбанк, <https://www.mongolbank.mn/liststatistic.aspx?id=16>

2015 оны үзүүлэлттэй харьцуулахад интернет болон мобайл хандалтын эрхтэй хэрэглэгчдийн тоо хөтөлбөрийг хэрэгжүүлсэн 3 жилийн хугацаанд бараг 2 дахин нэмэгджээ.

Хүснэгт 12. Картын хэрэглээ

Он	2015	2016	2017	2018
Картын тоо	4058900	3953989	3844630	4291153
Идэвхтэй ашиглаж буй картын тоо	2289811	1468376	1716229	1585942
Идэвхтэй ашиглаж буй картын хувийн жин	56.4	37.1	44.6	37.0
Картын гүйлгээний дүн, тэрбум төг	2577.4	3888.1	6647.7	8521.5
Картын гүйлгээний тоо, сая	30.3	43.0	57.1	88.0

Эх сурвалж:

https://www.mongolbank.mn/documents/paymentsystems/201804_report_paymentsystems.pdf

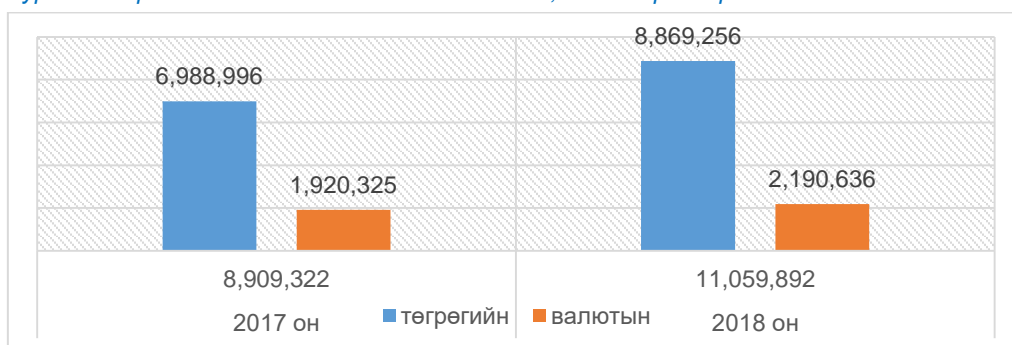
Иргэдийн картын хэрэглээг авч үзэхэд картын тоо болон идэвхтэй ашиглаж буй картын хувийн жин 2016, 2017 онд өмнөх оноос буурсан боловч карт ашиглан хийсэн гүйлгээний дүн, тоо жил дараалан өссөн байна.

Энэ бүхнээс үзэхэд иргэдийн ашиглаж байгаа бүтээгдэхүүн, үйлчилгээний тоо, гүйлгээний дүн хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж эхэлсэн хугацаанаас хойш жил бүр өсөх хандлагатай байгаа нь хөтөлбөрийн хэрэгжилтийн үр дүн сайн байгаагийн илрэл гэж судлаачдын зүгээс дүгнэж байна.

Хүлээгдэж буй үр дүн 9. Санхүүгийн бүтээгдэхүүнийг мэдээлэл, мэдлэг дээр үндэслэн зөвөөр сонгох байдал нэмэгдэнэ.

Санхүүгийн мэдээлэлд үндэслэн зөв шийдвэр гаргах чадвар тухайн хүн санхүүгийн мэдлэгтэй төдийгүй, түүнийгээ амьдралд хэрэглэх чадвартайг харуулах үндсэн нотолгоо юм. Энэ талаас нь авч үзвэл Монгол Улсын иргэдийн санхүүгийн мэдлэг дээшилж, хэрэгцээт мэдээлэлд үндэслэн санхүүгийн шийдвэр гаргах чадвар нэмэгдсэн гэж дүгнэж болохоор байна. Тухайлбал, иргэдийн хадгаламжийн өсөлтийг үндэсний ба гадаадын валютаар ангилж үзэхэд 2018 онд гадаад валютын хадгаламж өмнөх оноос 270311.0 сая төгрөгөөр буюу 14.07 хувиар, харин төгрөгийн хадгаламж 1880260.0 сая төгрөгөөр буюу 3.86 хувиар тус тус өсжээ.

Зураг 17. Иргэдийн нийт хадгаламжийн хэмжээ, сая төгрөгөөр

Эх сурвалж: Монголбанк, <https://www.mongolbank.mn/liststatistic.aspx?id=7>

Энэ нь гадаад валютын ханшийн өсөлтийг тооцоолж хадгаламжийн төрлийг сонгосон иргэдийн тоо нэмэгдсэнтэй холбоотой. Өөрөөр хэлбэл, хөтөлбөрийн хэрэгжилтийн үр дүнд иргэдийн санхүүгийн мэдлэг нэмэгдэж, гадаад валютын ханшийн өсөлтийг мэдээллийг зөвөөр тооцоолж, хадгаламжийн шийдвэр гаргаж байгаагийн нэг нотолгоо юм.

Хүлээгдэж буй үр дүн 10. Санхүүгийн байгууллагуудын үзүүлж буй үйлчилгээний талаарх мэдлэг нэмэгдсэн байна.

Дэлхийн банкны 2012 онд хийсэн судалгаагаар судалгаанд оролцогчдын 70 орчим хувь нь зөвхөн 3 төрлийн санхүүгийн үйлчилгээ үзүүлдэг байгууллагыг мэддэг гэсэн үр дүн гарсан байсан. Харин хөтөлбөрийн хүрээнд хөдөө, орон нутгийн иргэдэд зориулсан сургалтад хамрагдагчдаас авсан санал асуулгад оролцогчдын 42.4 хувь санхүүгийн байгууллагуудын үйлчилгээний талаар мэддэг болсон, 57.6 хувь нь өөрт хэрэгтэй санхүүгийн үйлчилгээг сонгох чадварт суралцсан гэж хариулсан байна.

Мөн дээрх судалгаагаар хүн амын 30 хүрэхгүй хувь нь Монголын хөрөнгийн биржийн бүтээгдэхүүнүүдийн талаар мэддэг гэж дүгнэсэн бол “Хувь хүний санхүү” хичээлийг сонгон судалсан их, дээд сургуулийн оюутнуудаас авсан асуулгад хамрагдагчдын 52.6 хувь нь санхүүгийн зах зээлийн талаар ойлголт, мэдлэгтэй болсон, 36.1 хувь нь өөрийн санхүүгийн зорилго, нөхцөл байдалд тохируулан хөрөнгө оруулалтын хувилбаруудаас оновчтой сонголт хийх чадвар эзэмшсэн гэж хариулжээ. Харин ЕБС-ийн сурагчдын 45 хувь нь хувьцаа, бонд болон хөрөнгө оруулалтын бусад хувилбаруудын онцлог, ялгаа, төрөл, ач холбогдлын талаар онолын мэдлэгтэй болсон гэсэн хариулт өгсөн байна.

Үүнээс үзэхэд иргэдийн санхүүгийн байгууллагуудын бүтээгдэхүүн, үйлчилгээний талаарх мэдлэг хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж эхлэхээс өмнөх үеийнхтэй харьцуулахад нэмэгдсэн төдийгүй, мэдлэгийг амьдрал хэрэгжүүлж, санхүүгийн шийдвэр гаргахад ашиглах чадвараас суралцаж байна гэсэн дүгнэлтэд хүрч байна.

Хүлээгдэж буй үр дүн 11. Санхүүгийн зах зээлд оролцогчдын хоорондох мэдээллийн урсгал сайжирсан байна.

Санхүүгийн зах зээлд оролцогчдод нэг талаас санхүүгийн байгууллагууд буюу зуучлагчид, нөгөө талаас санхүүгийн хэрэгслийг худалдагч, худалдан авагчид буюу арилжаанд оролцож байгаа иргэн, байгууллагууд хамаарна. Эдгээр талуудын хоорондын санхүүгийн зах зээлийн мэдээллийн эх сурвалж нь МХБ-ийн цахим хуудсанд байршуулсан мэдээ, мэдээллүүд болдог. Уг хуудсанд арилжаанд оролцогчдод шаардлагатай хөрөнгийн зах зээл дээр хувьцаа гаргасан компаниудын тухай болон үнэт цаасны арилжааны талаарх мэдээ, мэдээллийг цаг алдалгүй, түргэн шуурхай хүргэж байна.

Түүнчлэн ҮЦТХТ, ҮЦАЭХ, “Ард санхүүгийн нэгдэл”, “Эрдэнэс-Тавантолгой” ХК-ийн “1072 хувьцаа” мэдээллийн төв зэрэг төрийн болон төрийн бус байгууллагуудаар дамжуулан санхүүгийн зах зээлд оролцогчдыг зах зээлийн чиг хандлагын талаар мэдээлэл солилцох боломжоор хангаж, хөрөнгийн зах зээл, үнэт цаас, хувьцааны арилжаатай холбоотой зөвлөгөө өгөх, сургалт явуулах, мэдээллээр хангахад чиглэсэн үйл ажиллагаа явуулж байна.

Хүлээгдэж буй үр дүн 12. Санхүүгийн залиланд өртсөн иргэдийн тоо буурна.

Санхүүгийн луйвар, залилан бол санхүүгийн гүйлгээг ашиглан хууран мэхлэх замаар ашиг олох гэмт хэрэг юм (Оюунцэцэг.Д, 2018). Энэ төрлийн гэмт хэргийн нэг нь сүлжээний пирамид хэмээн үзэж олон улсад уг төрлийн үйл ажиллагаа явуулахыг хуулиар хориглосон байдаг. Монгол Улсын Аж ахуйн үйл ажиллагааны тусгай зөвшөөрлийн тухай хуульд олон шатлалт маркетинг буюу пирамид

тогтолцооны замаар хууран мэхлэх үйл ажиллагааг хориглох заалт оруулсан. Гэвч манай улсад сүүлийн жилүүдэд сүлжээний пирамидын хэрэг олон удаа гарч, хэдэн мянган хүн хохирсон. Хамгийн сүүлийн жишээг дурдахад 2017 онд Казакстан улсын “Жи Тайм” корпорацийн хууль бус сүлжээнд нэгдсэн олон мянган иргэн санхүүгийн гэмт хэргийн хохирогч болж, нийт дүнгээрээ 8.0 тэрбум гаруй төгрөгөө алдсан. Мөн хохирогч болсон иргэд ихэвчлэн хэнд хандахаа мэдэхгүй байжээ. Тухайлбал, уг сүлжээнд 15000 хүн элссэн боловч сүлжээ хууль бус болох нь илчлэгдэж, цагдаагийн байгууллагад шалгагдаж байхад дөнгөж 4000 орчим хүн гомдол гаргасан байна. Уг төрлийн гэмт хэрэг 2018 онд гараагүй.

Түүнчлэн сүүлийн жилүүдэд карт ашиглан залилангийн гүйлгээ хийсэн тохиолдол нэлээд гарч байна. Тухайлбал, 2016-2018 онд жилд дунджаар 137.6 удаа залилангийн гүйлгээ хийгджээ. Үүнийг хөтөлбөр хэрэгжиж эхлэхээс өмнөх жилүүд буюу 2014-2015 оны дундажтай харьцуулахад 150.3-аар буурсан байна. Карт ашиглан хийсэн залилангийн гүйлгээний дүн 2014-2015 онд дунджаар 143300.0 төгрөг байсан бол уг үзүүлэлт 2018 онд 23710.0 мянган төгрөг болж багасжээ.

Хүснэгт 13. Карт ашиглан хийсэн залилангийн гүйлгээ

Он	2014	2015	2016	2017	2018
Тоо	350	226	89	221	103
Дүн, мян төг	143900.0	142700.0	7400.0	184700.0	23710.0
Нэгж гүйлгээний дундаж дүн, мян.төг	411.1	631.4	83.1	835.7	230.2

Эх сурвалж: Монголбанк.

Хүлээгдэж буй эцсийн үр дүн: ЯДУУРАЛ БУУРНА.

Хөтөлбөрийн хүлээгдэж буй эцсийн үр дүн бол иргэдийн ядуурлын бууралт юм. Хүн амын ядуурлын түвшинг ядуурлын хамралтын хүрээ, ядуурлын гүнзгийрэлт, ядуурлын мэдрэмж гэсэн үндсэн үзүүлэлтүүдээр тодорхойлдог. Гэвч уг үзүүлэлтийг улсын хэмжээнд хамгийн сүүлд 2016 онд тооцсон байна. Иймээс хөтөлбөрийн эхний шатны үнэлгээг хийхэд ядуурал буурсан эсэхийг тодорхойлох боломжгүй юм. Иймээс өрхийн дундаж орлогын өсөлт болон хэрэглээний үнийн өсөлтийг харьцуулан судаллаа. Хэрэв өрхийн дундаж орлогын өсөлт хэрэглээний үнийн индексээс илүү байвал хүн амын амьдралын түвшин дээшилж, ядуурал багасана гэсэн онолын концепцийг баримтлав.

Зураг 18. ХҮИ ба өрхийн дундаж орлогын өсөлтийн харьцуулсан судалгаа

Эх сурвалж: МҮСХ

Зургаас үзэхэд 2016 онд өрхийн дундаж орлогын өсөлт ХҮИ-ээс бага байсан боловч сүүлийн 2 жилд өрхийн дундаж орлого ХҮИ-ээс хурдацтай өсөх хандлагатай байна. Энэ нь хүн амын амьдралын түвшин тодорхой хэмжээгээр сайжирч байгааг харуулах үзүүлэлт юм.

Бүлгийн дүгнэлт

Судалгааны үр дүнгээс үзэхэд хөтөлбөрийн хэрэгжилт сайн байгаа бөгөөд дэвшүүлэн тавьсан эхний шатны зорилго хангагдсан байна. Үүнд:

1. ЕБС-ийн сургалтын хөтөлбөрт ахлах ангийн сурагчдад санхүүгийн суурь мэдлэг олгох “Бизнес судлал” хичээлийг оруулж, БСШУС-ын сайдын тушаалаар батлан хэрэгжүүлж байна.
2. 10 их, дээд сургууль өөрийн сургалтын төлөвлөгөөндөө “Хувь хүний санхүү” хичээлийг оруулж, оюутан залууст санхүүгийн мэдлэг олгож байна.
3. Зорилтот бүлгийн сургалтад хамрагдагчдаас авсан асуулгын үр дүнгээс үзэхэд тэд санхүүгийн мэдлэг ойлголт авахын зэрэгцээ, санхүүгээ төлөвлөх, хуримтлал үүсгэх хүсэл эрмэлзэлтэй болсон бөгөөд үүнд шаардлагатай санхүүгийн зарим чадвараас суралцжээ.
4. Иргэдийн хадгаламжийн хэмжээ болон хадгаламжийн дансны тоо нэмэгдсэн.
5. Шинээр холболтын данс нээлгэсэн иргэдийн тоо 2018 онд 2015 онтой харьцуулахад 9 дахин өсөж, хөтөлбөрийн хэрэгжилтийн үр дүнд иргэдийн хөрөнгийн зах зээл дэх оролцоо нэмэгджээ.
6. 2016-2018 онд иргэдийн нийт зээлийн үлдэгдэлд хугацаа хэтэрсэн болон чанаргүй зээлийн эзлэх хувийн жин жил дараалан буурсан.
7. Банкны үйлчилгээ авсан иргэдийн тоо жил дараалан өссөн байна.
8. Монгол Улсын иргэдийн санхүүгийн мэдлэг дээшилж, хэрэгцээт мэдээлэлд үндэслэн санхүүгийн шийдвэр гаргах чадвар өссөн байна.
9. Иргэдийн санхүүгийн байгууллагуудын бүтээгдэхүүн, үйлчилгээний талаарх мэдлэг хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж эхлэхээс өмнөх үеийнхтэй харьцуулахад нэмэгдсэн.
10. Санхүүгийн зах зээлд оролцогчдод шаардлагатай мэдээ, мэдээлэлийн эх үүсвэр, хүртээмж, түргэн шуурхай байдал нэмэгдсэн.
11. Карт ашиглан хийсэн залилангийн тоо 2018 онд 2 дахин буурсан бөгөөд санхүүгийн пирамид хэлбэрийн гэмт хэрэг гараагүй.
12. Өрхийн дундаж орлогын түвшин жил бүр нэмэгдэж байна.

Санал

1. “Бизнес судлал” хичээлийн агуулга, ач холбогдлыг суралцагч, тэдний эцэг эх төдийгүй багш нар, сургуулийн захиргаанд ойлгуулж таниулах;
2. “Хувь хүний санхүү” хичээлийн их, дээд сургуулийн санхүүгийн мэргэжлийн бус ангийн оюутнуудын сургалтын төлөвлөгөөнд оруулах;
3. Цаашид сургалтыг хийнгээ суралцах аргад үндэслэн санхүүгийн чадварт сургах, зөв хандлага төлөвшүүлэх тал дээр анхаарч ажиллах;
4. Үнэт цаасны зах зээлийн талаар гарын авлага, зөвлөмжүүдийг боловсруулах, нийтлэх.

Дөрөвдүгээр бүлэг. ХӨТӨЛБӨРИЙН ЗОРИЛТОТ БҮЛГИЙН САНХҮҮГИЙН БОЛОВСРОЛЫН ТАЛААРХ ОЙЛГОЛТ, МЭДЛЭГ, ХАНДЛАГА

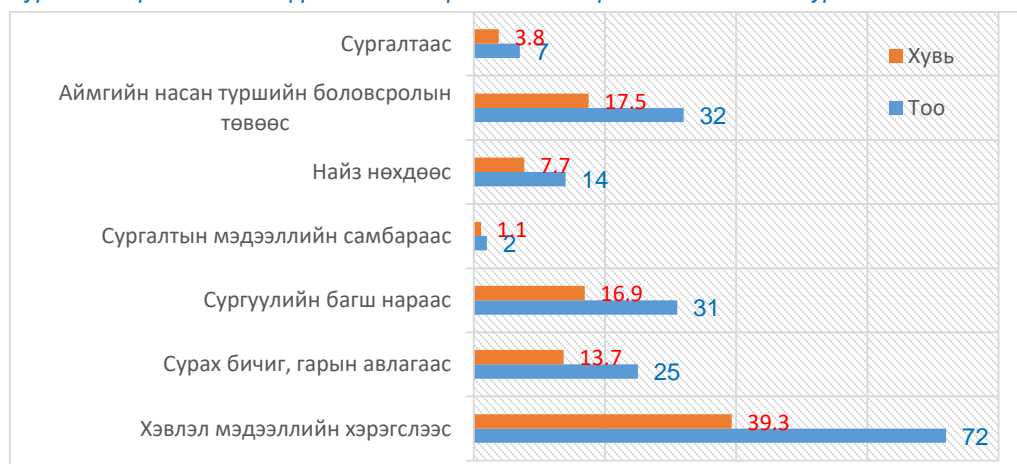
- 4.1 Иргэд, олон нийтийн санхүүгийн боловсролын талаарх ойлголт, мэдлэг, хандлага
- 4.2 Оюутан, залуучуудын санхүүгийн боловсролын талаарх ойлголт, мэдлэг, хандлага
- 4.3 ЕБС-ийн сурагчдын санхүүгийн боловсролын талаарх ойлголт, мэдлэг, хандлага

4.1 Иргэд, олон нийтийн санхүүгийн боловсролын талаарх ойлголт, мэдлэг, хандлага

Аливаа мэдлэгийг олгохын тулд үр дүнд суурилсан сургалт чухал болохыг дэлхий нийтээр хүлээн зөвшөөрч үүнд чиглэсэн олон алхмуудыг хэрэгжүүлж байна. Хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэгчид ч зорилтот бүлэгт чиглэсэн сургалтын үр дүнд иргэдийн ойлголт, мэдлэг, хандлага өөрчлөгдөн, санхүүгийн чадавх дээшилнэ гэж үзсэн. Иймээс ч хөтөлбөрийн хүрээнд хөдөө, орон нутгийн иргэд, олон нийтэд чиглэсэн сургалтуудыг зохион байгуулж, нийт 23.0 мянга шахам иргэдийг хамруулан зохих үр дүнд хүрч байна.

Хөтөлбөрийн хэрэгжилтийн үр дүнг харуулах гол үзүүлэлт болох сургалтад хамрагдсан иргэдийн сургалтаас олж авсан мэдлэг, хандлагыг асуулгын аргаар үнэлэв.

Зураг 19. Иргэдийн санхүүгийн боловсролын талаарх мэдээллийн эх сурвалж

Судалгаанд нийт 140 иргэн хамрагдсан бөгөөд газар зүйн байршлаар авч үзвэл Архангай аймаг – 7.9 хувь, Баян-Өлгий аймаг – 5 хувь, Баянхонгор аймаг – 7.1 хувь, Говьсүмбэр аймаг – 7.1 хувь, Дархан аймаг – 6.4 хувь, Дорноговь аймаг – 6.4 хувь, Дундговь аймаг – 5.7 хувь, Орхон аймаг – 6.4 хувь, Өвөрхангай аймаг – 7.1 хувь, Өмнөговь аймаг – 6.4 хувь, Сүхбаатар аймаг – 5.7 хувь, Сэлэнгэ аймаг – 6.4 хувь, Ховд аймаг – 4.3 хувь, Хөвсгөл аймаг – 7.1 хувь, Улаанбаатар – 10.7 хувь тус тус хамрагджээ. Үүнээс үзэхэд хөтөлбөрийг хэрэгжүүлсэн аймгийн төлөөллийг

хангаж чадсан гэж үзэж байна. Судалгаанд оролцогчдын хамгийн бага нь 16 настай, хамгийн их нь 70 настай, 39.3 хувь нь эрэгтэй, 60.7 хувь нь эмэгтэй байв.

Судалгаанд оролцогчид санхүүгийн боловсролын талаарх мэдээллийг 39.3 хувь нь хэвлэл мэдээллийн хэрэгслэлээс, 17.5 хувь нь насан туршийн боловсролын төвөөс, 16.9 хувь нь сургуулийн багшаас, 13.7 хувь нь сурах бичиг, гарын авлагаас, 39.3 хувь нь хэвлэл, мэдээллийн хэрэгслээс авсан байна. Үүнээс үзэхэд, хэвлэл, мэдээллийн хэрэгслийг ашиглан хөтөлбөрийн талаарх мэдээллийг хүргэх нь илүү үр дүнтэй болох нь харагдлаа.

Хөтөлбөрийн хэрэгжилтээс бий болох иргэдийн хүлээлтийг дараах байдлаар эрэмбэллээ. Үүнд:

1. Өөрийн хэрэгцээнд тохирсон санхүүгийн үйлчилгээг сонгох чадвартай болно.
2. Санхүүгийн хуримтлал нэмэгдсэнээр өр, зээлийн хэмжээ багасна.
3. Санхүүгийн мэдлэг амьдралаа сайжруулахад тусална.
4. Санхүүгийн залилан мэхлэлтээс урьдчилан сэргийлж, түүнд өртөх байдал буурна.
5. Хөрөнгийн зах зээлийн мэдлэг дээшилнэ.
6. Ядуурал, гэмт хэрэг буурна.
7. Санхүүгийн бүтээгдэхүүн, үйлчилгээний хэрэглээ нэмэгдэнэ.

Иргэд, олон нийтэд зориулсан сургалтын үр дүнгийн үнэлгээг дараах хэмжилтээр хийсэн болно. Үүнд:

1. Огт ойлгоогүй, үр дүнгүй байсан.
2. Заримыг нь ойлгосон.
3. Ихэнхийг нь ойлгож, мэдэж авсан.
4. Бүрэн мэдлэг, ойлголттой болсон.

Иргэдэд чиглэсэн сургалтын үнэлгээгээр дараах үр дүн гарлаа. Үүнд:

Хүснэгт 14. Мөнгөний тухай ойлголт сэдвийг судалсны үр дүн

№	Сэдэв	Дундаж	Стандарт хазайлт
1	Мөнгө, мөнгөний үнэ цэнэ	3.193	.8126
2	Орлого, түүнийг бүрдүүлэх боломж нөөц	2.864	.8329
3	Зардал, түүнийг хэмнэх арга	2.979	.9172
Нийт дундаж		3.012	.854

1. Мөнгөө хэмнэхийг эрмэлздэг болсон – 29.1 хувь;
2. Мөнгө, мөнгөний үнэ цэнийн талаар ойлголттой болсон – 23.6 хувь;
3. Орлогоо нэмэгдүүлэх боломжуудыг мэддэг болсон – 20.4 хувь;
4. Зардлаа хэмнэх аргуудыг мэддэг болсон – 26.9 хувь.

Хүснэгт 15. Өрхийн төсөв сэдвийг судалсны үр дүн

№	Сэдэв	Дундаж	Стандарт хазайлт
1	Өрхийн төсөв, түүний бүтэц	2.886	.9142
2	Өрхийн төсөв зохиох аргачлал	2.714	.9390
3	Өрхийн төсөв хөтөлөлтийн давуу тал, ач холбогдол	2.664	.9183
Нийт дундаж		2.754	.923

1. Өрхийн төсөв, түүнийг зохиох аргачлалын талаар мэддэг болсон – 20.8 хувь;
2. Өрхийн төсвийн ач холбогдлыг ойлгож мэдсэн – 52.8 хувь;
3. Өрхийн төсөв зохиож, хэрэгжүүлэхийг эрмэлздэг болсон – 26.4 хувь.

Хүснэгт 16. Банк, санхүүгийн байгууллага сэдвийг судалсны үр дүн

№	Сэдэв	Дундаж	Стандарт хазайлт
1	Санхүүгийн байгууллагын төрөл, үйл ажиллагаа	2.671	.9248
2	Банк, түүний бүтээгдэхүүн үйлчилгээ, хэрэглээ	2.779	.9062
3	Банкнаас бусад санхүүгийн байгууллагын бүтээгдэхүүн үйлчилгээ, хэрэглээ	2.514	.9781
Нийт дундаж		2.654	.936

1. Санхүүгийн байгууллагын үйлчилгээний талаар мэддэг болсон – 42.4 хувь;
2. Өөрт хэрэгтэй санхүүгийн үйлчилгээг сонгох чадварт суралцсан – 57.6 хувь.

Хүснэгт 17. Хуримтлал ба хадгаламж сэдвийг судалсны үр дүн

№	Сэдэв	Дундаж	Стандарт хазайлт
1	Хуримтлалын зорилго, хуримтлал үүсэх арга	3.093	.8388
2	Хадгаламжийн төрөл, түүний давуу ба сул тал	2.814	.9259
3	Хэрхэн хадгаламжтай болох вэ?	2.836	1.0008
4	Хадгаламжийн хүүний тооцоолол	2.550	.9915
5	Хадгаламжид үзүүлэх инфляцийн нөлөөлөл	2.264	.9790
Нийт дундаж		2.711	.947

1. Хадгаламжийн хүүг тооцож чаддаг болсон – 22.7 хувь;
2. Инфляци хадгаламжид хэрхэн нөлөөлдгийг мэддэг болсон – 10.5 хувь;
3. Хуримтлал үүсгэхийн ач холбогдлыг ойлгосон – 41 хувь;
4. Хадгаламжтай болох, түүнийгээ өсгөхийг эрмэлздэг болсон – 25.8 хувь.

Хүснэгт 18. Зээлийн тухай ойлголт сэдвийг судалсны үр дүн

№	Сэдэв	Дундаж	Стандарт хазайлт
1	Зээл, түүний төрөл	2.714	.9390
2	Зээлийн бүтээгдэхүүний сонголт	2.429	.9456
3	Зээлийн хүү, төлбөрийн тооцоолол	2.357	.9897
4	Зээлийн барьцаа, түүнд тавигдах шаардлага, үнэлгээ	2.379	.9556
5	Зээлийн зардал, түүний зориулалт	2.386	.9714
6	Зээлийн гэрээ, талуудын үүрэг хариуцлага	2.436	.9834
7	Зээлийн сайн түүх бүрдүүлэхийн ач холбогдол	2.429	.9974
8	Зээлийн эрсдэлээс сэргийлэх арга	2.443	.9616
Нийт дундаж		2.446	.967

1. Зээлийн талаар ойлголттой болсон – 37.4 хувь;
2. Зээлийн хүү, төлбөрийн тооцоолол хийх чадварт суралцсан – 18.2 хувь;
3. Зээлийн сайн түүх бүрдүүлэхийн ач холбогдлыг ойлгосон – 15.9 хувь;
4. Зээлээ хугацаанд нь төлөхийг эрмэлздэг болсон – 28.5 хувь.

Хүснэгт 19. Бүтээгдэхүүний үнийн өсөлт ба валютын ханш сэдвийг судалсны үр дүн

№	Сэдэв	Дундаж	Стандарт хазайлт
1	Үнийн өсөлт ба амьжиргааны өртгийн уялдаа холбоо	2.536	.9246
2	Валютын ханшийн өөрчлөлт бидний амьдралд хэрхэн нөлөөлдөг вэ?	2.321	.9911
Нийт дундаж		2.428	.957

1. Барааны үнийн өсөлт худалдан авах чадварт сөрөг нөлөөтэйг ойлгосон – 40.9 хувь;
2. Валютын ханшийн өөрчлөлт барааны үнэд нөлөөлдгийг ойлгосон – 39.6 хувь;
3. Валютын ханшийн мэдээг үзэж, санхүүгийн шийдвэр гаргахдаа ашиглахыг эрмэлздэг болсон – 19.5 хувь.

Хүснэгт 20. Хөрөнгө оруулалт, мөнгөө өсгөх арга сэдвийг судалсны үр дүн

№	Сэдэв	Дундаж	Стандарт хазайлт
1	Хөрөнгө оруулалтын зорилго, төрөл	2.393	.9498
2	Хувьцааны хөрөнгө оруулалт	2.186	.9259
3	Бонд буюу өрхийн хэрэгслийн хөрөнгө оруулалт	2.071	.9107
4	Хөрөнгө оруулалтын эрсдэл ба өгөөж	2.150	.9515
5	Үнэт цаасны арилжаанд хэрхэн оролцох вэ?	2.121	.9481
Нийт дундаж		2.184	.937

1. Хөрөнгө оруулалт нь мөнгөө өсгөх арга гэдгийг ойлгосон – 34.8 хувь;
2. Хувьцаа, бондын талаар ойлголттой болсон – 25.3 хувь;
3. Хөрөнгө оруулалтын эрсдэл, өгөөжийг тооцох чадварт суралцсан – 15.2 хувь;
4. Үнэт цаасны арилжаанд хэрхэн оролцох талаар суралцсан – 12 хувь;
5. Үнэт цаасны хөрөнгө оруулалт хийхийг эрмэлздэг болсон – 12.7 хувь.

Хүснэгт 21. Эрсдэл ба хэрэглэгчийн эрх ашгийн хамгаалалт сэдвийг судалсны үр дүн

№	Сэдэв	Дундаж	Стандарт хазайлт
1	Эрсдэлийн тухай ойлголт, төрөл	2.557	1.0814
2	Эрсдэлийг удирдах арга	2.329	1.0210
3	Санхүүгийн луйвар ба залилан, түүнээс хамгаалах арга	2.443	1.0338
4	Хэрэглэгчийн эрх ашгийн хамгаалалт	2.371	1.0481
Нийт дундаж		2.425	1.046

1. Эрсдэл зайлшгүй гэдгийг ойлгосон – 36.1 хувь;
2. Эрсдэлээс хамгаалах аргаас суралцсан – 32.8 хувь;
3. Санхүүгийн луйврын талаар мэдлэгтэй болсон – 18 хувь;
4. Эрх ашгаа хамгаалуулах талаар мэдлэгтэй болсон – 7.5 хувь;
5. Эрсдэлээс сэргийлэхийг эрмэлздэг болсон – 5.6 хувь.

Хүснэгт 22. Даатгалын талаарх ойлголт сэдвийг судалсны үр дүн

№	Сэдэв	Дундаж	Стандарт хазайлт
1	Даатгал, түүний үүрэг ач холбогдол	2.807	.951
2	Даатгалын бүтээгдэхүүнийг сонгох нь	2.479	1.006
3	Даатгалын нөхөн төлбөрийг хэрхэн яаж авах вэ?	2.421	1.0112
4	Амьдралын даатгал	2.364	1.040
Нийт дундаж		2.517	1.002

1. Даатгалын мөн чанар, ач холбогдлыг ойлгосон – 36.1 хувь;
2. Хэрэгцээндээ тохируулж даатгуулахыг эрмэлздэг болсон – 32.8 хувь;
3. Даатгалын нөхөн олговрыг хэрхэн яаж авах талаар мэддэг болсон – 18 хувь;
4. Амьдралын даатгалын талаар мэддэг болсон – 13.1 хувь.

Хүснэгт 23. Татварын талаарх ойлголт сэдвийг судалсны үр дүн

№	Сэдэв	Дундаж	Стандарт хазайлт
1	Татварын тухай ойлголт	2.529	1.0068
2	Хувь хүний орлогын албан татвар, түүнийг тооцоолох нь	2.471	1.0068
3	Татварын хөнгөлөлт, чөлөөлөлт	2.429	1.0188
4	Татварын тайлан гаргах, төсөвт төлөх	2.100	.9840
Нийт дундаж		2.382	1.004

1. Татварын талаар мэддэг болсон – 31.6 хувь,
2. Хувь хүний орлогын албан татварыг тооцох чадварт суралцсан – 17.6 хувь;
3. Татварын хөнгөлөлт, чөлөөлөлтийн талаар мэддэг болсон – 19.7 хувь;
4. Татварын тайлан гаргах чадварт суралцсан – 10.4 хувь;
5. Татвараа үнэнч шударгаар төлөхийг эрмэлздэг болсон – 20.7 хувь.

Хүснэгт 24. Тэтгэврийн тухай ойлголт сэдвийг судалсны үр дүн

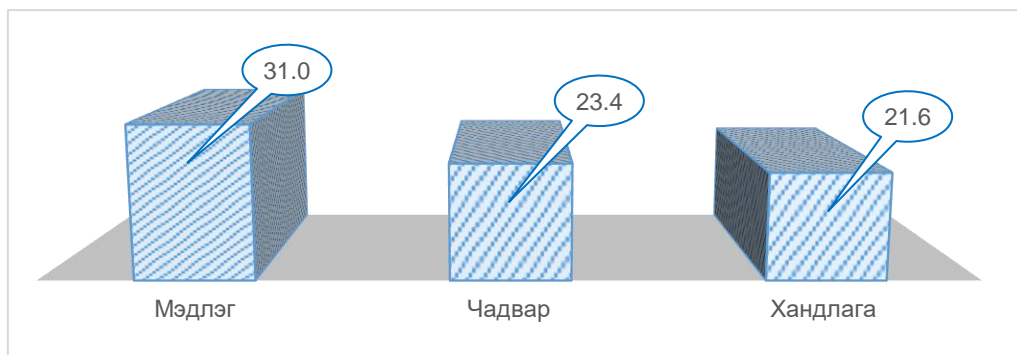
№	Сэдэв	Дундаж	Стандарт хазайлт
1	Тэтгэврийн даатгал	2.357	1.0531
2	Та хэдэн төгрөгийн тэтгэвэр авах вэ?	2.064	.9760
3	Өв хөрөнгийн төлөвлөлт	1.936	.9385
Нийт дундаж		2.119	.957

1. Тэтгэврийн даатгалын ач холбогдлыг ойлгож мэдсэн – 50 хувь;
2. Тэтгэврийн тооцоолол хийж чаддаг болсон – 28.3 хувь;

3. Өв хөрөнгийн төлөвлөлт хийхийн ач холбогдлыг ойлгосон – 21.7 хувь.

Сэдэв тус бүрийн үр дүнг нэгтгэн үзэхэд дунджаар (давхардсан тоогоор) судалгаанд хамрагдсан иргэдийн 31 хувь нь тодорхой мэдлэг олж авсан бол 23.4 хувь нь санхүүгийн шийдвэр гаргах, санхүүгээ удирдахад шаардлагатай чадвар эзэмшиж, 21.6 хувь нь зөв хандлагатай болжээ.

Зураг 20. Судалгаанд оролцсон иргэдийн сургалтаар олж авсан мэдлэг, чадвар, хандлагын дундаж хувь

Эх сурвалж: Судалгааны үр дүнгээс

Насанд хүрэгчийн санхүүгийн суурь мэдлэгийг дээшлүүлэх хөтөлбөрийг амжилттай хэрэгжүүлэхэд цаашид анхаарах зүйлийн талаар бидэнтэй саналаа хуваалцсан юм. Тухайлбал:

- Кейс жишээн дээр тулгуурлан сургалтыг зохион байгуулах;
- Цахим сүлжээгээр олон нийтэд хүргэх;
- Орлого, зарлагаа тооцох аргачлал заах;
- Хадгаламжийн хүү бодох аргачлалыг эзэмших;
- Татвар, даатгал, хувьцаа, бондын арилжаа зэргээр мэдлэгээ нэмэгдүүлэх;
- Хөрөнгө оруулалтын талаар мэдээлэл өгөх;
- Тэтгэвэрийн тооцоолол хийх аргачлал заах;
- Татварын талаарх мэдээллийг авах гэжээ.

4.2 Оюутан, залуучуудын санхүүгийн боловсролын талаарх ойлголт, мэдлэг, хандлага

Хөтөлбөрийн хүрээнд оюутан, залуучуудад санхүүгийн мэдлэг олгох “Хувь хүний санхүү” хичээлийг их, дээд сургуулийн сургалтын төлөвлөгөөнд тусган, хичээлд ашиглах сурах бичиг, дасгал ажлын номыг боловсруулан гаргасан байна. Тус хичээлийг нийт 10 сургуулийн оюутан залуус судалж байна. Иймд хөтөлбөрийн хэрэгжилтийг үнэлэхийн тулд оюутан, залуучуудын сургалтаас олж авсан мэдлэг, хандлагыг үнэлэн, үр дүнг гаргав.

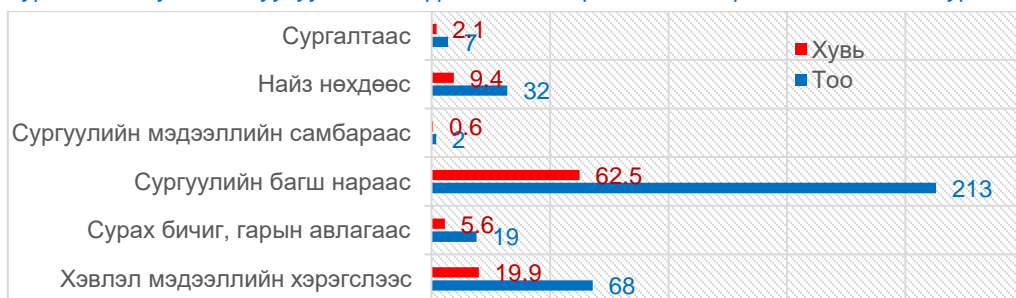
Судалгаанд нийт 341 оюутан хамрагдсан бөгөөд сургуулиар нь авч үзвэл МУИС – 41.5 хувь, СЭЗИС – 11.5 хувь, ХҮИС – 45.2 хувь хамрагдсан бөгөөд хөтөлбөрийг хэрэгжүүлсэн сургуулиудыг хангалттай төлөөлөж чадна гэж үзсэн. Судалгаанд оролцогчдын хамгийн бага нь 17 настай, хамгийн их нь 23 настай, харин хүйсийн хувьд 28.8 хувь нь эрэгтэй, 71.2 хувь нь эмэгтэй байв. Сурч буй

мэргэжлээр нь нарийвчлан харахад 22.2 хувь нь санхүүгийн, 20.7 хувь нь нягтлан бодох бүртгэлийн, 10.7 хувь нь банкны, 46.4 хувь нь бусад мэргэжлээр суралцаж буй оюутнууд байлаа.

Хөтөлбөрийн хэрэгжилтээс бий болох оюутан, залуучуудын хүлээлтийг дараах байдлаар эрэмбэллээ. Үүнд:

1. Өөрийн хэрэгцээнд тохирсон санхүүгийн үйлчилгээг сонгох чадвартай болно.
2. Санхүүгийн хуримтлал нэмэгдсэнээр өр, зээлийн хэмжээ багасна.
3. Санхүүгийн залилан мэхлэлтээс урьдчилан сэргийлж, түүнд өртөх байдал буурна.
4. Санхүүгийн мэдлэг амьдралаа сайжруулахад тусална.
5. Санхүүгийн бүтээгдэхүүн, үйлчилгээний хэрэглээ нэмэгдэнэ.
6. Ядуурал, гэмт хэрэг буурна.
7. Хөрөнгийн зах зээлийн мэдлэг дээшилнэ.

Зураг 21. Оюутан залуучуудын санхүүгийн боловсролын талаарх мэдээллийн эх сурвалж

Эх сурвалж: Судалгааны үр дүнгээс

Оюутан залуучууд санхүүгийн боловсролын талаарх мэдээллийг гол төлөв өөрийн суралцдаг сургуулийн багш нараас авдаг байна.

Оюутан, залуучууд хичээлийг судалснаар ямар үр дүн гарч буйг үнэлж үзлээ. Үнэлгээг дараах хэмжилтээр хийсэн болно. Үүнд:

1. Огт ойлгоогүй, үр дүнгүй байсан.
2. Ихэнхийг нь ойлгоогүй.
3. Ихэнхийг нь ойлгож, мэдэж авсан.
4. Бүрэн мэдлэг, ойлголттой болсон.

Судалгааны үр дүнгээс үзэхэд “Хувь хүний санхүү” хичээлийг судалсны үр дүнд оюутан, залуучуудын санхүүгийн боловсролд дараах өөрчлөлт гарчээ. Үүнд:

Хүснэгт 25. Санхүүгийн тухай ойлголт, хувь хүний санхүү, түүний онцлог сэдвийг судалсны үр дүн

№	Сэдвүүд	Дундаж	Стандарт хазайлт
1	Хувь хүний санхүүгийн мөн чанар	3.061	.7673
2	Хувь хүний санхүүгийн шийдвэр гаргалт	3.066	.7706
3	Санхүүгийн шийдвэрт нөлөөлөх нийгэм, эдийн засгийн хүчин зүйл	2.890	.8079
Нийт дундаж		3.005	.781

1. Хувь хүний санхүүгийн мөн чанар, зорилго, үүрэг, зарчим, ач холбогдлын талаар мэдлэгтэй болсон – 53.7 хувь;
2. Санхүүгийн төлөвлөгөө, шийдвэрт нөлөөлөх хүчин зүйлсийг ойлгож, оновчтой шийдвэр гаргах чадвартай болсон – 46.3 хувь.

Хүснэгт 26. Хувийн санхүүгийн төлөвлөлт, ач холбогдол, үе шат сэдвийг судалсны үр дүн

№	Сэдвүүд	Дундаж	Стандарт хазайлт
1	Санхүүгийн төлөвлөлтийн үйл явц	3.009	.8028
2	Хувь хүний санхүүгийн зорилго	3.078	.8062
3	Алдагдсан боломжийн өртөг	2.896	.8706
4	Санхүүгийн зорилгод хүрэхүй	2.888	.8443
Нийт дундаж		2.967	.830

1. Хувийн санхүүгийн төлөвлөлт хийх чадвар эзэмшсэн – 36.3 хувь;
2. Хувь хүний санхүүгийн шийдвэртэй холбоотой алдагдсан боломжийн өртөгийг тодорхойлох чадвартай болсон – 30 хувь;
3. Амьдралын нөхцөл байдалд тохируулан санхүүгийн зорилгоо тодорхойлж чаддаг болсон – 33.7 хувь.

Хүснэгт 27. Ажил мэргэжлийн төлөвлөлт сэдвийг судалсны үр дүн

№	Сэдвүүд	Дундаж	Стандарт хазайлт
1	Ажил мэргэжлийн сонголт, түүнд нөлөөлөх хүчин зүйл	2.980	.7953
2	Ажил мэргэжлийн төлөвлөлт хийх	2.983	.7972
Нийт дундаж		2.981	.796

1. Ажил мэргэжлийн сонголт, төлөвлөлт, шийдвэрт нөлөөлөх хүчин зүйлсийг ойлгож мэдсэн – 50 хувь;
2. Ажил мэргэжлээ оновчтой төлөвлөж, оновчтой шийдвэр гаргах чадвар эзэмшсэн – 50 хувь.

Хүснэгт 28. Мөнгөний цаг хугацааны үнэ цэнэ сэдвийг судалсны үр дүн

№	Сэдвүүд	Дундаж	Стандарт хазайлт
1	Мөнгөний мөн чанар, үүрэг	3.153	.8134
2	Мөнгөний ханш уналт, түүний үр нөлөө	2.994	.8702
3	Хүү, түүний тооцоолол	3.000	.8735
4	Мөнгөний цаг хугацааны үнэ цэнэ	3.061	.8664
Нийт дундаж		3.052	.855

1. Инфляцийн үзүүлэх нөлөө, хүү, түүний тооцоолол, мөнгөний цаг хугацааны үнэ цэнийн талаар ойлголттой болсон – 50.5 хувь;
2. Уг мэдлэгийг санхүүгийн шийдвэр гаргахдаа ашиглах чадвартай болсон – 49.5 хувь.

Хүснэгт 29. Мөнгөн хөрөнгийн удирдлага, өрхийн төсөв сэдвийг судалсны үр дүн

№	Сэдвүүд	Дундаж	Стандарт хазайлт
1	Хувь хүний төсөв, түүний бүтэц	3.095	.8044
2	Өрхийн төсвийн удирдлагын аргууд	3.003	.8206
3	Хувийн (өрхийн) төсөв зохиох аргачлал	3.026	.8411
4	Хувь хүн, өрх, аж ахуйн нэгж ба улсын төсвийн уялдаа холбоо	2.916	.8234
Нийт дундаж		3.01	.822

1. Төсөв, түүний бүтцийн талаар онолын мэдлэгтэй болсон – 32.6 хувь;
2. Хувь хүний болон өрхийн төсөв, түүнийг удирдах арга барилд суралцсан – 38.3 хувь;
3. Өрхийн төсвөө төлөвлөх, шинжилгээ хийх, санхүүгийн оновчтой шийдвэр гаргах, түүнийг хэрэгжүүлэх мэдлэг чадвартай болсон – 29.1 хувь.

Хүснэгт 30. Хувь хүний татварын удирдлага сэдвийг судалсны үр дүн

№	Сэдвүүд	Дундаж	Стандарт хазайлт
1	Татварын мөн чанар, түүний төрлүүд	2.957	.8335
2	Татварын тооцоолол хийх арга зүй	2.850	.8771
3	Татварыг тайлагнах, төсөвт төлөх	2.709	.8629
4	Татварын төлөвлөлт хийхэд анхаарах зүйлс	2.790	.8990
Нийт дундаж		2.826	.868

1. Хувийн татварын төлөвлөлтийн ач холбогдлыг ойлгосон – 32.6 хувь;
2. Татварын талаар онолын мэдлэгтэй болсон – 38.3 хувь;
3. Татвар ногдох орлого болон ногдуулах орлого, татварын өглөгийг тооцоолох, татварын тайлан гаргах чадвар эзэмшсэн – 29.1 хувь.

Хүснэгт 31. Санхүүгийн зах зээл дэх хувь хүний оролцоо сэдвийг судалсны үр дүн

№	Сэдвүүд	Дундаж	Стандарт хазайлт
1	Санхүүгийн зах зээлийн тухай ойлголт, түүний төрлүүд	3.046	.8175
2	Санхүүгийн байгууллагуудын онцлог, үзүүлэх үйлчилгээ	2.997	.8380
3	Санхүүгийн зах зээл дэх хувь хүний оролцоо	2.928	.8384
4	Мөнгөний цаг хугацааны үнэ цэнэ	3.009	.8979
Нийт дундаж		2.995	.847

1. Санхүүгийн зах зээлийн талаар ойлголт, мэдлэгтэй болсон – 52.6 хувь;
2. Санхүүгийн зах зээл, санхүүгийн зуучлагч байгууллагуудын тусламжтайгаар хувийн болон өрхийн санхүүгээ удирдах чадвар эзэмшсэн – 47.4 хувь.

Хүснэгт 32. Зээлийн төрөл, ангилал сэдвийг судалсны үр дүн

№	Сэдвүүд	Дундаж	Стандарт хазайлт
1	Зээлийн тухай ойлголт	3.095	.8464
2	Арилжааны банкны зээлийн ангилал, төрөл	3.058	.8582
3	Зээлийн нийгэм, эдийн засгийн ач холбогдол	2.957	.8905
Нийт дундаж		3.036	.865

1. Зээл, түүний мөн чанарыг мэддэг болсон – 52.6 хувь;
2. Зээлийн ангилал, зарчим, нөхцөлүүдийг ойлгон, зээлийн шийдвэр гаргахдаа хэрэглэх чадвар эзэмшсэн – 47.4 хувь.

Хүснэгт 33. Зээлийн удирдлага сэдвийг судалсны үр дүн

№	Сэдвүүд	Дундаж	Стандарт хазайлт
1	Зээлийн эрсдэл, түүнд нөлөөлөх хүчин зүйлс	2.911	.8606
2	Зээлийн нөхцөл, зарчим	2.888	.8646
3	Зээлийн шинжилгээ	2.700	.9749
Нийт дундаж		2.833	.900

1. Зээлийн эрсдэл, түүнд нөлөөлөх хүчин зүйлсийн талаар ойлголттой болсон – 48.4 хувь;
2. Зээлийн эрсдэлээс сэргийлэх арга замын талаар онолын мэдлэгтэй болсон – 51.6 хувь.

Хүснэгт 34. Хадгаламжийн шийдвэр гаргалт сэдвийг судалсны үр дүн

№	Сэдвүүд	Дундаж	Стандарт хазайлт
1	Хуримтлалын тухай ойлголт, мөн чанар	3.150	.8571
2	Хадгаламжийн тухай ойлголт, мөн чанар	3.159	.8194
Нийт дундаж		3.123	.845

1. Хуримтлал, хадгаламж, тэдгээрийн төрөл, онцлог, хадгаламжийн орлогын тооцооллын талаар онолын мэдлэгтэй болсон – 48.4 хувь;
2. Хадгаламжийн оновчтой шийдвэр гаргах чадвар эзэмшсэн – 51.6 хувь.

Хүснэгт 35. Хөрөнгө оруулалт, хөрөнгө оруулалтын төрлүүд сэдвийг судалсны үр дүн

№	Сэдвүүд	Дундаж	Стандарт хазайлт
1	Хөрөнгө оруулалт, түүний мөн чанар, ач холбогдол	3.035	.8287
2	Хувьцааны хөрөнгө оруулалт	2.931	.8506
3	Бондын хөрөнгө оруулалт	2.919	.8959
4	Үл хөдлөх хөрөнгийн хөрөнгө оруулалт	2.844	.9520
Нийт дундаж		2.932	.881

1. Хувьцаа, бонд болон хөрөнгө оруулалтын бусад хувилбаруудын онцлог, ялгаа, төрөл, ач холбогдлын талаар онолын мэдлэгтэй болсон – 45 хувь;
2. Хувийн мөнгөн хөрөнгөө оновчтой удирдаж, өөрийн санхүүгийн зорилго, нөхцөл байдалд тохируулан хөрөнгө оруулалтын хувилбаруудаас оновчтой сонголт хийх чадвар эзэмшсэн – 36.1 хувь;
3. Хувийн хуримтлалаа өсгөх, орлого ашиг олохтой холбоотой оновчтой шийдвэр гаргах чадварт суралцсан – 28.9 хувь.

Хүснэгт 36. Худалдан авалтын шийдвэр гаргалт сэдвийг судалсны үр дүн

№	Сэдвүүд	Дундаж	Стандарт хазайлт
1	Худалдан авалтын шийдвэр гаргалт	3.020	.8880
2	Худалдан авалт хийх аргууд	2.965	.8794
3	Хэрэглэгчийн эрх ашгийн хамгаалалт	2.850	.8538
4	Орон сууц, тээврийн хэрэгсэл худалдан авахад анхаарах зүйлс	2.919	.8862
Нийт дундаж		2.938	.876

1. Худалдан авалтын шийдвэр гаргахдаа анхаарах, худалдан авалт хийх энгийн аргуудыг ашиглан санхүүгийн оновчтой шийдвэр гаргах чадвар эзэмшсэн – 37.8 хувь;
2. Хэрэглэгчийн хувьд өөрийнхөө эрх ашгийг хамгаалахтай холбоотой мэдлэг олж авсан – 35.6 хувь;
3. Орон сууц болон тээврийн хэрэгсэл худалдан авахад зайлшгүй мэдвэл зохих зүйлсийн тухай мэдлэгтэй болсон – 26.6 хувь.

Хүснэгт 37. Хувь хүний эрсдэлийн удирдлага сэдвийг судалсны үр дүн

№	Сэдвүүд	Дундаж	Стандарт хазайлт
1	Эрсдэлийн тухай ойлголт	2.986	.8849
2	Эрсдэлийн төрлүүд	2.974	.8648
3	Хувь хүний эрсдэлийн удирдлага	2.942	.8977
Нийт дундаж		2.967	.882

1. Хувь хүнд тохиолддог эрсдэл, түүнийг хэрхэн удирдах талаар онолын мэдлэгтэй болсон – 52.4 хувь;
2. Хувь хүний эрсдэлээс урьдчилан сэргийлэх болон эрсдэлийн удирдлагын аргуудыг нөхцөл байдалд тохируулан ашиглах чадвартай болсон – 47.6 хувь.

Хүснэгт 38. Даатгал, түүний төрлүүд сэдвийг судалсны үр дүн

№	Сэдвүүд	Дундаж	Стандарт хазайлт
1	Даатгалын хэлбэрүүд	3.040	.8388
2	Даатгалын гэрээ байгуулахад анхаарах зүйлүүд	2.922	.8617
Нийт дундаж		2.981	.850

1. Даатгал, даатгалын хамгаалалтын талаар онолын мэдлэгтэй болсон – 54.6 хувь;
2. Арилжааны даатгалд хамрагдахын ач холбогдлыг ойлгосон – 45.4 хувь.

Хүснэгт 39. Тэтгэврийн төлөвлөлт сэдвийг судалсны үр дүн

№	Сэдвүүд	Дундаж	Стандарт хазайлт
1	Тэтгэврийн төлөвлөлт, түүний ач холбогдол	2.908	.8818
2	Тэтгэврийнхээ орлогоор амьдрах нь	2.882	.8836
3	Өндөр насны тэтгэврийн тухай ойлголт	2.885	.8856
4	Тэтгэврийн даатгалын нэрийн дансны тухай	2.816	.9346
5	Цэргийн албан хаагчдын тэтгэврийн тухай ойлголт	2.732	.9826
Нийт дундаж		2.844	.913

1. Даатгал, даатгалын хамгаалалтын талаар онолын мэдлэгтэй болсон – 54.6 хувь;
2. Арилжааны даатгалд хамрагдахын ач холбогдлыг ойлгосон – 45.4 хувь.

Хүснэгт 40. Өв хөрөнгийн төлөвлөлт сэдвийг судалсны үр дүн

№	Сэдвүүд	Дундаж	Стандарт хазайлт
1	Өв хөрөнгийн төлөвлөлт	2.813	.9136
2	Итгэмжлэл	2.818	.9129
3	Гэрээслэл, түүний төрлүүд	2.824	.9651
Нийт дундаж		2.981	.930

1. Өв хөрөнгийн төлөвлөлт хийх, гэрээслэл, итгэмжлэлийн талаар онолын мэдлэгтэй болсон – 35.4;
2. Өв хөрөнгөө төлөвлөх, гэрээслэл бичих чадвар эзэмшсэн – 31.5 хувь;
3. Өв хөрөнгийн төлөвлөлтийн ач холбогдлыг ойлгосон – 33.1 хувь.

Судалгаанд хамрагдсан оролцогчдын 87.3 хувь хөтөлбөрийн чанар, хүртээмжийг дээшлүүлэх талаар ямар нэгэн санал байхгүй хэмээн хариулсан нь энэ талын ойлголт мэдлэг дутмаг, хангалтгүй байгаатай холбоотой гэж судлаачдын зүгээс үзэж байна. Судалгаанд оролцсон оюутнууд хөтөлбөрийг сайжруулахын тулд дараах үйл ажиллагаа явуулах нь чухал гэж үзсэн байна. Үүнд:

1. Практик шинжтэй даалгавруудыг гүйцэтгэх;
2. Сургалт, тэмцээн, уралдааныг зохион байгуулах;
3. Их, дээд сургуулиудад заавал судлах хичээл болгон сургалтын төлөвлөгөөнд оруулах;
4. Мэргэжлийн клубыг идэвхтэй ажиллуулах.

4.3 ЕБС-ийн сурагчдын боловсролын талаарх ойлголт, мэдлэг, хандлага

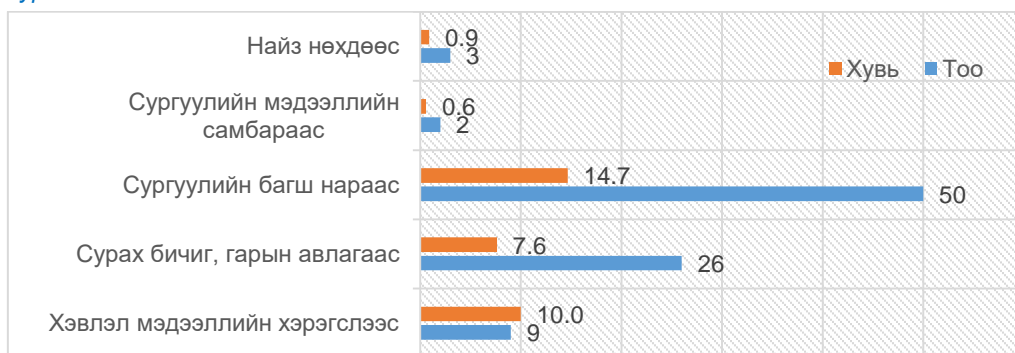
ЕБС-ийн сургалтын цөм хөтөлбөрт сурагчдад санхүүгийн мэдлэг, боловсрол олгоход чиглэсэн бие даасан “Бизнес судлал” хичээл тусгагдаж, уг хичээлийг 10-12 дугаар ангийн зарим сургуулийн сурагчид сонгон судалсан байна. “Бизнес судлал” хичээлийг ЕБС-ийн сургалтын цөм хөтөлбөрт тусгаж, сурагчид сонгон судалсны үр дүнг үнэлэх зорилгоор сурагчдын дунд асуулгын аргаар судалгаа явуулсан. Судалгаанд Глобал сургууль, 115 дугаар сургууль, БЦС-ийн нийт 103 сурагчид хамрагдсан. Судалгаанд хамрагдсан сурагчдын 41.1 хувь нь эрэгтэй, 58.9 хувь нь эмэгтэй, насны бүтцийн хувьд 16-18 насныхан байна.

Хөтөлбөрийн хэрэгжилтээс бий болох ЕБС-ийн 11 болон 12 дугаар ангийн сурагчдын нийтлэг хүлээлтийг дараах байдлаар эрэмбэллээ. Үүнд:

1. Ядуурал, гэмт хэрэг буурна.
2. Санхүүгийн мэдлэг амьдралаа сайжруулахад тусална.
3. Өөрийн хэрэгцээнд тохирсон санхүүгийн үйлчилгээг сонгох чадвартай болно.
4. Санхүүгийн бүтээгдэхүүн, үйлчилгээний хэрэглээ нэмэгдэнэ.
5. Санхүүгийн хуримтлал нэмэгдсэнээр өр, зээлийн хэмжээ багасна.
6. Санхүүгийн залилан мэхлэлтээс урьдчилан сэргийлж, түүнд өртөх байдал буурна.
7. Хөрөнгийн зах зээлийн мэдлэг дээшилнэ.

ЕБС-ийн 11 болон 12 дугаар ангийн сурагчдын санхүүгийн мэдлэг, мэдээлэл авч буй эх сурвалжууд ялгаатай хоорондоо ялгаатай байлаа. Тухайлбал: ЕБС-ийн 11 дугаар ангийн сурагчдын хувьд ихэнх мэдээллийг сургууль, багш нараасаа авдаг байна.

Зураг 22. ЕБС-ийн 11 ангийн сурагчдын санхүүгийн боловсролын талаарх мэдээллийн эх сурвалж

Эх сурвалж: Судалгааны үр дүнгээс

Хөтөлбөрийн хэрэгжилтийг үнэлэхийн тулд оюутан, залуучуудын сургалтаас олж авсан мэдлэг, хандлагыг үнэлэн, үр дүнг 90 сурагчаас авсан асуулгын үр дүнд үндэслэн гаргав. Үнэлгээг дараах хэмжилтээр хийсэн болно. Үүнд:

1. Огт ойлгоогүй, үр дүнгүй байсан.
2. Ихэнхийг нь ойлгоогүй.
3. Ихэнхийг нь ойлгож, мэдэж авсан.
4. Бүрэн мэдлэг, ойлголттой болсон.

ЕБС-ийн сурагчдад хичээл судалснаар дараах үр дүн гарчээ. Үүнд:

Хүснэгт 41. Өрхийн санхүү

№	Сэдвүүд	Дундаж	Стандарт хазайлт
1	Мөнгөний цаг хугацааны үнэ цэнийн тооцоолол, түүний хэрэглээ	2.833	.8773
2	Өрхийн орлого, түүнийг нэмэгдүүлэх арга	2.856	.9064
	Өрхийн зардал, түүнийг хэмнэх боломж	2.911	.9789
3	Татварын төлөвлөлт, тооцоолол	2.700	1.0542
4	Өрхийн хуримтлал, түүнийг өсгөх боломж	2.989	.9772
5	Өрхийн төсөв, түүнийг зохиох үйл явц	2.633	1.0326
6	Өрхийн санхүүгийн тайлагнал, хяналт, шинжилгээ	2.944	1.0743
7	Өрхийн эрсдэлийн удирдлага	2.678	1.0792
8	Нийгмийн хамгаалал	2.800	1.0934
	Дундаж	2.818	.997

Мөнгөний цаг хугацааны үнэ цэнийн тооцоолол, түүний хэрэглээний хувьд:

- Мөнгөний цаг хугацааны үнэ цэнийн талаар онолын мэдлэг эзэмшин, мөнгөний үнэ цэнийг тооцож сурсан – 41.3 хувь;
- Санхүүгийн шийдвэр гаргалтад мөнгөний цаг хугацааны үнэ цэнийн тооцооллыг харгалзан үзэхийг эрмэлздэг болсон – 58.7 хувь.

Өрхийн орлого, түүнийг нэмэгдүүлэх аргын хувьд:

- Өрхийн орлогын төрлүүдийг мэддэг болсон – 66.9 хувь;
- Өрхийн орлогыг нэмэгдүүлэх боломж, арга замуудад суралцсан – 33.1 хувь.

Өрхийн зардал, түүнийг хэмнэх боломжийн хувьд:

- Өрхийн зардлын ангилал, төрөл, зардал хэмнэх боломжийн талаар мэдлэгтэй болсон – 61.8 хувь;
- Өрхийн зардлыг ангилах, шинжлэх, тооцоолох чадвартай болсон – 38.2 хувь.

Татварын төлөвлөлт, тооцоололын хувьд:

- Мөнгөө үр ашигтай, зөв зүйлд зарцуулахыг эрмэлздэг болсон – 22.3 хувь;
- Татварын ангилал, төрөл, хөнгөлөлт, чөлөөлөлт, тэдгээрийн хоорондын ялгааны талаар онолын мэдлэгтэй болсон – 47.9 хувь;
- ХХОАТ, НӨАТ, хөрөнгийн татварын өглөгийг тооцоолж сурсан – 29.8 хувь.

Өрхийн хуримтлал, түүнийг өсгөх боломжийн хувьд:

- Өрхийн хуримтлалын хэлбэр, ач холбогдлыг ойлгосон – 31.3 хувь;
- Өрхийн хуримтлалын зорилгоо тодорхойлж чаддаг болсон – 31.3 хувь;
- Хадгаламжийн энгийн болон нийлмэл хүүний тооцооллыг хийж сурсан – 37.5 хувь

Өрхийн төсөв, түүнийг зохиох үйл явцын хувьд:

- Өрхийн төсөв, түүний бүтцийн талаар мэдлэгтэй болсон – 39.8 хувь;
- Өрхийн төсөв, санхүүгийн төлөвлөгөө зохиох чадвартай болсон – 30.1 хувь;
- Өрхийн төсөв зохиож, хэрэгжүүлэхийг эрмэлздэг болсон – 30.1 хувь.

Өрхийн эрсдэлийн удирдлагын хувьд:

- Эрсдэл, эрсдэлийг үнэлэх, эрсдэлээс хамгаалах аргын талаар мэдлэг ойлголттой болсон – 30.2 хувь;
- Өрхийн хэрэгцээнд нийцүүлэн даатгалын төрлөөс сонгох, эрсдэлийн тооцоолол хийх чадвараас суралцсан – 37.5 хувь;
- Даатгалын ач холбогдлыг ойлгож, даатгуулахыг эрмэлздэг болсон – 32.3 хувь.

Нийгмийн хамгаалалын хувьд:

- Нийгмийн хамгааллын төрөл, хөтөлбөрүүдийн талаар онолын мэдлэгтэй болсон – 43.1 хувь;
- Өрхөд зориулсан нийгмийн халамж ба даатгалын сангаас хүртэх мөнгөн хөрөнгийг шинжлэн, тэдгээрийг тооцоолох чадвартай болсон – 56.9 хувь.

Хүснэгт 42. Өрхийн бизнес

№	Сэдвүүд	Дундаж	Стандарт хазайлт
1	Өрхийн бизнесийн ангилал	2.500	1.0195
2	Өрхийн бизнесийн санаа	2.444	1.0068
3	Өрхийн бизнесийн санхүүжилтийн эх үүсвэр	2.444	1.0289
4	Бизнесийн зээл	2.244	.96350
5	Бизнесийг амжилтад хүрэх арга зам	2.422	.94783
6	Бизнесийн ёс зүй	2.000	.83464
7	Хэрэглэгчийн эрх ашгийн хамгаалалт	2.122	.88467
Нийт дундаж		2.310	.955

Өрхийн бизнесийн ангилалын хувьд:

- Бизнес, бизнесийн ангиллын талаар онолын мэдлэгтэй болсон – 54.1 хувь;
- Бизнесийн төрлөөс өрхийн санхүүгийн зорилго, нөхцөл байлдалд тохируулан оновчтой сонголт хийх чадвар эзэмшсэн – 45.9 хувь.

Өрхийн бизнесийн санааны хүрээнд:

- Бизнесийн санаа, түүнийг хэрхэн олох талаар ойлголттой болсон – 43.3 хувь.

Өрхийн бизнесийн санхүүжилтийн эх үүсвэрийн талаар:

- Бизнесийн санаа олох, түүнээс оновчтой сонголт хийх чадвар эзэмшсэн – 21.2 хувь;
- Бизнес эрхлэх хүсэл, эрмэлзэлтэй болсон – 35.6 хувь.

Бизнесийн зээлийн тухайд:

- Өрхийн бизнесийг санхүүжүүлэх эх үүсвэрийн талаар ойлголттой болсон - 56.5 хувь;
- Санхүүжилтийн эх үүсвэрээс сонголт хийх чадвартай болсон – 43.5 хувь.

Бизнесийг амжилтад хүрэх арга замын хувьд:

- Бизнесийн амжилт, түүнд хүрэх боломж, арга замын талаар мэдлэгтэй болсон – 53.2 хувь;
- Бизнесийн амжилтад хүргэх арга замыг тодорхойлох чадварт суралцсан – 46.8 хувь,

Бизнесийн ёс зүйн хүрээнд:

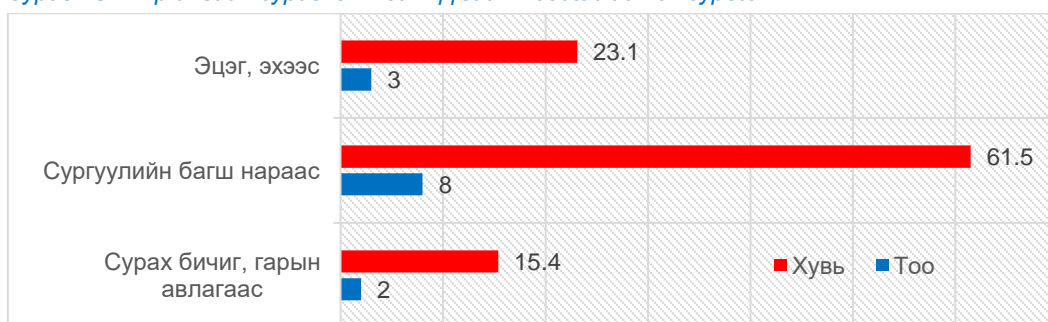
- Бизнесийн ёс зүй ба тогтвортой хөгжлийн талаар мэдлэгтэй болсон - 47.8 хувь;
- Бизнесийн соёлд суралцсан – 28.9 хувь;
- Бизнесийн харилцаанд ёс зүйг баримтлахын ач холбогдлыг ойлгосон – 23.3 хувь.

Хэрэглэгчийн эрх ашгийн хамгаалалтын хүрээнд:

- Худалдан авалт хийх арга, хэрэглэгчийн эрх ашгийн хамгаалалтын талаар мэдлэгтэй болсон – 57.8 хувь;
- Хэрэглэгчийн хувьд санхүүгийн эрх ашгаа хамгаалах чадварт суралцсан – 42.2 хувийг тус тус эзэлж байна.

Судалгааны үр дүнгээс үзэхэд ЕБС-ийн 12 дугаар ангийн сурагчид санхүүгийн боловсролын талаарх мэдээллийг гол төлөв сургуулийн багш нар болон эцэг эхээс авдаг байна.

Зураг 23. 12-р ангийн сурагчдын санхүүгийн мэдээллийн эх сурвалж

Эх сурвалж: Судалгааны үр дүнгээс

Хүснэгт 43. “Сурагчийн компани” зохион байгуулах ерөнхий аргачлал

№	Сэдвүүд	Дундаж	Стандарт хазайлт
1	“Сурагчийн компани” ажиллуулах үлгэрчилсэн загвар	3.583	.5149
2	Зохион байгуулалт	3.500	.7977
3	Үйл ажиллагааны төлөвлөлт	3.583	.6686
4	Компанийн үйл ажиллагааг хэрэгжүүлэх	3.250	.9653
5	Компанийн үйл ажиллагааг зогсоох	3.583	.5149
Нийт дундаж		3.499	.692

“Сурагчийн компани” ажиллуулах үлгэрчилсэн загварын хувьд:

- Компани ажиллуулах үлгэрчилсэн загвар, үйл ажиллагааны үе шаттай танилцсан – 40 хувь;
- Компани байгуулж, бизнес эрхлэх чадварт суралцсан – 60 хувь.

Зохион байгуулалтын хүрээнд:

- Компанийн зохион байгуулалт, үйл ажиллагааны талаар мэдлэгтэй болсон – 37 хувь;
- Компани байгуулж, бизнес эрхлэх чадварт суралцсан – 63 хувь.

Үйл ажиллагааны төлөвлөлтийн талаар:

- Компанийн төлөвлөлт, санхүүгийн бүртгэлийн талаар мэдлэгтэй болсон – 24.5 хувь;
- Компани байгуулж, бизнес эрхлэх чадварт суралцсан – 75.5 хувь.

Компанийн үйл ажиллагааг хэрэгжүүлэх ажлын хүрээнд:

- Компанийн бүтэц, хэлтсийн үйл ажиллагааны талаар мэдлэгтэй болсон – 45 хувь;
- Компани байгуулж, бизнес эрхлэх чадварт суралцсан – 55 хувь.

Компанийн үйл ажиллагааг зогсоох талаар:

- Компанийн санхүүгийн тайланд шинжилгээ хийх чадвартай болсон – 12 хувь;
- Компанийн үйл ажиллагаанд үнэлэлт, дүгнэлт өгөн, шийдвэр гаргах чадварт суралцсан – 88 хувь.

Хүснэгт 44. Бизнесийн удирдлага, зохион байгуулалт

№	Сэдвүүд	Дундаж	Стандарт хазайлт
1	Бизнесийн зорилго	3.750	.4523
2	Бизнесийн удирдлага	3.667	.4924
3	Бизнесийн байгууллагын төрөл, хэлбэр, эрх зүйн зохицуулалт	3.583	.6686
4	Хүний нөөцийн удирдлага	3.583	.5149
5	Бизнесийн эрсдэлийн удирдлага	3.667	.6513
Нийт дундаж		3.650	.555

Бизнесийн зорилгын хүрээнд:

- Бизнесийн зорилгын талаар мэдлэгтэй болсон – 55 хувь;
- Бизнесийн зорилгоо тодорхойлох чадвар эзэмшсэн – 45 хувь.

Бизнесийн удирдлагын талаар:

- Бизнесийн байгууллагын менежерийн гүйцэтгэх үүргийг ойлгож мэдсэн – 52 хувь;
- Менежерүүдэд байх мэргэжлийн ур чадваруудтай танилцсан – 48 хувь.

Бизнесийн байгууллагын төрөл, хэлбэр, эрх зүйн зохицуулалтын хувьд:

- Бизнесийн байгууллагын төрөл, хэлбэрийн давуу ба сул тал, эрх зүйн зохицуулалтын талаар мэдлэгтэй болсон – 67 хувь;
- Бизнесийн байгууллагын үйл ажиллагааг зохион байгуулахдаа эрх зүйн баримтыг ашиглах чадварт суралцсан – 33 хувь.

Хүний нөөцийн удирдлагын хувьд:

- Бизнесийн байгууллагын хүний нөөцийн хэлтэсийн үүрэг, хариуцлагыг ойлгож мэдсэн – 49.6 хувь;
- Ажилчин ажилд авах, сонгон шалгаруулалт хийх, цомхтгол хийх, ажлаас халах талаар ойлгож мэдсэн – 50.4 хувь.

Бизнесийн эрсдэлийн удирдлагын талаар:

- Бизнесийн эрсдэлийн төрлүүдийг мэддэг болсон – 43 хувь;
- Бизнесест учирч болох эрсдэлийг тодорхойлох, эрсдэлийн удирдлагын оновчтой аргыг сонгон хэрэглэх чадварт суралцсан – 57 хувь.

Хүснэгт 45. Бизнесийн орчны талаарх ойлголт, мэдлэг

№	Сэдвүүд	Дундаж	Стандарт хазайлт
1	Зах зээлийн судалгаа, маркетингийн хольц	3.417	.9003
2	Бизнесийн байгууллагын ёс зүй, гадаад орчин	3.333	.7785
Нийт дундаж		3.375	.839

Зах зээлийн судалгаа, маркетингийн хольцын талаар:

- Зах зээлийн судалгааны ач холбогдлыг ойлгож мэдсэн – 67 хувь;
- Маркетингийн хольц буюу бүтээгдэхүүн, үнэ, байрлал, сурталчилгааны талаарх мэдлэгийг эзэмшсэн – 33 хувь.

Бизнесийн байгууллагын ёс зүй, гадаад орчны тухайд:

- Тогтвортой хөгжил, бизнесийн байгууллагын ёс зүйн талаар мэдлэгтэй болсон – 56 хувь;
- Бизнесийн үйл ажиллагаанд үзүүлэх гадаад, дотоод орчны нөлөөллийг ойлгосон – 44 хувь.

Хүснэгт 46. Бизнесийн санхүүгийн талаарх ойлголт, мэдлэг

№	Сэдвүүд	Дундаж	Стандарт хазайлт
1	Бизнесийн байгууллагын орлого, зарлага	3.583	.5149
2	Бизнесийн санхүүжилтийн эх үүсвэр	3.750	.4523
3	Бизнесийн төлөвлөгөө	3.833	.3892
4	Бизнесийн байгууллагын нягтлан бодох бүртгэл	3.750	.6216
5	Бизнесийн байгууллагын санхүүгийн тайлангийн шинжилгээ	3.667	.4924
Нийт дундаж		3.716	.494

Бизнесийн байгууллагын орлого, зарлагын талаар:

- Бизнесийн зардлын төрлүүдийн ялгааг ойлгож мэдсэн – 56 хувь;
- Бизнесийн орлогыг тодорхойлох чадвар эзэмшсэн – 14 хувь;
- Хугарлын цэгийн агуулгыг ойлгож, түүнийг энгийн аргаар тодорхойлж чаддаг болсон – 30 хувь.

Бизнесийн санхүүжилтийн эх үүсвэрийн тухайд:

- Бизнесийн санхүүжилтийн эх үүсвэрүүдийг сонгож чаддаг болсон – 58 хувь;
- Бизнесийн онцлогт тохирсон санхүүжилтийн эх үүсвэрийг сонгож чаддаг болсон – 42 хувь.

Бизнесийн төлөвлөгөөний талаар:

- Бизнес төлөвлөгөө, түүний бүтэц, ач холбогдлыг ойлгож мэдсэн – 78 хувь;
- Бизнес төлөвлөгөө боловсруулах чадвар эзэмшсэн – 22 хувь.

Бизнесийн байгууллагын нягтлан бодох бүртгэлийн тухайд:

- Бизнесийн байгууллага нягтлан бодох бүртгэлийн тайлан гаргах шаардлага, түүнийг хэрхэн ашиглах талаар мэдлэгтэй болсон – 48 хувь;
- Санхүүгийн тайлангийн хэрэглэгчдийн талаар мэддэг болсон – 30 хувь;
- Санхүүгийн тайлангуудын бүтцийг ойлгож мэдсэн – 22 хувь.

Бизнесийн байгууллагын санхүүгийн тайлангийн шинжилгээний хувьд:

- Санхүүгийн тайлангийн шинжилгээний зорилго, ач холбогдлыг ойлгож мэдсэн – 78 хувь;
- Санхүүгийн тайланд харьцааны шинжилгээ хийх чадварт суралцсан – 22 хувь.

Судалгаанд оролцсон ЕБС-ийн сурагчид санхүүгийн суурь мэдлэгийг дээшлүүлэх хөтөлбөрийг амжилттай хэрэгжүүлэхэд цаашид анхаарах зүйлийн талаар бидэнтэй саналаа хуваалцсан юм. Тухайлбал:

1. Амьдралд ойрхон, жишээнд суурилсан, оролцоотой аргаар хичээлийг хөтлөн явуулах;
2. Багш болон бизнес эрхлэгчид хамтарсан байдлаар хичээл заах.

Бүлгийн дүгнэлт

Судалгааны үр дүнгээр санхүүгийн боловсролын талаарх мэдээллийг иргэд, олон нийт гол төлөв хэвлэл мэдээллийн хэрэгслээс, оюутан, залуучууд болон ЕБС-ийн сурагчдын хувьд сургуулийн багш нараас авсан байгаа нь мэдээллийг авч буй эх сурвалжууд харилцан адилгүй байгааг илтгэнэ.

Хөтөлбөрийг хэрэгжилтээс бий болох хүлээлтийг судлан үзэхэд зорилтот бүлгүүд өөрийн хэрэгцээнд тохирсон санхүүгийн үйлчилгээг сонгох чадвартай болно, санхүүгийн хуримтлал нэмэгдсэнээр өр, зээлийн хэмжээ багасна, мөн санхүүгийн мэдлэг амьдралаа сайжруулахад тусална гэдэгтээ санал нэгджээ.

Үнэлгээний үр дүнгээс үзэхэд зорилтот бүлгүүд хөтөлбөрт хамрагдсанаар санхүүгийн боловсролд нь мэдэгдэхүйц ахиц дэвшил гарсан байна.

1. Иргэд, олон нийтийн хувьд өрхийн төсвийн ач холбогдол, зээл, мөнгөн хуримтлал, хөрөнгө оруулалт болон даатгалын ач холбогдлыг илүү ойлгож мэдсэн байна. Мөнгөний үнэ цэнийг ойлгосноор мөнгөө хэмнэх эрмэлзэлтэй болох, зардал хэмнэх аргуудад суралцсан.
2. Оюутан, залуучуудын хувьд хувь хүний санхүү, мөнгө, хувь хүний болон өрхийн төсөв, зээл, хадгаламжийн шийдвэр гаргалтын талаар илүү ойлголт, мэдлэгтэй болсон. Санхүүгийн оновчтой шийдвэр гаргах, хувийн санхүүгийн төлөвлөлт хийх, ажил мэргэжлээ оновчтой төлөвлөх, хүү тооцоолох, хувь хүний болон өрхийн төсвөө удирдах, зээлийн шийдвэр гаргах, хадгаламжийн оновчтой шийдвэр гаргах чадварыг эзэмшсэн байна.
3. ЕБС-ийн сурагчдын хувьд өрхийн зардал, өрхийн санхүүгийн тайлагнал, хяналт, шинжилгээ, мөнгөний тооцооллын тухай илүү сайн мэдэж авсан. Санхүүгийн шийдвэр гаргалтад мөнгөний цаг хугацааны үнэ цэнийн

тооцооллыг харгалзан үзэхийг эрмэлздэг болсон, өрхийн зардлыг ангилах, шинжлэх, тооцоолох чадвартай суралцсан байна.

Судалгааны үр дүнгээр ЕБС-ийн сурагчдын дундаж үзүүлэлт иргэд, олон нийт болон оюутан, залуучуудын дундаж үзүүлэлт доогуур буюу ихэнхийг ойлгож, мэдэж аваагүй гэсэн хэмжилтээр үнэлэгдэж байгааг цаашид анхаарах шаардлагатай. Хөтөлбөрийг амжилттай хэрэгжүүлэхэд зорилтот бүлгүүдийн практик хэрэгцээ шаардлагад тулгуурлан хэрэгжүүлэх нь илүү үр дүнтэй байна.

Санал

1. Зорилтот бүлгүүдийн насны онцлог, газар зүйн байршил, тусгай хэрэгцээг харгалзан мэдээллийг хүртээмжтэй байхаар зохион байгуулах,
2. Санхүүгийн боловсролыг нэмэгдүүлэхтэй холбоотой хэрэгжүүлж буй үйл ажиллагаанаас гарах үр дүнг зорилтот бүлгүүдийн хүлээлттэй нийцүүлэх,
3. ЕБС-ийн сурагчдын хичээлээр олгож буй мэдлэг, чадварыг нэмэгдүүлэх, хандлагыг төлөвшүүлэхийн тулд мэргэжлийн багшаар заалгах,
4. Зорилтот бүлгүүдэд зориулан сургалтын олон талт хэлбэрийг зохион байгуулах (онлайн сургалт, холимог сургалт гэх мэт)

Тавдугаар бүлэг. ЦАХИМ ХУУДАС, ОЛОН НИЙТИЙН МЭДЭЭЛЛИЙН ХЭРЭГСЛЭЭР САНХҮҮГИЙН МЭДЛЭГ ОЛГОЖ БУЙ БАЙДАЛ

- 5.1 Цахим хуудсаар зорилтот бүлгүүдэд санхүүгийн мэдлэг олгож буй байдалд хийсэн шинжилгээ
- 5.2 Олон нийтийн мэдээллийн хэрэгслээр зорилтот бүлгүүдэд санхүүгийн мэдлэг олгож буй байдалд хийсэн шинжилгээ

5.1 Цахим хуудсаар зорилтот бүлгүүдэд санхүүгийн мэдлэгийг олгож буй байдалд хийсэн шинжилгээ

Цахим хуудас нь жилийн туршид, өдөр тутамд, дуртай үедээ хаанаас ч нэвтэрч үзэх боломжтой, өртөг багатай, хүртээмжтэй мэдээллийн хэрэгсэл юм. Монголбанк “Олон нийтийн санхүүгийн суурь мэдлэгийг дээшлүүлэх хөтөлбөр”-ийг СЗХ, Сангийн яам, БСШУСЯ-тай хамтран хэрэгжүүлж байгаа бөгөөд дараах цахим хуудсуудаар дамжуулж зорилтот бүлгүүдэд санхүүгийн боловсрол олгож байна.

Хүснэгт 47. Олон нийтэд санхүүгийн боловсрол олгож буй цахим хуудас

№	Цахим хуудасны нэр	Цахим хуудсыг хөтлөгч байгууллага, ОНССМДХ-ийн оролцоо	Цахим хаяг	Цахим хуудасны хэлбэр, зориулалт
1.	“Санхүүгийн боловсрол” цахим хуудас	Монголбанкны олон нийтийн боловсрол мэдээллийн төв, Үндсэн хэрэгжүүлэгч	www.sankhuug inbolovsrol.mn	Үндсэн хуудас
2.	Монголбанкны цахим хуудас	Монголбанк - санаачлагч бөгөөд үндсэн хэрэгжүүлэгч	www.mongolba nk.mn	Үндсэн хуудас
3.	СЗХ-ны цахим хуудас	Санхүүгийн зохицуулах хороо, Үндсэн хэрэгжүүлэгч	www.frc.mn	Туслах хуудас
4.	Сангийн яамны цахим хуудас	Сангийн яам, Үндсэн хэрэгжүүлэгч	www.mof.gov. mn	Туслах хуудас
5.	БСШУСЯ-ны цахим хуудас	БСШУСЯам, Үндсэн хэрэгжүүлэгч	www.mecss.go v.mn	Туслах хуудас
6.	Монголын банкны холбоо	Монголын банкны холбоо, ГҮТББ, хамтран хэрэгжүүлэгч	www.mba.mn	Туслах хуудас
7.	Хадгаламжийн даатгалын корпорацийн цахим хуудас	Хадгаламжийн даатгалын корпораци, төрийн байгууллага, хамтран хэрэгжүүлэгч	www.dicom.mn	Туслах хуудас
8.	Албан журмын даатгагчдын холбооны цахим хуудас	Албан журмын даатгагчдын холбоо, төрийн зарим чиг зэргийг хэрэгжүүлэгч ТББ, хамтран хэрэгжүүлэгч	www.ami.mn	Туслах хуудас
9.	Бичил санхүүгийн хөгжлийн сангийн цахим хуудас	Бичил санхүүгийн хөгжлийн сан, төрийн зарим чиг зэргийг хэрэгжүүлэгч ТББ, хамтран хэрэгжүүлэгч	www.mdf.mn	Туслах хуудас
10	НТБҮТ-ийн цахим хуудас	БСШУСЯ-ны харьяа төрийн байгууллага, хамтран хэрэгжүүлэгч	www.ncle.mn	Туслах хуудас

Эх сурвалж: Судалгааны үр дүнгээс

Дээрх цахим хуудсыг ашиглан иргэдэд олгож буй санхүүгийн мэдлэг, боловсролын байдал, мэдээлэлтэй танилцан, үнэлгээ өгөв. Мэдээллийн

хүртээмж, агуулга “хангалттай мэдээллийг харуулсан буюу сайн” гэсэн ангилалд “Санхүүгийн боловсрол” болон Монголбанкны цахим хуудсууд, “зарим мэдээллийг орхигдуулсан буюу дунд” гэсэн ангилалд СЗХ-ны болон БСХС, НТБҮТ-ийн цахим хуудас “ихэнх мэдээллийг орхигдуулсан буюу муу” гэсэн төлөв байдалтай байна.

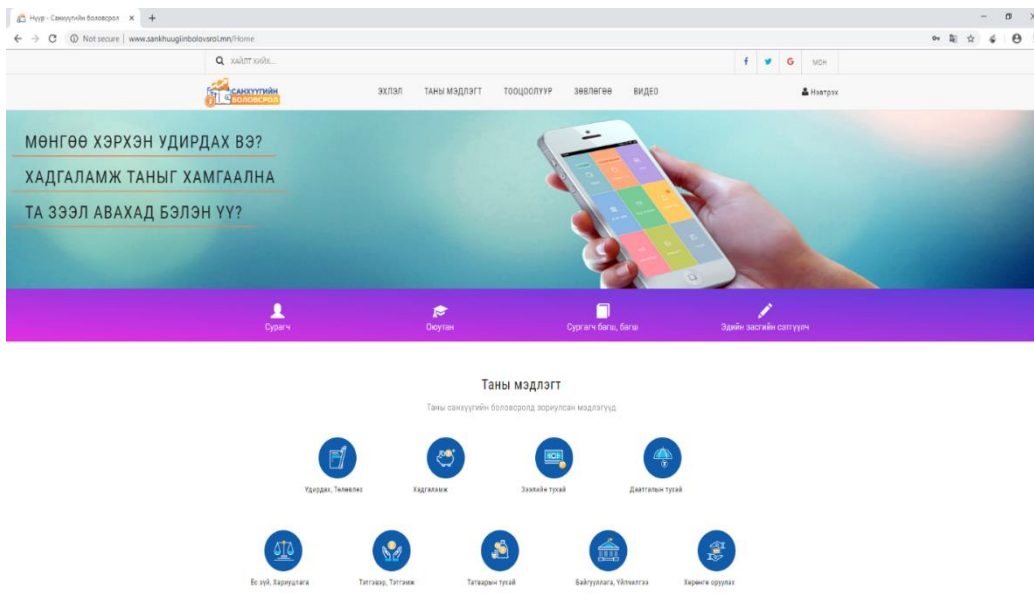
“Санхүүгийн боловсрол” цахим хуудас болон Монголбанкны цахим хуудсанд хөтөлбөрийн тэргүүлэх чиглэл бүрээр, зорилтот бүлэг бүрт чиглэсэн агуулгаар санхүүгийн мэдлэг олгох цахим хичээлүүд тавигдсан байгаа бол СЗХ болон БСХС, НТБҮТ-ийн цахим хуудсуудад “Санхүүгийн боловсролын сургалт боллоо”, “Санхүүгийн боловсролын сургагч багш бэлтгэгдлээ” гэх мэт хийсэн ажлын үр дүнг тайлагнасан, мэдээллийн чанартай зүйлс тавигдсан байна. Харин бусад байгууллагын хувьд санхүүгийн боловсролын хөтөлбөрт хамтран оролцож байгаа гэх боловч “Санхүүгийн боловсрол” нэрээр хайлт хийхэд илэрц олдохгүй байх тохиолдол байна. Эндээс үзэхэд иргэдэд санхүүгийн мэдлэг олгох үйл ажиллагаанд оролцогч байгууллагуудын оролцоо харилцан адилгүй байна.

Санхүүгийн мэдлэг, боловсролын талаарх мэдээллийн хүртээмж, агуулга “хангалттай мэдээллийг харуулсан буюу сайн” гэсэн ангилалд багтаж буй “Санхүүгийн боловсрол” цахим хуудас болон Монголбанкны цахим хуудсуудын агуулгад дүн шинжилгээ хийлээ.

A. Sankhuugiinbolovsrol.mn цахим хуудас

“Санхүүгийн боловсрол” цахим хуудас нь дараах загвар, агуулгатай байна.

Зураг 24. “Санхүүгийн боловсрол” цахим хуудасны загвар, агуулга

Эх сурвалж: <http://www.sankhuugiinbolovsrol.mn/>

“Санхүүгийн боловсрол” хэмээх цахим хуудас нь дараах цонхноос бүрддэг.

Зураг 25. “Санхүүгийн боловсрол” цахим хуудасны үндсэн цэсүүд

Эхлэл	Таны мэдлэгт	Тооцоолуур	Зөвлөгөө, видео
<ul style="list-style-type: none"> • Мөнгөө хэрхэн удирдах вэ? • Хадгаламж таныг хамгаална, • Та зээл авахад бэлэн үү? 	<ul style="list-style-type: none"> • Удирдах, Төлөвлөх • Хадгаламж • Зээлийн тухай • Даатгалын тухай • Ёс зүй, Хариуцлага • Тэтгэвэр, Тэтгэмж • Татварын тухай • Байгууллага, Үйлчилгээ • Хөрөнгө оруулах 	<ul style="list-style-type: none"> • Төсөвлөгч • Хадгалагч • Зээлээ хянах • Моргэйж • Зорилтот хуримтлал 	<ul style="list-style-type: none"> • Зорилтот бүлэгч чиглэсэн зөвлөгөө • Цахим видео хичээлүүд • Монгол банкны мэдээлэл

Эх сурвалж: <http://www.sankhuuginbolovsrol.mn/>

Цэс нэг бүрийн агуулгыг нарийвчлан авч үзвэл:

1. Эхлэл хэсэг нь үндсэн 3 сэдвийн хүрээнд нийт 20 гаруй дэд сэдвээр, 1-3 орчим нүүр хуудсанд багтаан иргэдэд санхүүгийн зөвлөгөө өгсөн мэдээллийг агуулсан.
2. Таны мэдлэгт цонх нь үндсэн 9 сэдвийн хүрээнд тус бүр 2-5 дэд сэдвээр иргэдэд санхүүгийн зөвлөгөө, мэдээлэл өгөхийн сацуу холбогдох богино хэмжээний хичээлийг татаж авч болохуйцаар хавсаргасан.
3. Тооцоолуур цонх нь Төсөвлөгч, Хадгалагч, Зээлээ хянах, Моргэйж, Зорилтот хуримтлал гэсэн 5 чиглэлээр тооцоолол хийх боломжийг иргэдэд олгосон байна. Тухайлбал, “Төсөвлөгч” функцийг ашиглан сар бүрийн эсвэл тогтсон хугацаан дахь орлого, зарлагаа хянах, мөнгөө хэрхэн зарцуулдгаа мэдэх боломжтой бол “Зээлээ хянах” функцийг ашиглан зээлийн утгуудыг оруулаад төлөлт, дуусах хугацаа зэргийг харж хянах боломжтой байна.
4. Зөвлөгөө цонхонд хувь хүний санхүүгийн шийдвэр гаргалтад ашиглагдах зөвлөн туслах болон мэдээллийн чанартай нийт 40 орчим гарчиг бүхий мэдээллүүдийг оруулсан.
5. Видео цонхонд иргэний санхүүгийн боловсролд зориулсан танин мэдэхүйн шинжтэй хичээл болон Монголбанкны ажилтнуудын Блүүмбэрг, Ийгл зэрэг телевизэд өгсөн ярилцлагыг багтаасан нийт 30 гаруй видео бичлэгийг багтаасан ба эдгээрийг youtube.com цахим хуудастай холбосон байна.

Судалгааны үр дүнгээс үзэхэд дараах зүйлсийг анхаарах шаардлагатай байна.

Үүнд:

1. Эхлэл болон таны мэдлэгт цэсэнд байгаа мэдээллүүд нь дотроо холбоостой боловч зарим холбоосууд нь ажиллахгүй байна. Энэ нь тухайн хуудсаар зочилсон хэрэглэгчийн итгэл, үнэмшилд сөргөөр нөлөөлж болзошгүй.
2. Мэдээллүүд хэт их бөгөөд агуулгын хувьд давхардалтай, системчлэгдээгүй байна. Иймд цаашид мэдээллийг шүүн тунгааж, агуулгын давхардлыг арилгаж, системчлэх шаардлагатай.

Монголбанкны ОНБМТ-өөс хариуцан ажилуулдаг sankhuuginbolovsrol.mn цахим хуудас нь “сурагч, оюутан, сургагч багш-багш, эдийн засгийн сэтгүүлч” гэсэн

4 зорилтот бүлэгт санхүүгийн боловсролын дараах хөтөлбөрийг санал болгодог. Зорилтот бүлэг нэг бүрт зориулсан сургалтын хөтөлбөр сэдвийн агуулгыг дараах хэсэгт авч үзэв. Тухайлбал,

1. Сурагчдад зориулсан ном, хэвлэлүүд:

“Ану Анар хоёр” нэртэй, харилцан яриа бүхий, адал явдалт аудио, видео зурагт ном (комик)-уудыг pdf форматаар бэлтгэж, татаж авч үзэх боломжтойгоор байршуулсан. Номууд нь цуврал байдлаар бүтээгдсэн ба 10-15 насныханд зориулагдсан.

Хүснэгт 48. Сурагчдад зориулсан цахим ном, хэвлэлүүдийн харьцуулалт

№	Номын нэр	Нүүр хуудасны тоо	Гол дүр	Агуулга
1	Цуврал №1. Хүсэл үү? Хэрэгцээ юу?	24	<ul style="list-style-type: none"> Анар, Анарын аав, ээж Ану, Анугийн аав, ээж, эгч 	<ul style="list-style-type: none"> Хүсэл, хэрэгцээгээ ялгаж сурах Бага гэлтгүй хуримтлал үүсгэж байх хэрэгтэйг зөвлөсөн. Хуримтлал үүсгэхэд тэвчээр чухал гэсэн санааг оруулсан.
2	Цуврал №2. Мөнгө бол мөрөөдөлд хүргэх хэрэгсэл	27	<ul style="list-style-type: none"> Анар, Анарын ээж Ану Билгээ, Эгшиглэн Багш Ойн савдаг, Лусын дагина, Мод 	<ul style="list-style-type: none"> Мөнгөний хүч Мөнгөөр хийж болох, болохгүй зүйлийн талаар бичсэн. Мөнгөний талаар танин мэдэхүйн ойлголт өгсөн.
3	Цуврал №3. Мөнгөний мангас	40	<ul style="list-style-type: none"> Анар, Анарын аав, өвөө Ану Эмгэн Багш Худалдагч Ах дүү хоёр* Сайхан сэтгэлт эмгэн*, Худалдагч эр* Мангас* 	<ul style="list-style-type: none"> Бараа бүтээгдэхүүний үнийн өсөлт бууралт, инфляци Үнийн тогтвортой байдлыг хариуцах Монголбанкны үүрэг Мөнгийг эргэлтэнд оруулахын ач тус Мөнгийг цэвэр, нямбай хэрэглэхийн ач тус

*Киноны дүр. Эх сурвалж: Судалгааны үр дүнгээс

Цаашид анхаарах зүйлсийн тухайд:

- Сурагчдад зориулсан 3 дахь цуврал ном болох “Мөнгөний мангас” нь 2019 оны 5 дугаар сарын 23-ны байдлаар sankhuuginbolovsrol.mn цахим хуудас дээр нээгдэхгүй байсан. “Server Error 404 - File or directory not found. The resource you are looking for might have been removed, had its name changed, or is temporarily unavailable.” гэсэн алдаа гарч байсан. Цаашид цахим хуудсанд байршуулсан ном, гарын авлагын хэрэглэгчдэд уншигдах байдалд байнга анхаарал хандуулах нь зүйтэй.
- Дээрх цуврал номуудад Ану болон Анарын насыг 14 гэж дунд ангийн сурагчдаар төлөөлүүлсэн хэдий ч тэдний дүр нь бага ангийн сурагчдад зориулсан мэт нас ба дүрийн хооронд үл зохицох байдал ажиглагдаж байна.

Иймд цаашдаа зурагт ном гаргахдаа гол дүрийн баатруудын нас, дүрийн харагдах байдал болон судалдаг хичээлийн агуулгыг уялдуулж байх нь зүйтэй.

3. Ахлах ангийн сурагчдад зориулсан санхүүгийн боловсролын агуулгыг ЕБС-ийн “Бизнес судлал” хичээлийн агуулгаар оруулж, сурагчдад зориулсан ном, хэвлэлүүд хэсэгт байршуулах нь зүйтэй.

Сурагчдад зориулсан хэсэгт Төв банкны үйл ажиллагаа, инфляци, мөнгөний бодлогын талаар олон нийтэд ойлголт өгөх зорилгоор Монголбанк БСХС-тай хамтран Европын төв банкнаас гаргасан сургалтын материалыг Монгол хэлнээ орчуулан “Үнийн тогтвортой байдал” гэсэн 8 минут 17 секундын видео хичээлийг уг цахим хуудсанд байрлуулсан байна. Уг хичээлийг youtube хуудастай холбож 2016 оны 12 дугаарын 19-нд байршуулсан ба 2019 оны 5 дугаар сарын 23-ны байдлаар нийт 244 хүн үзсэн байна.

2. Оюутнуудад зориулсан ном, хэвлэл

“Санхүүгийн боловсрол” цахим хуудасны оюутнуудад зориулсан хэсэгт үндсэн 16 сэдвийн хүрээнд сургалтын материал бэлтгэн PDF форматаар татаж авах боломжтойгоор байршуулсан байна. Үүнд:

- Санхүүгийн тухай ойлголт, хувь хүний санхүү, түүний онцлог
- Хувийн санхүүгийн төлөвлөлт, ач холбогдол, үе шат
- Ажил мэргэжлийн төлөвлөлт
- Мөнгөний цаг хугацааны үнэ цэн
- Мөнгөн хөрөнгийн удирдлага, өрхийн төсөв
- Хувь хүний татварын удирдлага
- Санхүүгийн зах зээл дэх хувь хүний оролцоо
- Зээлийн төрөл, ангилал
- Зээлийн удирдлага
- Хадгаламжийн шийдвэр гаргалт
- Хөрөнгө оруулалт, хөрөнгө оруулалтын төрлүүд
- Худалдан авалтын шийдвэр гаргалт
- Хувь хүний эрсдэлийн удирдлага
- Даатгал, түүний төрлүүд
- Тэтгэврийн төлөвлөлт
- Өв хөрөнгийн төлөвлөлт зэрэг орж байна.

Дээрх сэдвүүдийг нэгтгэн нийт 18.5 хэвлэлийн хуудас бүхий “Хувь хүний санхүү” хэмээх сурах бичгийг хэвлэн их, дээд сургуулийн оюутнуудад иргэний санхүүгийн боловсролын мэдлэг олгож байна. Уг номыг МУИС-ийн Бизнесийн сургууль, СЭЗИС, ХААИС-ийн Эдийн засаг, бизнесийн сургуулийн багш нар боловсруулан, зааж байна.

Энэ сурах бичгээр оюутан залууст санхүүгээ зөв удирдан жолоодох, тухайлбал, хувь хүний санхүүгийн талаарх үндсэн ойлголт, тодорхойлолтууд, орлого, зарлагаа тооцоолох, хянах, хуримтлал, хадгаламжтай болох, хөрөнгө мөнгөө зарцуулахтай холбогдон гарч болох аливаа эрсдэлт байдлаас сэргийлэх, хамгаалах, эдийн засаг, санхүүтэй холбоотой зөв, оновчтой шийдвэр гаргах зэрэг өөрийн өдөр тутмын болоод ирээдүйн санхүүгийн амьдралд нэн шаардлагатай, мэдвэл зохих хувь хүний санхүүгийн мэдлэг, ур чадварыг эзэмшүүлэх зорилготой.

Оюутан залууст зориулсан энэхүү номын сэдэв бүрийн бүтэц, агуулгыг дараах хүснэгтэд үзүүлэв.

Хүснэгт 49. Оюутанд зориулсан номын сэдвийн бүтэц, агуулга

№	Сэдвийн бүтэц	Агуулга, Тайлбар
1	Сэдвийг судлахын ач холбогдол, үр дүн	Оюутан тухайн сэдвийг судалснаар ямар мэдлэг, чадвар эзэмшиж, хандлагад ямар өөрчлөлт гарах талаар тайлбарласан.
2	Тулгуур ойлголт	Тухайн сэдэвтэй холбоотой үндсэн нэр, томъёо
3	Сэдвийн дэд бүлэг	Сэдвийн хүрээний үндсэн ойлголтыг 2-5 дэд сэдвийн хүрээнд маш энгийн, ойлгомжтой тайлбарласан.
4	Зураг, Хүснэгт	Сэдэвтэй холбоотой зарим ойлголтыг хүснэгт, дүрслэлээр илэрхийлж дэд бүлгийн дугаараар дугаарлаж, эх сурвалжийг тусгасан.
5	Шигтгээ	Сэдэвтэй холбоотой бодит мэдээлэл, түүхэн баримтыг эш татсан.
6	Таны мэдлэгт	Танин мэдэхүйн шинжтэй мэдээллийг оруулсан.
7	Сэдвийн дүгнэлт	Сэдвийн үндсэн ойлголтуудыг тал нүүр хуудсанд багтааж дүгнэсэн.
8	Бататгах асуулт	Тухайн сэдэвтэй холбоотой оюутны олж авсан мэдлэг, ойлголтыг бататгах зорилгоор оруулсан асуулт

Эх сурвалж: Судалгааны үр дүнгээс

Цаашид анхаарах зүйлсийн тухайд:

1. Оюутнуудад зориулсан сэдвүүд нь хэт онолын шинжтэй байна. Цаашид сэдэв бүрийг хувь оюутны амьдралтай холбон, хэрэглээ талаас нь илүү тайлбарлаж, кейс дасгалаар баяжуулах;
2. Сэдэв бүрийг тооцоолуурын хэсэг, MS Excel программын тооцооллын хүснэгттэй холбох;
3. Санхүүгийн боловсролын аппликэйшнд сэдэв бүртэй холбоотой тооцооллын хэсгийг суулгах;
4. Сэдэв бүр дээр уншигчдаас санал авах хэсгийг оруулж өгснөөр сэдвийг сайжруулахад туслах боломжтой.

3. Багш, сургагч багш нарт зориулсан гарын авлага

“Санхүүгийн боловсрол” цахим хуудасны сургагч багш нарт зориулсан хэсэгт үндсэн 11 сэдвийн хүрээнд сургалтын материал бэлтгэн PDF форматаар татаж авах боломжтойгоор байршуулсан байна. Үүнд:

- Мөнгөө хэрхэн удирдах вэ?
- Өрхийн төсөв;
- Банк санхүүгийн байгууллага;
- Хуримтлал ба хадгаламж;
- Зээл;
- Бүтээгдэхүүний үнийн өсөлт ба валютын ханш;
- Хөрөнгө оруулалт, мөнгөө өсгөх арга;
- Эрсдэл ба хэрэглэгчийн эрх ашгийн хамгаалалт;
- Даатгал;
- Татвар таны амьдралд;

- Тэтгэвэр зэрэг сэдвүүд хамаарч байна.

Сэдвийг амьдралд ойртуулах, ойлгомжтой болгох үүднээс Монголын 800 гаруй мянган¹ өрхийг төлөөлсөн Гарьдын гэр бүлийн гишүүдийн зохиомол дүрийг жишээнд ашиглан айл өрх бүрд тулгардаг санхүүгийн асуудлыг зөв шийдвэрлэхийг зорьсон байна.

Зураг 26. Насанд хүрэгчдэд зориулсан “Санхүүгийн боловсрол” цахим номын гол дүрүүд

Дээрх сэдвүүдийг нэгтгэн нийт 20 хэвлэлийн хуудас бүхий “Санхүүгийн боловсрол” хэмээх багшийн номыг хэвлэн, нийслэл, аймаг, сум, дүүргийн насан туршийн боловсролын төвүүдийн сургагч багш нараар дамжуулан хөдөө орон нутгийн иргэдэд зориулан санхүүгийн боловсрол олгож байна. БСШУСЯ-ны харьяа Насан туршийн боловсролын үндэсний төв (НТБҮТ)-өөс иргэдэд санхүүгийн боловсрол олгох багш нарт зориулсан “Санхүүгийн боловсрол” багшийн номыг Насан туршийн боловсролын үндэсний төвийн гэрээт багш нар боловсруулсан. Хөдөө орон нутгийн иргэдэд санхүүгийн мэдлэг олгох сургагч багш бэлтгэх уг номын сэдэв бүр нь дараах бүтэц, агуулгатай байна.

Хүснэгт 50. Сургагч багш нар зориулсан номын сэдвийн бүтэц, агуулга

№	Сэдвийн бүтэц	Агуулга, тайлбар
1	Сэдвийн дэд бүлэг	Сэдвийн хүрээний үндсэн ойлголтыг 2-5 дэд сэдвийн хүрээнд маш энгийн, ойлгомжтой тайлбарласан.
2	Зураг, Хүснэгт	Сэдэвтэй холбоотой зарим ойлголтыг хүснэгт, дүрслэлээр илэрхийлж дэд бүлгийн дугаараар дугаарлаж, эх сурвалжийг тусгасан.
3	Таны сонорт	Танин мэдэхүйн шинжтэй мэдээллийг шигтгэн оруулсан.
4	Сэдвийн дүгнэлт	Сэдвийн үндсэн ойлголтуудыг тал нүүр хуудсанд багтааж дүгнэсэн.
5	Сэдвийн арга зүй	Сэдэв бүрийн төгсгөлд дэд сэдэв бүрийн агуулгыг суралцагчдад хэрхэн хүргэх арга зүйг багтаасан хэсэгтэй. Үүнд: Сургалтын хүлээгдэж буй үр дүн, хэрэглэгдэх нэр томъёо, сургалтын хэрэглэгдэхүүн, сургалтын арга, зохион байгуулалт, сургалтын дэс дараалал, нэмэлт мэдээлэл, анхаарах зүйлсийг багтаасан.

Эх сурвалж: Судалгааны үр дүнгээс

¹ Тайлбар: ҮСХ-ны мэдээллээр 2018 онд 894,496 өрхтэй байсан.

Нийгэм, эдийн засгийн тодорхой нөхцөлд иргэд өөрсдийн нөөц бололцоог зөв үнэлэх, ашиглах, өөрсдийн хэрэгцээ шаардлагад нийцсэн санхүүгийн үйлчилгээний талаар мэдээлэл олж авах, сонголт хийх, шийдвэр гаргахдаа ашиглаж буй мэдлэг (хувийн санхүүгийн талаарх ойлголт), чадвар (санхүүгийн талаарх мэдлэгээ өөрийн санхүүг удирдахад ашиглах), итгэл үнэмшил (санхүүгийн шийдвэр гаргахдаа өөртөө бүрэн итгэлтэй байх) гэх мэт санхүүгийн боловсролтой байх шаардлагад нийцүүлэн энэхүү номыг бүтээжээ.

Судалгааны үр дүнгээс үзэхэд дараах зүйлсийг анхаарах шаардлагатай байна. Үүнд:

1. Зарим сэдвүүдийн тоо мэдээлэл эрх зүйн талаасаа хуучирсан байна. Тухайн “Татвар таны амьдралд” сэдвийн татварын хөнгөлөлт, чөлөөлөлтийн заалтууд нь татварын хуулийн шинэчлэлээр өөрчлөгдсөн байна. Иймэрхүү өөрчлөлтүүдийг дараа дараагийн хэвлэлд тусгах шаардлагатай.
2. Санхүүгийн боловсролын аппликэйшнд сэдэв бүртэй холбоотой тооцооллын хэсгийг суулгаж өгөх.
3. Сэдэв бүр дээр уншигчдаас санал авах хэсгийг оруулж өгснөөр сэдвийг сайжруулахад тус нэмэртэй.

“Санхүүгийн боловсрол” цахим хуудасны сургагч багш нарт зориулсан хэсгийн төгсгөлд Бизнес төлөвлөгөө, бизнесийн нийгмийн хариуцлага ба ёс зүй, нэр томъёоны тайлбар гэсэн бүлгүүдийг оруулж өгсөн байна. Энэхүү бүлгүүд нь ЕБС-ийн ахлах ангийн сурагчдад зориулсан “Бизнес судлал” номын бүлгүүдтэй агуулгын хувьд давхцаж байна. Эдгээр бүлгүүдийг насанд хүрэгчдэд зориулсан санхүүгийн агуулгаар засварлах шаардлагатай.

4. Эдийн засгийн сэтгүүлчдэд зориулсан гарын авлага

“Санхүүгийн боловсрол” цахим хуудасны эдийн засгийн сэтгүүлчдэд зориулсан хэсэгт үндсэн 13 сэдвийн хүрээнд сургалтын материал бэлтгэн PDF форматаар татаж авах боломжтойгоор байршуулсан бөгөөд дараах сэдвүүд багтаж байна. Үүнд:

- Мөнгө ба сангийн бодлого;
- Мөнгөний бодлогын хэрэгслүүд ба мөнгөний зах зээл дээрх үйл ажиллагаа;
- Инфляци;
- Засгийн газрын үнэт цаас;
- Ипотекийн зээл гэж юу вэ?
- Эдийн засгийн мөчлөг;
- Ханшийн бодлогын асуудлууд
- Төлбөрийн тэнцэл;
- Монголбанкны статистикийг хэрхэн ашиглах вэ?
- Орчин үеийн банкны эхлэл;
- Санхүүгийн тогтвортой байдал ба макро зохистой бодлого;
- Монгол Улсын төлбөрийн систем;
- Монголбанкны алт худалдан авалт.

Сонин, сэтгүүл, интернэт, телевиз гэх мэт олон нийтийн хэвлэл мэдээллийн хэрэгслээр дамжуулж олон нийтэд санхүүгийн мэдлэг олгоход сэтгүүлчийн үүрэг их

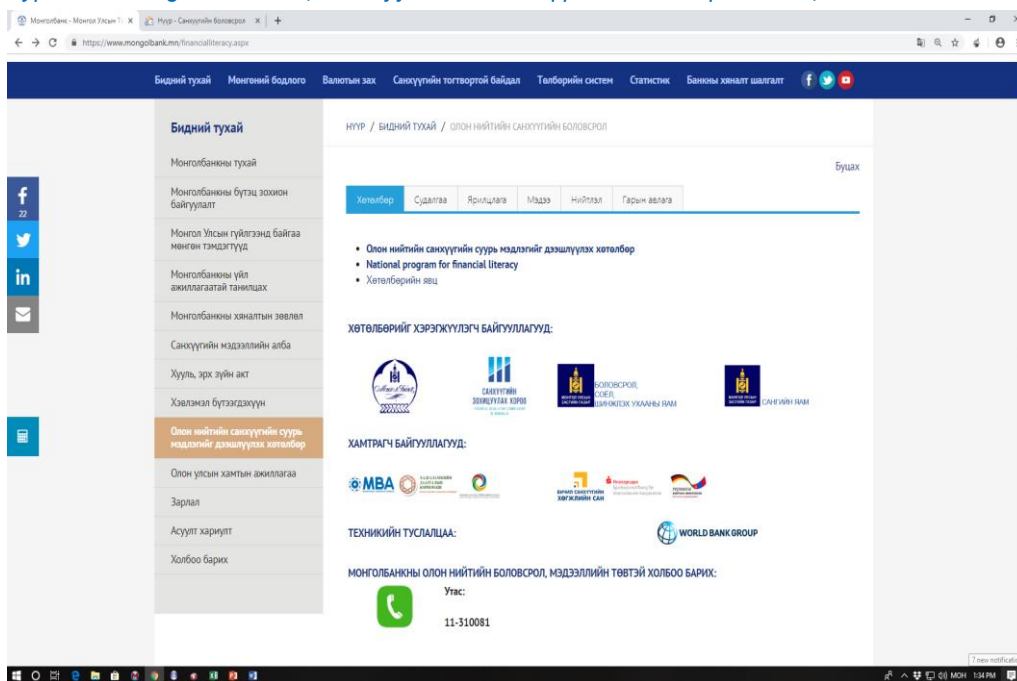

байдаг. Сэтгүүлчдийн эдийн засаг, санхүүгийн мэдлэгийг дээшлүүлэхэд дээрх сэдвүүдээр онол, практик хослуулан сургалтын материал бэлтгэсэн байна. Гэвч гарын авлагад ашигласан тоон мэдээллүүд нь 2014, 2015 оноор хязгаарлагдаж байгааг шинэчлэх шаардлагатай.

Б. Монгол банкны mongolbank.mn цахим хуудас

Монгол банкны mongolbank.mn цахим хуудасны Нүүр хуудас хэсэгт “Бидний тухай” цэсний дотор “Олон нийтийн санхүүгийн суурь мэдлэгийг дээшлүүлэх хөтөлбөр” гэсэн туслах цэсийг байршуулсан байна. Уг цэс рүү ороход “Олон нийтийн санхүүгийн боловсрол”-д зориулсан дараах тусгай цонх бүтээгдсэн байна.

Зураг 27. mongolbank.mn цахим хуудасны “Санхүүгийн боловсрол”-ын цонх

Эх сурвалж: <https://www.mongolbank.mn/financialliteracy.aspx>

Энэхүү цонхонд хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэгч болон хамтран хэрэгжүүлэгч, техникийн туслалцаа үзүүлж буй байгууллагуудын мэдээллийг байршуулсанаас гадна хөтөлбөр, судалгаа, ярилцлага, мэдээ, нийтлэл, гарын авлага гэсэн тусгай цонхуудыг байршуулсан байна. Эндээс хөтөлбөрийн хүрээнд боловсруулсан гарын авлага, холбогдох тайлан, судалгаа, ярилцлага, мэдээ, мэдээллүүдтэй танилцаж болох бөгөөд хэвлэмэл бүтээгдэхүүнүүдийг татаж авах боломжтойгоор байршуулжээ. Иймд эдгээр ном, гарын авлагыг татан авч, санхүүгийн мэдлэгээ нэмэгдүүлэх боломжийг интернетийн сүлжээнд холбогдсон бүх иргэн олж авч байгаагаараа танхимын сургалтаас илүү давуу талтай юм. Гэсэн хэдий ч ойлгоогүй зүйлээ асуух, дасгал ажлаа шалгуулах, өөрт тулгамдсан санхүүгийн асуудлаа шийдэхэд зөвлөгөө авах боломж хязгаарлагдмал байдаг нь цахим сургалтын материалын нэг дутагдалтай тал гэж үзэж байна.

№	Туслах цонх	Санхүүгийн боловсролтой холбоотой мэдээллийн агуулга
1.	Хөтөлбөр	“Олон нийтийн санхүүгийн суурь мэдлэгийг дээшлүүлэх хөтөлбөр”-ийн Монгол болон Англи хэл дээрх хувилбар болон хөтөлбөрийн явцын талаарх мэдээллийг багтаасан файлыг байршуулсан.
2.	Судалгаа	Монгол улсын иргэдийн санхүүгийн мэдлэг, боловсролын байдлыг судалж, үнэлгээ өгсөн Дэлхийн банкны 2012, 2013 оны судалгааны үр дүн болон бодлогын зөвлөмжийг байршуулсан. Энэхүү судалгаа, зөвлөмж нь ОНССМДХ-ийг боловсруулах үндэслэл болсон байна.
3.	Ярилцлага	Хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэгч талуудын “Санхүүгийн боловсролын хөтөлбөр”-ийг хэрэгжүүлэх шаардлага, ач холбогдлын талаар цахим хуудсуудад 2015-2018 онд өгсөн ярилцлагыг байршуулсан. Энд Дэлхийн банк, БСШУСЯ, НТБҮТ, Монголбанкны удирдлага, албаны хүмүүсийн өгсөн 10 орчим ярилцлагыг байршуулсан байна.
4.	Мэдээ	Санхүүгийн боловсролын хөтөлбөртэй холбоотой нийт 40 шахам мэдээллийг байршуулсан байна. Энэ хэсэгт хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэгчийн хамтын ажиллагаа, хөтөлбөрийн хэрэгжилт үр дүн, санхүүгийн боловсролын зарим нэг сэдвүүдийн талаарх ойлголт гэх мэт хөтөлбөртэй холбоотой цаг үеийн мэдээллүүдийг байршуулжээ.
5.	Нийтлэл	Санхүүгийн боловсролын хөтөлбөртэй холбоотой 10 орчим сэдвээр нийтлэл байршуулсан байна. Зарим нэг нийтлэлүүд нь эрдэмтэн, судлаачдын тодорхой сэдвээр нарийвчилан бэлтгэсэн онол, арга зүйн ойлголт байгаа бол зарим нь сайтын мэдээлэл, зарим нь танин мэдэхүйн шинжтэй мэдээллийг агуулсан байна.
6.	Гарын авлага	Сурагч, оюутан залуус, насан хүрэгчдэд зориулсан нийт 20 ширхэг сургалтын гарын авлагыг байршуулсан байна. Зарим гарын авлагуудыг шинэчилж, заримыг нь нэгтгэн, ном болгож эмхэтгэсэн байна.

Эх сурвалж: Судлаачдын нэгтгэл

Энэхүү цахим хуудасны цэс бүрийн мэдээллүүд нь нэлээд өргөн агуулгатай байгаа боловч уг хуудсанд хандсан иргэдийн тоо тодорхойгүй байна. Тухайлбал, mongolbank.mn цахим хуудасны “Санхүүгийн боловсрол” цонхны “Ярилцлага” цэсэн дэх мэдээллийн агуулгаас харахад санхүүгийн боловсролын хөтөлбөрийн талаарх мэдээллийг нийтэд хүргэх чиглэлээр нэлээдгүй олон цахим хуудас идэвхтэй ажиллаж байна. Тухайлбал, www.mongolbank.mn, www.peak.mn, www.news.mn, www.zaluu.com, www.ikon.mn гэх мэт

Цахим хуудсаар хүргэж байгаа ярилцлагын агуулга нь санхүүгийн мэдлэгийн ач холбогдлыг олон нийтэд ойлгуулах, иргэдийн санхүүгийн боловсрол, мэдлэг улс орны эдийн засгийн хөгжлийг дэмжих хэрэгсэл болдгийг тайлбарлах, хүн бүр хуримтлал үүсгэж, хадгаламжтой болох боломжтой талаар зөвлөгөө, мэдээлэл өгөхөд чиглэсэн байна.

Хүснэгт 52. *tongolbank.mn* цахим хуудасны “Санхүүгийн боловсрол” цонхны “Ярилцлага” цэсэн дэх мэдээллийн агуулга

№	Ярилцлага өгсөн хүний нэр	Ярилцлагын сэдэв	Огноо	Цахим хуудас
1.	Шон Манди	Хүн нэг өглөө босоод л санхүүгийн мэдлэгтэй болно гэж шийддэггүй юм	2015.10.29	mminfo.mn
2.	Б.Насанбаяр	ЕБС-д санхүүгийн боловсрол олгоно.	2015.11.02	info.mn
3.	М.Нургул	Иргэдэд энгийн бас сонирхолтой байдлаар санхүүгийн мэдлэг олгоно	2016.02.23	www.ikon.mn
4.	Л.Болортунгалаг	Санхүүгийн боловсролыг хүргэхдээ насанд хүрэгчдийн онцлогийг харгалзах нь зөв	2016.03.02	www.zaluu.com
5.	Э.Батшугар	Санхүүгийн боловсролтой иргэн улс орны эдийн засгийн тогтвортой хөгжилд чухал	2016.04.11	www.news.mn
6.	Н.Баяртсайхан	Санхүүгийн мэдлэг, боловсрол бол амьжиргаагаа өөд татах чухал уг сурвалж	2017.01.02	www.mongolbank.mn
7.	М.Нургул	Эдийн засгийг байлгахад тогтвортой санхүүгийн боловсрол чухал	2017.10.16	www.mongolbank.mn
8.	Б.Түмэнцэнгэл	Монголын зээлийн хүү өндөрт тооцогддог нь үнэн	2017.12.12	www.peak.mn
9.	М.Нургул	Орлоготой хүн бүхэнд л хадгалж хуримтлуулах боломж бий	2018.05.29	www.peak.mn

Эх сурвалж: Судлаачдын нэгтгэл

В. Санхүүгийн боловсролын аппликэйшн

Зураг 28. Төсөвчин аппликэйшн

Эх сурвалж: <https://www.mongolbank.mn/news.aspx?id=1477&tid=1>

Монголбанкаас иргэдийн санхүүгийн боловсролд зориулж “Төсөвчин” аппликэйшнийг 2017 оны 02-р сарын 21-ний өдөр ашиглалтад оруулсан байна. Энэхүү аппликэйшнээр дамжуулан иргэдэд санхүүгээ удирдах, орлого, зарлагаа хянах, хадгаламж, хуримтлалын төлөвлөгөө гаргах зэрэг өргөн боломжийг олгосон байна.

“Төсөвчин аппликэйшн”-ийг iOS болон Андроид үйлдлийн систем бүхий аль ч төрлийн ухаалаг төхөөрөмжөөр үнэгүй татан авч ашиглах боломжтой. Энэхүү аппликэйшн нь өөртөө Хуримтлал тооцоологч, Хадгалагч, Зээл тооцоологч, Mortgage, Төсөвлөгч зэрэг тооцоолууруудыг багтаасан байна.

Хүснэгт 53. Төсөвчин аппликэйшн дээр хийгдэх тооцоолуурууд

№	Тооцоолуур	Тооцоолуурын гүйцэтгэх үүрэг	Дэд функцууд
1.	Төсөвлөгч	Сар бүрийн эсвэл тогтсон хугацаан дахь орлого, зарлагаа хянах, мөнгөө хэрхэн зарцуулдагаа мэдэх боломжтой.	<ul style="list-style-type: none"> • Орлого бүртгэх • Зардлаа хянах
2.	Хадгалагч	Хэрэв та аль ч төрлийн хадгаламж үүсгэсэн бол энэ тооцоолуураар түүнийгээ хянаарай!	<ul style="list-style-type: none"> • Ирээдүйдээ зориулж мөнгө хадгалах • Гэнэтийн нөхцөлд зориулж мөнгө хадгалах • Үр хүүхэддээ хөрөнгө үлдээх
3.	Зээлээ хянах	Хэрэв та зээлтэй бол энэхүү тооцоолуурыг ашиглан зээлийн утгуудыг оруулаад л төлөлт, дуусах хугацаа зэргийг харж хянах боломжтой.	<ul style="list-style-type: none"> • Богино хугацааны хэрэглээний зээл • Цалингийн зээл • Бизнесийн зээл
4.	Моргэйж	Хэрэв та урт хугацааны зээлтэй бол энэхүү тооцоолуурыг ашиглан зээлийн утгуудыг оруулаад л төлөлт, дуусах хугацаа зэргийг харж хянах боломжтой.	<ul style="list-style-type: none"> • Орон сууц авах • Хашаа байшин авах • Газар авах
5.	Зорилтот хуримтлал	Та худалдан авахыг хүссэн бараа, үйлчилгээ, бүтээгдэхүүндээ зориулж мөнгөн хуримтлал үүсгэх гэж байгаа бол энэ тооцоолуурыг сонгоорой!	<ul style="list-style-type: none"> • Гар утас авах • Шинэ машин авах • Аяллаар явах

Эх сурвалж: Судалгааны үр дүнгээс

“Төсөвчин” аппликэйшнийг 2017 оны 07 дугаар сарын 30-нд дахин шинэчилж байшуулсан байна. 2019 оны 5 дугаар сарын 31-ний байдлаар “Google play store”-оос 5000 гаруй хүн татаж авсан ба хэрэглэгчдийн үнэлгээ 3.4 байна.

Хөтөлбөрийн тэргүүлэх чиглэл 4 буюу цахим хуудсаар дамжуулж олон нийтэд санхүүгийн боловсрол олгох үйл ажиллагааг уг хөтөлбөрөөр иргэдэд санхүүгийн мэдлэг олгох сэдвүүдтэй холбож судалсан үр дүнгээс үзэхэд хөтөлбөрийг санаачлан хэрэгжүүлж буй Монголбанк болон түүний харъяа салбар, нэгжүүдийн оролцоо, цахим хуудсаар санхүүгийн боловсрол олгох үйл ажиллагаа хангалттай сайн хэрэгжиж байна. Харин хөтөлбөрийн үйл ажиллагаанд хамтран оролцож буй талуудын оролцоо хангалтгүй байна.

Хүснэгт 54. Хөтөлбөрт багтсан сэдвүүдийн агуулгыг цахим хуудсаар дамжуулж хүргэж буй байдал.

№	Хөтөлбөрийн хүрээнд мэдлэг олгох сэдэв	Цахим хуудас		
		sankhuuginbolovsrol.mn	mongolbank.mn	Бусад*
1	Санхүүгийн талаар суурь ойлголт	+	+	-
2	Төсөв болон санхүүгийн төлөвлөлт	+	+	-
3	Хадгаламж	+	+	-
4	Зээл	+	+	-
5	Хөрөнгө оруулалт	+	+	-
6	Санхүүгийн эрсдлээс хамгаалах	+	+	-
7	Даатгал, урт хугацааны даатгал	+	+	-
8	Тэтгэврийн хуримтлал үүсгэх	+	+	-
9	Нийгмийн даатгал талаар ойлголт	+	+	-
10	Татварын талаар ойлголт	+	+	-
11	Санхүүгийн үйлчилгээ үзүүлдэг байгууллагуудын талаар ойлголт	+	+	-

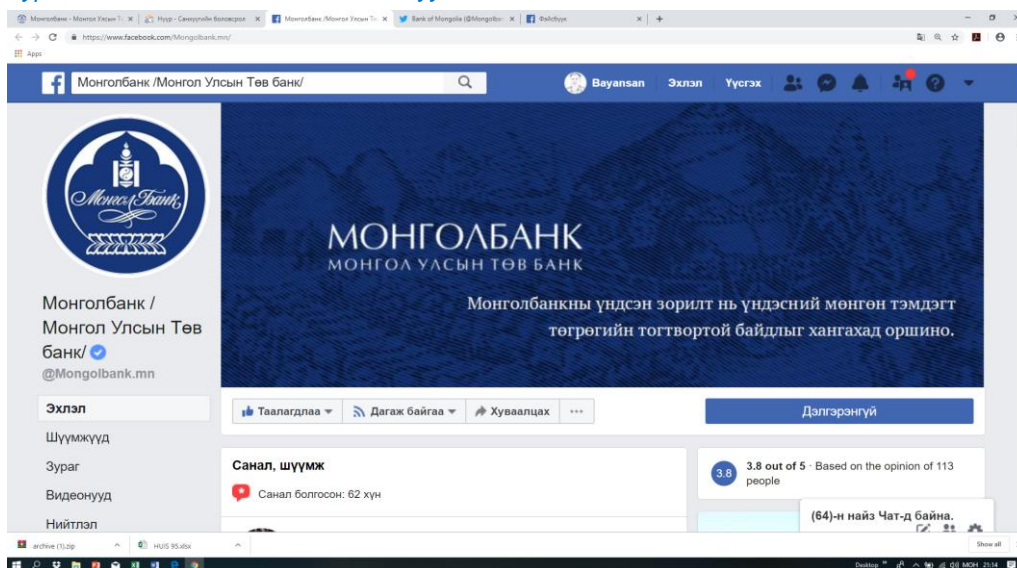
www.frc.mn, www.mof.gov.mn, www.mecss.gov.mn, www.mba.mn, www.dicom.mn, www.ami.mn, www.mdf.mn, www.ncle.mn гэсэн цахим хуудсуудад санхүүгийн боловсрол олгох агуулгатай мэдээлэл байхгүй байна.

Эх сурвалж: Судалгааны үр дүнгээс

Г. Олон нийтийн цахим сүлжээ: Facebook, Twitter, Youtube

“Санхүүгийн боловсрол” цахим хуудасыг Facebook, Twitter, Youtube гэсэн олон нийтийн мэдээллийн хэрэгсэл /нийгмийн сүлжээ/-тэй холбож өгсөн нь сайшаалтай.

Зураг 29. Монголбанкны Facebook хуудас

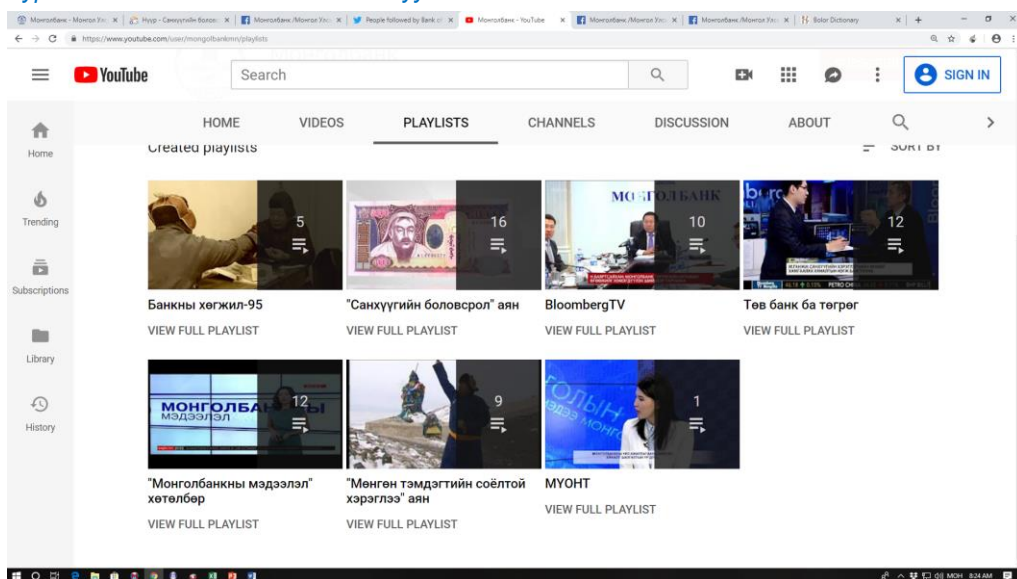

Монголбанкны Facebook хуудсыг 2011 оны 05-р сарын 30-ны өдөр үүсгэсэн бөгөөд 2017 оны 2-р сарын 3-нд нэрийг нь өөрчилж "Монголбанк /Монгол Улсын Төв банк" болгосон байна. 2019 оны 05-р сарын 31-ний байдлаар авч үзэхэд Монголбанкны FB хуудсыг 35441 хүн дагаж, 35068 хүнд уг хуудас таалагдсан байна.

Монголбанкны Facebook хуудсанд төлбөрийн тэнцэл, алт худалдан авах ханшийн мэдээлэл, "Мөнгөний мод" нэвтрүүлгийн мэдээлэл, Монголбанкны алба, хэлтсийн захиралуудтай хийсэн ярилцлага, Ипотекийн зээл, Санхүүгийн зах зээлийн мэдээлэл, хэвлэлийн бага хурлын мэдээ гэх мэт цаг үеийн шинжтэй мэдээллийг нийтэлдэг. 2019 оны 5 дугаар сарын 31-ний байдлаар нийтдээ 60 орчим видео, 1250 орчим зураг нийтэлсэн байна.

Монголбанк Youtube хуудсанд 2013 оны 12 дугаар сарын 8-ний өдөр нэгдсэн ба 2019 оны 05 дугаар сарын 31-ний байдлаар авч үзэхэд Монголбанкны Youtube хуудсанд нийт 36183 хандалт хийгдсэн байна.

Зураг 30. Монголбанкны Youtube хуудас

Монголбанкны Youtube хуудсанд "Банкны хөгжил-95", "Санхүүгийн боловсрол" аян, BloombergTV, Төв банк ба төгрөг, "Монголбанкны мэдээлэл" хөтөлбөр, "Мөнгөн тэмдэгийн соёлтой хэрэглээ" аян, МҮОНТ гэсэн 7 чиглэлээр нийт 65 орчим бичлэг байршуулсан байна. Эдгээрээс "Санхүүгийн боловсрол" аян гэх бүлэгт Мөнгөн дэвсгэрийн нууцлал, Хуримтлалын ач тус, Санхүүгийн боловсролын ойлголтууд, Санхүүгийн боловсрол яагаад чухал вэ?, Мөнгөний бодлого гэж юу вэ?, Монголбанк ямар эрх үүрэгтэй вэ?, Бодлогын хүү гэж юу вэ?, Төв банк юу хийдэг вэ?, Үнийн тогтвортой байдал бидний амьдралд яагаад чухал вэ?, Мөнгө угаах, терроризмыг санхүүжүүлэхийн эсрэг хуулийн тухай, Хуримтлал гэж юу вэ?, Монголбанкны албан ханш гэж юу вэ? гэх мэт видео бичлэгүүдийг байршуулсан эдгээрийг хамгийн багадаа 67 хамгийн ихдээ 1193 хүн үзсэн байна.

Монголбанк Twitter хуудсанд 2012 оны 1-р сард нэгдсэн байна. Монголбанкны Twitter хуудсанд 9167 дагагч 3334 мэдээллийг жиргэсэн байна.

Зураг 31. Монголбанкны Twitter хуудас

Монголбанк Twitter хуудасны мэдээлэл нь Facebook хуудасны мэдээлэлтэй үндсэндээ ижил агуулгатай байна. Эдгээр хуудсуудад санхүүгийн боловсролтой холбоотой мэдээ, мэдээллийг нийтэлдэг.

5.2 Олон нийтийн мэдээллийн хэрэгслээр зорилтот бүлгүүдэд санхүүгийн мэдлэг олгож буй байдалд хийсэн шинжилгээ

Иргэдийг нийтлэл, нэвтрүүлгийн тусламжтайгаар үнэн бодитой мэдээллээр шуурхай, тогтмол хангах зорилго бүхий тогтмол хэвлэл, радио, телевиз, мэдээллийн агентлаг, баримтат кино, цахим хэвлэл зэрэг нь үнэн бодитой, тогтмол, шуурхай, хүртээмжтэй, багтаамж сайтай, идэвхтэй, ашигтай, чиглэсэн зорилготой байх зэрэг шинжээрээ бусад бүх төрлийн мэдээллээс ялгардаг.

Олон нийтэд чиглэсэн үйл ажиллагааныхаа цар хүрээг тэлж, иргэдийг мөнгөний бодлого, түүний арга хэрэгслийн тухай бүрэн ойлголт мэдлэгтэй болгоход анхаарч ажилласан байна. Үүний тулд сар бүр Монголбанкны цаг үеийн байдал, санхүү, банкны салбарын статистик үзүүлэлтийн талаар хэвлэлийн бага хурал, Монголбанкны бодлого үйл ажиллагаа, эдийн засгийн танин мэдэхүйн мэдээлэл бүхий “Монголбанкны мэдээлэл” товхимол, сэтгүүлчдэд болон оюутнуудад зориулсан сургалт, уулзалт зэргийг төлөвлөсөн хуваарийн дагуу зохион байгуулж, олон нийтийн сүлжээнд тогтмол мэдээлэл түгээн ажиллаж байна.

2017 онд олон нийттэй харилцах сувгаа дахин боловсронгуй болгохыг зорьж, шинэ арга хэлбэрүүдийг нэвтрүүлэн ажиллажээ.

Зураг 32. Монголбанкны олон нийттэй харилцах үйл ажиллагааны бүдүүвч

Монголбанк нь иргэдэд санхүүгийн мэдлэг олгох хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэхдээ телевиз, радио, тогтмол хэвлэл, интернэт зэрэг олон нийтийн мэдээллийн хэрэгслийг ашигладаг. Эдгээрийг нэг бүрчлэн авч үзвэл:

1. “Монголбанкны мэдээлэл” нэвтрүүлэг

Монголбанкны цаг үеийн үйл явдал, бодлогын үйл ажиллагааг тогтмол тайлбарлан мэдээлж байх нь иргэдийг мэдээллийн төөрөгдлөөс сэргийлэх, үнэн зөв бодит мэдээллийг анхдагч эх сурвалжийн тусламжтайгаар авах ач холбогдолтой хэмээн үзэж, мэдээллийн хэрэгслийн хамгийн өргөн хэрэглээ бүхий телевизийг сонгон, мэдээллийн цагтай болсон байна.

Хүснэгт 55. Eagle ТВ-ээр нэвтрүүлсэн “Монголбанкны мэдээлэл” нэвтрүүлэг, 2017 оны байдлаар

Сэдэв	Үзсэн тоо	Огноо	Үргэлжилсэн хугацаа
Ийгл ТВ: Монголбанкны мэдээлэл №10	198	9/27/2017	11:52
Ийгл ТВ: "Монголбанкны мэдээлэл" хөтөлбөр №9	152	9/14/2017	14:45
Ийгл ТВ: "Монголбанкны мэдээлэл" хөтөлбөр №8	118	9/7/2017	11:35
Ийгл ТВ: "Монголбанкны мэдээлэл" хөтөлбөр №7	17	8/17/2017	8:55
Ийгл ТВ: Монголбанкны мэдээлэл хөтөлбөр №6	68	6/27/2017	12:26
Ийгл ТВ: "Монголбанкны мэдээлэл" хөтөлбөр №4. Төлбөрийн системийн тухай хууль, Монголбанкны алт тушаалт	145	5/18/2017	10:36
Ийгл ТВ: "Монголбанкны мэдээлэл" хөтөлбөр №3. Банк хоорондын валют арилжааны цахим талбарын талаар онцоллоо.	158	5/2/2017	13:41
Ийгл ТВ: "Монголбанкны мэдээлэл" нэвтрүүлэг №2. Инфляцийн төлөв байдлын тайлангийн талаар онцоллоо.	59	4/18/2017	16:00
Ийгл ТВ: "Монголбанкны мэдээлэл" хөтөлбөр №1	40	4/2/2017	13:25
Ийгл ТВ: "Монголбанкны мэдээлэл" хөтөлбөр №11 /хэсэг 2/	28	10/27/2017	4:51
Ийгл ТВ: "Монголбанкны мэдээлэл" хөтөлбөр №11 /хэсэг1/	26	11/6/2017	8:14
Ийгл ТВ: "Монголбанкны мэдээлэл" хөтөлбөр №11	85	11/23/2017	12:41

Эх сурвалж: Судалгааны үр дүнгээс

Сард хоёр удаагийн давтамжтайгаар Bloomberg ТВ-д “Төв банк ба төгрөг”, Eagle ТВ-д “Монголбанкны мэдээлэл” нэртэйгээр тус бүр 15 минутын нэвтрүүлгийг үзэгчдийн хүртээл болгосон ба мэдээллийн агуулга нь банкны салбарын шинэчлэл рүү чиглэсэн байна. Тухайлбал, 2017 онд Ийгл ТВ-ээр хүргэсэн нэвтрүүлгийг youtube хуудаснаас түүвэрлэн дээрх хүснэгтэд харуулсан. Хүснэгтээс үзэхэд дунджаар 10 гаруй минут үргэлжилсэн дээрх нэвтрүүлгүүдийг Youtube сувгаар дунджаар 90 гаруй хүн үзсэн байна. Харин Bloomberg ТВ-ийн “Төв банк ба төгрөг” нэвтрүүлэг дунджаар 11 орчим минут үргэлжилж, 200 шахам хүн үзсэн байна.

Хүснэгт 56. Bloomberg ТВ-ийн “Төв банк ба төгрөг”, 2017 оны байдлаар

Сэдэв	Үзсэн тоо	Огноо	Үргэлжилсэн хугацаа
Блүүмбэрг ТВ: Төв банк төгрөг №9 /part 2/ Монголбанкнаас санхүүгийн хэрэглэгчийн эрх ашгийг хамгаалах олон улсын бага хурлыг зохион байгууллаа.	43	10/18/2017	7:04
Блүүмбэрг ТВ: Төв банк ба төгрөг №9 / хэсэг 1 Монголбанкнаас "Санхүүгийн хэрэглэгчийн эрх ашгийг хамгаалах олон улсын бага хурал"-ыг зохион байгууллаа.	91	10/18/2017	7:22
Блүүмбэрг ТВ: "Төв банк ба төгрөг" №8 Мөнгөний бодлогын газрын захирал Б.Баярдаваа мэдээлэл өглөө.	458	9/18/2017	17:22
Блүүмбэрг ТВ: Төв банк ба төгрөг №6 потекийн зээлийн талаар Монголбанкны Мөнгөний бодлогын газрын Бодлогын хэрэгжилт, зээлийн хэлтсийн захирал Д.Баянзул тайлбар өглөө.	284	6/14/2017	5:32
Блүүмбэрг ТВ: "Төв банк ба төгрөг" №5 Банк, санхүүгийн чиглэлээр холбогдох 10 хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах, шинэчилсэн найруулга хийнэ.	77	5/29/2017	12:23
Блүүмбэрг ТВ: Төв банк ба төгрөг - №4 Банк хоорондын валют арилжааны цахим талбарын үр ашиг юу вэ?	293	5/2/2017	6:11
Блүүмбэрг ТВ: "Төв банк ба төгрөг" хөтөлбөр №3 - ИТБТ Инфляцийн төлөв байдлын тайлангийн талаар ярилцлаа	185	4/16/2017	17:27
Блүүмбэрг ТВ: "Төв банк ба төгрөг" хөтөлбөр №2	294	4/3/2017	15:16
Блүүмбэрг ТВ: "Төв банк ба төгрөг- МБГ-ын захирал Б.Баярдаваа"	38	12/27/2017	9:58

Эх сурвалж: Судалгааны үр дүнгээс

2. МҮОНР-ийн “Мөнгөний мод” нэвтрүүлэг

Монголын үндэсний олон нийтийн радиогоор Даваа гараг бүрт санхүүгийн боловсрол олгох “Мөнгөний мод” нэвтрүүлгийг шууд эфирээр түгээн ажиллаж байна. Энэхүү нэвтрүүлэг нь тухайлсан нэг сэдвээр онол, практикийг хослуулан, зочинтой ярилцахын зэрэгцээ, сонсогчид шууд утсаар холбогдож сонирхсон асуултандаа хариулт авдгаараа онцлог байна. “Мөнгөний мод” нэвтрүүлэг нь долоо хоног тутамд цацагддаг ба дунджаар 20 гаруй минут үргэлжилж, 1000 гаруй хүн ханддаг өргөн хүртээмжтэй нэвтрүүлэг болсон байна. “Мөнгөний мод”

нэвтрүүлэгт Монголбанкны ОНБМТ-ийн мэргэжилтнүүд, газар хэлтсийн захирал, мэргэжилтнүүдээс гадна их, дээд сургуулийн багш нар оролцдог юм байна. 2017 оны 9 дугаар сараас хойшхи хугацааны нэвтрүүлгүүдийн сэдэв болон Facebook, Youtube хуудсанд хандаж үзсэн хандалтын тоог хавсралт 1-ээр хураангуйлан үзүүлсэн.

3. “Монголбанкны мэдээлэл” товхимол

Хүснэгт 57. “Монголбанкны мэдээлэл” товхимол дэх Санхүүгийн боловсролын нийтлэлүүд

Товхимлын дугаар	Санхүүгийн боловсрол булангийн нийтлэлийн нэр	Нүүр хуудасны тоо
Дугаар №1	Ану, Анар 2. Санхүүгийн мэдлэг олгох зурагт номоос	2
Дугаар №2	Хуримтлал хийж мөрөөдлөө биелшлэх 5 алхам	1
Дугаар №3	Ану, Анар 2. Санхүүгийн мэдлэг олгох зурагт номоос	2
Дугаар №4	Хувь хүний мөнгөний удирдлага зайлшгүй болох нь	2
Дугаар №5	Хувь хүний мөнгөний удирдлагын аргуудаас	2
Дугаар №6	Өрхийн төсөв, түүний ач холбогдол	2
Дугаар №7	Санхүүгийн боловсролоор ХБНГУ-тай хамтрав.	2
Дугаар №8	Хөрөнгө оруулалт, түүний ач холбогдол	3
Дугаар №9	Хүүхдүүд санхүүгийн боловсролыг эцэг, эхээсээ авч байдаг.	2
Дугаар №10	Санхүүгийн боловсрол : Дэлхийд	3
Дугаар №11	Улс эх орноо санхүүгийн боловсрол бүхий иргэдтэй, өндөр хөгжилтэй улс орон болгохын төлөө хувь нэмрээ оруулцгаая.	2
Дугаар №12	“Дэлхийн хуримтлалын өдөр”-т Монгол Улс нэгдэв	1
Дугаар №13	Санхүүгийн байгууллагуудын харилцагчдын эрх ашгийг хамгаалж буй эсэх асуудалд хяналт тавих нь чухал байдаг	1
Дугаар №14	Бага насны хүүхдэд санхүүгийн мэдлэг, боловсрол олгох асуудалд: “Санхүүгийн боловсрол- Миний амьдралд” эссэ	4
Дугаар №15	Санхүүгийн боловсрол болон санхүүгийн хэрэглэгчийн эрх ашиг	2
Дугаар №16	Та санхүүгийн хэрэглэгч болохын хувьд зээлийн гэрээ байгуулахдаа юунд анхаарах вэ?	1
Дугаар №17	Дэлхийн мөнгөний долоо хоног 2018	1
Дугаар №18	Мөнгийг зөв удирдах нь мөнгөөр тасрахгүй байх арга	1
Дугаар №19	Та байр авахад бэлэн үү?	1
Дугаар №21	Санхүүгийн суурь мэдлэг олгох хичээлийг дунд сургуулийн заавал судлах хичээлийн тоонд оруулахаар Засгийн газартай хамтран ажиллана.	4
Дугаар №22	Яагаад бид банктай харилцдаг вэ?	2
Дугаар №23	Валютын ханш хэрхэн тогтдог вэ?	2
Дугаар №24	Ирээдүйдээ зориулж хуримтлуулах нь	2
Дугаар №25	Үндэсний төлбөрийн систем гэж юу вэ?	2
Дугаар №26	Инфляци гэж юу вэ?	1
Дугаар №27	Банкны салбарын тогтвортой байдал	1
Дугаар №28	Санхүүгийн луйвраас болгоомжил: Үнэгүй бяслаг хавханд л бий	2
Дугаар №29	Санхүүгийн луйвраас болгоомжил: Үнэгүй бяслаг хавханд л бий	2

Эх сурвалж: Судалгааны үр дүнгээс

Төв банк, мөнгөний бодлого, санхүүгийн боловсрол, судалгаа, эдийн засагтай холбоотой танин мэдэхүй зэрэг өргөн хүрээний мэдээллийг агуулсан “Монголбанкны мэдээлэл” товхимлыг сар тутам бэлтгэн гаргадаг болсон нь олон нийт Монголбанктэй холбогдох нэг чухал гүүр болж буй. Товхимлын цахим хувилбарыг Монголбанкны албан ёсны цахим хуудас дээр байршуулж, хүртээмжийг нэмэгдүүлэх тал дээр анхаарч ажиллажээ.

“Монголбанкны мэдээлэл” сар бүрийн товхимол нь 2016 оны 11 дүгээр сараас эхлэн хэвлэгдсэн бөгөөд өнөөдрийн байдлаар нийт 30 орчим дугаар хэвлэгдэн нийтийн хүртээл болсон байна. Уг товхимолд иргэдийн санхүүгийн боловсролд зориулсан буланг ажиллуулдаг “Монголбанкны мэдээлэл” товхимол нь сар тутамд хэвлэгддэг ба Монголбанкны цахим хуудсанд цахимаар байршиж байна. Уг товхимолд нийт 50 гаруй нүүр хуудас санхүүгийн боловсролд зориулсан мэдээ, мэдээлэл багтжээ.

2018 оны 1 дүгээр сарын 02-ноос 5 дугаар сарын 31-ний өдрийг хүртэлх 5 сарын хугацаанд Монголбанкны Ерөнхийлөгчийн санаачилгаар орон даяар “Санхүүгийн хэрэглэгчийг хамгаалах аян”-ыг зохион байгуулсан байна. Аяны хүрээнд мэдээллийн хүртээмжтэй байдлыг нэмэгдүүлэх зорилгоор танин мэдэхүйн мэдээ, мэдээллийг нийгмийн цахим сүлжээ болон хэвлэл мэдээллийн хэрэгслээр тогтмол түгээж ажилласан байна. Цахим, сошиал орчин болоод нийт 121 удаагийн ТВ, радиогийн ярилцлага, нэвтрүүлэг, хэлэлцүүлэгт оролцож ажилласан байна. Банкууд өөр, өөрсдийн цахим хуудаснаа мэдээлэл, аюулгүй байдлын зөвлөмж цэсийг шинээр байршуулж, мэдээ мэдээлэл, танилцуулга видео шторк, зөвлөмжүүдийг тогтмол байршуулж, тэдгээрийг өөрсдийн харилцагчдад хүргэсэн байна.

Бүлгийн дүгнэлт

Олон нийтийн санхүүгийн суурь мэдлэгийг дээшлүүлэх хөтөлбөр”-ийн 4 дэх тэргүүлэх чиглэл болон цахим хуудас, олон нийтийн мэдээллийн хэрэгсэл ашиглан иргэдэд, ялангуяа хөдөө орон нутгийн иргэдэд санхүүгийн мэдлэг олгох үйл ажиллагааны хэрэгжилтэд хийсэн үнэлгээний үр дүнг багцлан дүгнэвэл:

1. “Санхүүгийн боловсрол” хуудас ашиглан зорилтот бүлгүүдэд олгож буй санхүүгийн мэдлэг олгох сэдэв, агуулга нь ОНССМДХ-т заасан сэдвийн агуулга, чиглэлтэй тохирч байна.
2. Иргэдэд цахим хуудас ашиглан санхүүгийн мэдлэг олгох үйл ажиллагаанд оролцогч байгууллагуудын оролцоо харилцан адилгүй байна.
3. Санхүүгийн боловсрол олгох цахим хуудсанд буй мэдээллүүд хангалттай боловч агуулгын хувьд давхардалтай, системчлэгдээгүй байна.
4. Зорилтот бүлгүүдэд санал болгож буй зарим сэдвүүдийн тоон мэдээлэл нь эрх зүй болон хугацааны хувьд хуучирсан байна.
5. Монгол банкны зүгээс Facebook, Twitter, Youtube гэх мэт сошиал медиа буюу олон нийтийн цахим мэдээллийн сүлжээг ашиглан иргэдэд санхүүгийн мэдлэг, мэдээллээр хангах үйл ажиллагааг хангалттай хэмжээнд хэрэгжүүлж байна.
6. Олон нийтийн мэдээллийн хэрэгслийн хувьд интернэт, радиогийн суваг ашиглан хүргэж буй санхүүгийн мэдлэг олгох үйл ажиллагаа нь үр нөлөөтэй бөгөөд хэрэглэгчдэд хүртээмжтэй байна. Харин телевиз болон тогтмол

хэвлэл ашиглан иргэдэд санхүүгийн боловсрол олгох үйл ажиллагааны үр дүн төдийлөн сайнгүй байна.

7. Цахим хуудас, олон нийтийн мэдээллийн хэрэгсэл ашиглан иргэдэд санхүүгийн мэдлэг олгох үйл ажиллагаа Монгол банкны дотоод үйл ажиллагааны мэдээлэлтэй хэт холилдсон байгаа нь мэдээллийн үр ашигтай байдалд сөргөөр нөлөөлж болзошгүй.
8. Цахим хуудас, олон нийтийн мэдээллийн хэрэгсэл ашиглан иргэдэд санхүүгийн мэдлэг олгох үйл ажиллагааны хүртээмж, үр дүнг зарим мэдээллийн хэрэгсэл дээр нарийвлан үнэлэх боломжгүй байна.

Санал

1. Санхүүгийн боловсрол олгох цахим хуудсанд буй мэдээллүүдийн агуулгын давхардлыг арилгаж, системчлэх;
2. Цахим хуудас, олон нийтийн мэдээллийн хэрэгсэл ашиглан иргэдэд санхүүгийн мэдлэг олгох үйл ажиллагааг Монголбанкны үндсэн үйл ажиллагааны талаарх цаг үеийн шинжтэй мэдээллээс зааглаж тусгаарлах;
3. Цахим хуудас, олон нийтийн мэдээллийн хэрэгсэл ашиглан иргэдэд санхүүгийн мэдлэг олгож буй ном, гарын авлага дахь зарим сэдвүүдийн тоо мэдээллийн огноог шинэчлэх, шинээр батлагдсан хууль эрх зүйн актуудад нийцүүлэн агуулгын зөрчлийг арилгах;
4. Өдөр тутмын тогтмол хэвлэл, телевиз зэрэг мэдээллийн хэрэгслээр дамжуулж санхүүгийн мэдлэг олгох үйл ажиллагааг эрчимжүүлэх;
5. Цахим хуудас, олон нийтийн мэдээллийн хэрэгсэл ашиглан иргэдэд санхүүгийн мэдлэг олгох үйл ажиллагааны үр дүнг тоон үзүүлэлтээр үнэлж, Монголбанкны жилийн тайлан болон ОНССМДХ-ийн хэрэгжилтийн үр дүнгийн тайланд тусгаж байх.

АШИГЛАСАН МАТЕРИАЛЫН ЖАГСААЛТ

- Батцэцэг.С. (2018). *Бизнес судлалын багш бэлтгэх хэрэгцээг танадах судалгааны үр дүн*. Улаанбаатар.
- Баянсан.П, Оюунцэцэг.Д нар. (2016). *Хувь хүний санхүү*: Сурах бичиг. Улаанбаатар.
- Монгобанк. (2015). *Төрөөс мөнгөний бодлогын талаар 2016 онд баримтлах үндсэн чиглэл. УИХ-ын 2015 оны 93 дугаар тогтоолын хавсралт*. Улаанбаатар.
- Монгобанк. (2012). *Төрөөс мөнгөний бодлогын талаар 2013 онд баримтлах үндсэн чиглэл. УИХ-ын 2012 оны 57 дугаар тогтоолын хавсралт*. Улаанбаатар.
- Монгобанк. (2013). *Төрөөс мөнгөний бодлогын талаар 2014 онд баримтлах үндсэн чиглэл. УИХ-ын 2013 оны 62 дугаар тогтоолын хавсралт*. Улаанбаатар.
- Монгобанк. (2014). *Төрөөс мөнгөний бодлогын талаар 2015 онд баримтлах үндсэн чиглэл. УИХ-ын 2014 оны 69 дүгээр тогтоолын хавсралт*. Улаанбаатар.
- Монгобанк. (2015). *Олон нийтийн санхүүгийн суурь мэдлэгийг дээшлүүлэх хөтөлбөр*. Улаанбаатар.
- Монгобанк. (2016). *Олон нийтийн санхүүгийн суурь мэдлэгийг дээшлүүлэх үндэсний хөтөлбөр*. Улаанбаатар.
- Монгобанк. (2017). *Жилийн тайлан 2016*. Улаанбаатар.
- Монгобанк. (2017). *Төрөөс мөнгөний бодлогын талаар 2018 онд баримтлах үндсэн чиглэл. УИХ-ын 2017 оны 70 дугаар тогтоолын хавсралт*. Улаанбаатар.
- Монгобанк. (2018). *Банкны хүү бодох аргачлал, хүү, шимтгэл, хураамжийн мэдээллийн ил тод байдлын журам*. Улаанбаатар.
- Монгобанк. (2018). *Жилийн тайлан 2017*. Улаанбаатар.
- Монгобанк. (2019). *Жилийн тайлан 2018*. Улаанбаатар.
- МУЗГ. (2017). *Монгол Улсын санхүүгийн салбарыг 2025 он хүртэл хөгжүүлэх үндэсний хөтөлбөр. МУЗГ-ын 2017 оны 299 дүгээр тогтоолын хавсралт*. Улаанбаатар.
- МУЦАЭХ. (2018). *МУЦАЭХ-ны 2017 оны үйл ажиллагааны тайлан*. Улаанбаатар.
- НТБҮТ. (2019). *Санхүүгийн сургалтын 2018 оны нэгдсэн тоон тайлан*. Улаанбаатар.
- Оюунцэцэг.Д. (2018). Санхүүгийн луйвраас сэргийлье. *Сайн засаглал*, 94-96.
- Өмч хувьчлалын өнгөрсөн ба ирээдүй. (2014 оны 6 26). <http://www.wikimon.mn/content/55431.shtml>.-ээс Гаргасан
- УИХ. (1996). *Төв банк (Монголбанкны)-ны тухай хууль* .
- УИХ. (2017). *Залуучуудын хөгжлийг дэмжих тухай хууль* .
- ХК, Э. 5. (2018 оны 11 16). *1072 хувьцааны мэдээллийн төвийн салбарыг Эрдэнэт хотод нээлээ*. <http://erdenestt.mn/>.-ээс Гаргасан
- Эрдэнэбилэг.Д. (2018). *Иргэдийн санхүүгийн мэдлэг ба эдийн засгийн тогтвортой байдал*. Улаанбаатар.
- Wordbank. (2017). *Evaluation Report for the Mongolia National program for financial literacy*. Washington, DC.
- Zottel, S., Perotti, V., & Heidelk, T. (2013). *Paving the road to better Financial Decision-Making in Mongolia*. Улаанбаатар: Worldbank, USAID.
- https://www.mongolbank.mn/documents/paymentsystems/201804_report_paymentsystems.pdf

ХАВСРАЛТ

МҮОНР-ийн “Мөнгөний мод” нэвтрүүлэг

№	Сэдэв	Үзсэн тоо	Огноо	Үргэлжилсэн хугацаа
1	Зарцуулалтын талаар хүүхэддээ хэрхэн зөв ойлголт өгөх вэ	840	2017.09.04	24:40
2	Мөнгөө хэмнэх аргууд	577	2017.10.09	17:34
3	Зээл, хэрэглээний зээл	1875	2017.10.16	22:50
4	Санхүүгийн эрсдэл	421	2017.10.23	21:18
5	Банк, санхүүгийн байгууллага	438	2017.11.06	23:53
6	Өрхийн төсөв	903	2017.11.27	24:35
7	Төвбанк юу хийдэг вэ?	1740	2017.11.20	24:20
8	Хуримтлал, хадгаламж	724	2017.12.18	23:53
9	Хөрөнгө оруулалт, мөнгөө өсгөх арга	1092	2018.01.08	24:00
10	Та зээл авахад бэлэн үү	1156	2018.01.15	25:18
11	Үнэт цаасны тухай ойлголт, түүний төрлүүд	1074	2018.02.05	24:55
12	"Санхүүгийн хэрэглэгчийн аян"-ны зорилго, чиглэл	618	2018.02.26	24:47
13	Санхүүгийн хэрэглэгч, түүний эрх ашгийг хамгаалах нь	412	2018.03.05	24:23
14	"Даян дэлхийн мөнгөний долоо хоног" олон улсын аян	1439	2018.03.12	24:59
15	Санхүүгийн хэрэглэгчийн гомдлыг шийдвэрлэх нь	797	2018.03.12	24:27
16	Төлбөрийн картын төрөл, зохистой хэрэглээ	651	2018.03.26	25:15
17	Орон сууцны ипотекийн зээл	2398	2018.04.02	24:35
18	Төв банкны тухай хуулийн нэмэлт өөрчлөлт, хэрэгжилт	1414	2018.04.09	25:51
19	Зээлийн мэдээллийн сан	1459	2018.04.16	24:24
20	Зээлийн гэрээ	1053	2018.04.23	25:15
21	Амьдралын даатгал	1506	2018.04.30	24:18
22	Санхүүгийн эрсдэлээс хамгаалах нь	632	2018.05.07	24:24
23	Даатгагдсан хадгаламж	1655	2018.05.14	24:56
24	Олон нийтийн санхүүгийн боловсролыг дээшлүүлэх, хүртээмжийг нэмэгдүүлэх нь	1189	2018.07.02	25:20
25	Зээл авахаас өмнө юунд анхаарах вэ	5221	2018.07.09	24:20
26	Банкнаас бусад санхүүгийн салбар	1473	2018.07.23	30:34
27	Кредит карт	1743	2018.07.30	18:56
28	Мөнгө угаалт гэж юу вэ?	2767	2018.08.20	27:29
29	Хэрэглээний зээл" гэж юу вэ? Ямар бүтээгдэхүүн байдаг вэ?	3696	2018.08.27	24:53
30	Зээлийн эрсдлээс хэрхэн сэргийлэх вэ?	1787	2018.09.10	25:47
31	Монголбанкинд алтаа хэрхэн тушаах вэ?	1200	2018.10.08	23:37
32	Төрөөс мөнгөний бодлогын талаар 2019 онд баримтлах үндсэн чиглэлийн тухай	1200	2018.10.15	23:55
33	Үндэсний хуримтлалын бэлгэ тэмдэг	1200	2018.10.29	21:18
34	Цахим эринд цахим төлбөр тооцоо	1100	2018.11.07	21:19
35	Төлбөрийн системийн бодлого зохицуулалт	1165	2018.11.12	24:00

36	Өдөр тутмын зардлаа тооцоолох, төсөв, төлөвлөгөө зохиох аргачлал	1113	2018.12.10	24:32
37	Хуримтлал ба хадгаламж	1186	2019.01.07	25:39
38	Мөнгөний луйвар ба цахим гэмт хэрэг	1200	2019.01.14	24:32
39	Эрсдэл, эрсдэлээс сэргийлэх арга зам	620	2019.02.26	17:40
40	Бондын хөрөнгө оруулалт	586	2019.03.19	20:25
41	Хувьцааны хөрөнгө оруулалт	551	2019.03.26	16:17
42	Зээлийн мэдээллийн сан	415	2019.04.02	24:24
43	Хэрэглээний зээлийн өр, авлагын харьцаа	1600	2019.04.16	24:14
44	Хадгаламжийн даатгалын корпорац	786	2019.04.23	20:25
45	Банкаа хэрхэн зөв сонгох вэ	2080	2019.04.30	23:22
46	Банкны салбар үүсэн байгуулагдсаны 95 жилийн ойд зориулсан нээлттэй үзэсгэлэнгийн талаарх зөвлөгөө, мэдээлэл	483	2019.05.21	24:32
47	Банкны хөгжил	284	2019.05.28	22:48